

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**YEREL HALKIN YABANCILARIN UYUMUNA
İLİŞKİN ALGISININ ANALİZİ: İSTANBUL
ÖRNEĞİ**

Burak KARAMAN

195014114

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ

Bandırma 2022

ÖZET

YEREL HALKIN YABANCILARIN UYUMUNA İLİŞKİN ALGISININ ANALİZİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Burak KARAMAN

Göçler çağı olarak nitelenen günümüzde ev sahibi toplum ile göçmenler arasında şekillenen ilişki örüntüleri araştırmacıların ilgi odağında yer almaktadır. Göçün dönüştürücü niteliği haiz oluşu gerek köken ülkelerde gerekse ev sahibi hedef ülkelerde önemli değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda en yoğun öne çıkan konu başlıklarından birisi ise uyum/entegrasyon konusu olmaktadır. Uyum sürecinin karşılıklı bir faaliyet olduğundan hareketle yerel halkın yabancıları kabulü önemli bir husustur. Çıkış noktası olarak uyum başlığından hareketle oluşturulan bu çalışma, yabancıların uyumuna ilişkin Türk toplumunun algısını John Berry'nin kültürlenme stratejisi teorisinden yola çıkarak oluşturulan ölçek aracılığıyla araştırmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma ve doküman incelemesinin yöntem olarak belirlendiği araştırmada yapılandırılmış görüşme tekniği ile İstanbul'un Fatih ve Kadıköy ilçelerinde saha çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda yabancılar ile Türk vatandaşlarının ilişkisinin sınırlı olduğu ve var olan ilişkinin yüzeysel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların kültürlenme stratejilerinden ayrışmayı öne çıkarttığı, yabancıları uyumlu bulmadığı, uyum sürecini asimilasyonist yönde değerlendirdiği, Türk kültürünü merkez seçtiği ve diğer kültürlerin hiyerarşik olarak altta yer aldığı bir uyum anlayışına sahip olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma, yabancılar ile uzun vadede ortak bir yaşam konusunun Türk vatandaşlarının büyük çoğunluğunca reddedilen bir durum olarak ortaya çıkmaya başladığına işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Uyum, Kültürlenme Stratejisi, Asimilasyon, Ayrılma, Algı.

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE LOCAL PEOPLE’S PERCEPTION OF THE ADAPTATION OF FOREIGNERS: CASE OF İSTANBUL

Burak KARAMAN

Today, which is defined as the age of migrations, the relationship patterns formed between the host society and immigrants are in the focus of attention of researchers. The transformative nature of migration brings with it important changes both in the countries of origin and in the host countries. In this context, one of the most prominent topics is the issue of harmonization/integration. Considering that the integration process is a reciprocal activity, the acceptance of foreigners by the local people is an important issue. This study, which was created with the title of integration as a starting point, aims to investigate the perception of the Turkish society regarding the integration of foreigners through the scale created based on John Berry's acculturation strategy theory. In the research, in which descriptive research and document analysis, which are among the qualitative research methods, were determined as methods, fieldwork was conducted in Fatih and Kadıköy districts of Istanbul with the structured interview technique. As a result of the research, it was concluded that the relationship between foreigners and Turkish citizens is limited and the existing relationship is superficial. In addition, it was found that the participants emphasized separation from acculturation strategies, did not find foreigners compatible, evaluated the integration process in an assimilationist direction, chose Turkish culture as the center and had an understanding of harmony in which other cultures were hierarchically at the bottom. The research points out that the issue of living together with foreigners in the long term is starting to emerge as a situation that is rejected by the majority of Turkish citizens.

Key Words: Integration, Acculturation Strategy, Assimilation, Separation, Perception

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yapılmasında çok büyük katkıları olan, yoğun işlerine rağmen yardımını esirgemeyen, danışman hocam Doç. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca eğitim aldığım değerli hocalarıma, tez çalışmamda bana yardımcı olan kıymetli eşim Efsun DEMİR KARAMAN'a, aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Bunun yanında yüksek lisans yapmam konusunda beni teşvik eden değerli aileme ve yakın arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI.....	i
ETİK BEYAN	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR.....	ix
GRAFİKLER	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER.....	2
1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	3
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
İKİNCİ BÖLÜM	
GÖÇÜN TEORİĞİ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
1. GÖÇÜN TANIMI VE İLGİLİ KAVRAMLAR	5
1.1. Göç Kavramı	5
1.1.1. İç Göç Kavramı	7
1.1.2. Dış Göç Kavramı.....	7
1.1.3. Düzenli-Düzensiz Göç Kavramı	8
1.1.4. Zorunlu Göç Kavramı	9
1.1.5. Gönüllü Göç Kavramı	11
1.2. Göçmen	11
1.3. İkamet İzni	13
1.4. Uluslararası Koruma	15
1.4.1. Mülteci	16
1.4.2. Şartlı Mülteci.....	17

1.4.3. İkincil Koruma	18
1.5. Geçici Koruma	19
2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI.....	20
2.1. Temel Kuramlar.....	20
2.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	20
2.1.2. İtme Çekme Kuramı.....	22
2.1.3. Petersen'in Göç Tipleri	23
2.2. Ekonomik Temelli Göç Kuramları.....	24
2.2.1. Neoklasik Ekonominin Makro Göç Kuramı.....	25
2.2.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Göç Kuramı	26
2.2.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı	27
2.3. Sosyokültürel Göç Kuramları	29
2.3.1. Merkez Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı	30
2.3.2. Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı).....	31
2.3.3. Göç Sistemleri Kuramı.....	33
3. GÖÇ POLİTİKALARININ TEORİĞİ	34
3.1. Asimilasyon	34
3.2. Çok Kültürlülük	37
3.3. Uyum/Entegrasyon.....	39
3.4. Kültürlenme Kuramı	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE YABANCI UYUMU	46
1. OSMANLI DÖNEMİ GÖÇÜN TARİHİ.....	46
2. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN TARİHİ.....	48
3. TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	51
4. TÜRKİYE'DE UYUM/ENTEGRASYON POLİTİKALARI	54
4.1. Sosyal Alanda Uyum Politikaları.....	54
4.2. Eğitim Alanında Uyum Politikaları	56
4.3. Ekonomi Alanında Uyum Politikaları.....	58
4.4. Siyaset Alanında Uyum Politikaları.....	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'DA BİR SAHA ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUMLAR...	63
1. İSTANBUL'DA İSTATİSTİKLERLE GÖÇ OLGUSU	63
2. SAHA ARAŞTIRMASI İLE İLGİLİ DEMOGRAFİK BULGULAR	64
3. YEREL HALKIN YABANCILARIN UYUMUNA İLİŞKİN ALGILARINA YÖNELİK BULGULAR	66
3.1. Uyum Kavramına İlişkin Bulgular.....	66
3.2. Türkler ve Yabancılar Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular.....	70
3.3. Yabancıların diğer Yabancı Gruplar ile İlişkilerine Dair Bulgular.....	76

3.4. Yabancıların Kendi Kùltürlerine veya Türk Kùltürüne Karşı Baēlılıkları veya Kayıtsızlıklarına İlişkin Bulgular	81
3.5. Toplumsal Kabul Algısına İlişkin Bulgular	85
4. BULGULARIN YORUMLANMASI.....	92
GENEL DEēERLENDİRME VE SONUÇ	100
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	116

TABLÖLAR

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı.....	66
Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	66
Tablo 3: Mezuniyet Derecesine Göre Dağılımı.....	67
Tablo 4: Kadıköylü Katılımcıların “Uyum” Algıları.....	94
Tablo 5: Fatihli Katılımcıların “Uyum” Algıları.....	95
Tablo 6: Kadıköylü Katılımcıların “Kültürleşme Stratejisine” İlişkin algıları.....	97
Tablo 7: Fatihli Katılımcıların “Kültürleşme Stratejisine” İlişkin algıları.....	98
Tablo 8: Kadıköylü Katılımcıların “Uzun Vadede Ortak Yaşama ” İlişkin algıları.....	99
Tablo 9: Fatihli Katılımcıların “Uzun Vadede Ortak Yaşama” İlişkin algıları.....	100

GRAFİKLER

Grafik 1: İstanbul Nüfusunun Oransal Dağılımı.....65

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
SUYE	: Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç olgusu ilk anlamı ile basit bir yer değiştirme hareketidir. Göç, bireyin saiki ne olursa olsun bulunduğu fiziki çevreyi değiştirmesidir. Fiziki çevrenin değişmesi ile birlikte sosyal çevrenin değişmesi ise göç meselesini karmaşıklaştıran önemli bir aşamadır. Bu aşamada uyum, göç edilen coğrafı mekândaki var olan sosyal çevre ve yeni gelen insanlar arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Özellikle 2010 sonrası Türkiye'ye yapılan kitlesel göçler ile uyum sorunu hem akademik hem politik bir mesele haline dönuşmüştür.

Uyumun dışarıdan göç ile gelen yabancıların tek taraflı yapmak zorunda olduğu ödev olmayıp ev sahibi toplumların da hoşgörüsünü ve kabulünü gösterdiği ikili bir süreçtir. Ev sahibi toplumun algı dünyası üzerine yapılan çalışmalar ihmal edilmiş ve genellikle yabancıların seçildiği uyum araştırmaları ağırlıkta olmuştur. Türk milletinin yabancıların uyumuna ilişkisinin algısına yönelik araştırmaların ihmal edildiğinden hareketle bu çalışmanın yapılması gerektiği görüşü oluşmuştur. Türk vatandaşları ile görüşme tekniği uygulanarak duygu ve düşünceleri alınmıştır. Bu sayede Türk vatandaşlarının yabancılardan bekledikleri, rahatsız oldukları noktalar, sosyal ilişkilerinin hangi seviyede olduğunun tespiti, John Berry'nin kültürlenme kuramlarından hangisinin Türk insanının penceresinden geçerli olduğunu anlamak gibi birtakım bilgiler elde edilecektir. Bu araştırmanın sonunda İstanbul ilinde toplumsal kabulün boyutu ve insanların algı dünyası anlaşılmış olacaktır. Bu sayede üretilebilecek kamu politikası için ön bilgiler toplanmış olacaktır.

Ayrıca göçe dair kavramlar, hukuksal çerçeve, uyum ile ilgili teoriler ve Türkiye'nin uyum ile ilgili kamu politikalarına dair birtakım araştırmalar yapılmaya çalışılacaktır. Kavramlar arasındaki farklar anlaşılmaya çalışılacak ve kavramsal kargaşanın en aza indirilmesi denenecektir. Mevzuatta geçen hukuki statüler ve tarihsel süreci anlaşılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın konusu ile ilgili teknik ve genel bilgilendirme yapılacaktır. Bu kapsamda öncelikli olarak araştırmanın amacı, hipotezleri, yöntemi ve sınırlılıklarına dair kısa bilgiler verilecektir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amaçlarından biri, öncelikle literatürde yoğun olarak yaşanan sorunlardan biri olan, birbirinin yerine kullanılan kavramların arasındaki sınırları netleştirmeye çalışmaktır. Göç, göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma gibi birçok kavram irdelenmiştir. Kavramları incelerken hukuki sınırlara dikkat edilmeye çalışılacak ve bu sayede statülere dair kamu politikalarının geçicilik ve kalıcılık planları anlaşılmasına çalışılacaktır.

Göç olgusunun sadece göç edenlerin etkilendiği bir süreç olmayıp, aynı zamanda yerel halkın da etkilendiği ikili bir süreç olduğundan hareketle, uyum sürecinin de karşılıklı olduğu literatürde çokça tartışılmaktadır. Çalışmalarda sıkça ifade edilmesine rağmen sadece yerel halkın anlam dünyasına eğilen ve bunu anlamaya çalışan çalışmalar ihmal edilmiştir. Uyumun önemli aşamalarından birisi yerel halkın yabancıları kabulüdür. Yerel halkın gözünde yabancıların ihtiva ettiği mana anlaşılmadan başarılı bir kamu politikası üretilmesi de zordur. Göç ve uyum olgularına dair algının anlaşılması hem kamu politikası üretmek için hem de toplumsal huzurun tesisi için ileriye dönük bir fikir verebilir. Türk insanının uyumdan ne anladığı, yabancıları hangi hallerde uyumsuz olarak nitelendirdiği ve toplumsal kabulün sınırları anlaşılmasına çalışılacak. Türk insanının yabancıları dair bu algılarının bir tecrübeye dayanıp dayanmadığı ve bu algıların oluşmasına neden olan bilgi kaynakları anlaşılmasına çalışılacaktır. İstanbul'un görece yoğun yabancıların yaşadığı Fatih İlçesi ve görece daha az yabancıların yaşadığı Kadıköy İlçesinde yaşayan yerel halkın algıları arasındaki farklar ve benzerlikler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Araştırmanın amacı doğrultusunda birtakım hipotezler öne sürülmüştür. Bunlardan bazıları şöyledir:

Hipotez 1: Türk milletinin uyumdan anladığı yabancının asimile olması ve Türk insanının yaşam biçimini benimsemesidir.

Hipotez 2: Türk milleti yabancıların uyum sağlamadığını düşünmekte ve bunu günlük yaşantısında tecrübe etmektedir.

Hipotez 3: Türk milleti ile yabancılar arasındaki sosyal ilişki sınırlı bir biçimde sürdürülmektedir.

Hipotez 4: Yabancıların yoğun yaşadığı Fatih ilçesindeki toplumsal kabul seviyesi, yabancıların az yaşadığı Kadıköy ilçesine göre daha düşük seviyededir.

Hipotez 5: Uzun vadede toplumsal kabul düşüktür.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

“Yerel Halkın Yabancıların Uyumuna İlişkin Algısının Analizi: İstanbul Örneği” başlıklı hazırlanan yüksek lisans tez çalışması nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Ülkemizin yaşadığı göç ve uyum deneyimlerinin, içinde bulunduğumuz ve hızla devam eden göç akınlarının tarihsel ve betimsel araştırması yapılmış olup, kişilerden belli bir konuda duygu ve düşünce alma etkinliği olarak tanımlanan görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu tekniklerden biri olan, araştırmacı tarafından önceden belirlenen soruların ilgili kişiye sorulması şeklinde tanımlanan “yapılandırılmış görüşme tekniği” tercih edilmiştir. Çalışmada sadece Türk vatandaşlarının görüşü alınmıştır. Çalışma Kadıköy ve Fatih ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Kadıköy İlçesi nispeten yabancılaran yalıtılmış, Fatih ilçesi ise yabancılar ile daha çok toplumsal temasın kurulduğu bir coğrafi mekândır. Görüşmeler bu iki ilçeden eşit katılımcı ile yapılacak olup, aynı zamanda yabancılar ile ilişkinin yoğunluğunun algı dünyalarına nasıl etki ettiği ortaya çıkarılmaya çabalanmıştır. Algılarının oluşmasında ve yabancılar baktıkları pencereyi inşa ederken

kaynağın ne olduğu tespit edilerek analiz edilmiştir. Uyum, birlikte yaşama, anlaşmazlıklar ve bütünleşmelere dair anlam dünyalarını nasıl inşa ettikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu sayede eylemlerinin asıl nedenleri anlaşılmaya çalışılmış ve ilerde oluşabilecek durumlara göre eylemlerin hangi yönde olabileceğine dair bir ön bilgi elde edilmiştir. Araştırmada, John Berry'nin kültürlenme kuramına dayanan 4 strateji (bütünleşme, ayrılma, asimilasyon ve marjinalleşme) ölçek olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'de bu stratejilerinden hangisinin geçerli olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır. Diğer araştırmalardan farklı olarak bu stratejiler yeni bir ülkeye göç edenler üzerinden değil, hâkim millet üstünden anlaşılacaktır.

Tarihsel araştırma ve istatistiklerden yararlanarak tezin daha anlaşılabilir kılınması adına nicel yöntemlere de başvurulmuştur. Özellikle istatistiklerden faydalanılarak göç ile alakalı kamu politikaları anlaşılmaya çalışılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın konusu Türk vatandaşlarının yabancıların uyumuna dair algısının araştırılması ile alakalı olduğu için görüşmenin yapıldığı kişiler sadece Türk vatandaşlarıdır. İstanbul ili özelinde yapılmasının getirdiği coğrafi zorluk nedeniyle Kadıköy ve Fatih ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Bu haliyle aslında yabancı yoğunluğunu zirvede ve dipte yaşayan iki ilçe ile sınırlanması, yabancıların orta yoğunlukta olduğu ilçelerdeki Türk insanların algılarının araştırma dışında kalmasına neden olmuştur. İnsanlar konunun politik olacağı veya düşüncelerinden dolayı yargılanacağı hissi ile kimi zaman tereddüt etmişler kimi zaman ise mülakatı kimlik bilgilerini vermeden devam ettirmiştir. Bazı katılımcılar kendini ifade etmekte zorlanmış, bazıları ise anlamlı ve uzun cümleler kurmak için kendini zorlayarak görüşmelerin uzamasına neden olmuştur. Tüm bu zorluklara rağmen cevaplarında samimi oldukları varsayımı yapılmıştır. Soru sayısının çoğaltılabileceği aşikâr olsa da zaman ve maliyet sınırlılığı nedeniyle soru sayısı denge gözetilerek olması gereken sayıda sorulmak zorunda kalınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM:

GÖÇÜN TEORİĞİ: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmaya başlamadan önce araştırma konusunun içeriğinde kullanılacak olan kavramların ortaya konulması, çelişkilerin ortadan kaldırılması ve Türk hukuk sistemine geçmiş kavramların tarihsel mirasının anlaşılması kavram karmaşasının önüne geçmek ve asıl meseleye eğilmemiz için bize kolaylık sağlayacaktır. Bu anlayıştan yola çıkarak bu bölümde göçe dair kavramlar ve kuramlar anlaşılmaya çalışılacaktır.

1. GÖÇÜN TANIMI VE İLGİLİ KAVRAMLAR

Bu bölümde göçe dair kavramsal araştırmalar yapılmış ve sunulmaya çalışılmıştır. Literatürde çokça karıştırılan mülteci, geçici koruma ve göçmen gibi kavramların tanımı yapılacaktır. Bu kavramlara dair tanımlar yapılmak ile kalınmayacak, tarihsel kökenleri ve uluslararası sözleşmelerden doğan farklılıkları ortaya konulacaktır.

1.1 Göç Kavramı

İnsanlık tarihi, yüz bin yıl kadar önceki tarihte, ön insan toplulukları içinde Homo sapiens'in ortaya çıkışıyla başlar. Biyolojik olarak günümüz insanından farksız olan bu dağınık avcı takımları Afrika'nın savanalarından dolaşmaktaydılar (Mcneill, 2008: 25). İlk insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için dolaşmaya başlamasıyla insanın göç etme serüveni de başlamıştır. Karnını doyurmak, vahşi hayata karşı güvende kalabilmek kadar basit insani güdüler ile başlayan bu yer değiştirme süreci, kendisine başka gerekçeler ekleyerek günümüz dünyasında etkisini ve muhtevasını değiştirerek devam etmektedir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde göçün tanımı: “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplumların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak ifade edilmektedir (www.sozluk.gov.tr, 2021).

Lee'ye göre ise göç, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı olarak ikamet değişikliği olarak tanımlanmaktadır (Lee, 1966: 49).

Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre göç, en genel anlamıyla bir yerden bir yere hareket etme, hareket etmek demektir. Kırdan kente, aynı ülke içi bölgeler arası ya da bir ülkeden bir başka ülkeye hareketi içerir (Dünya Göç Raporu, 2020: 17). Yine Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırladığı Göç Terimler Sözlüğü'ne göre göç, kişi veya insan gruplarının uluslararası bir sınırı geçerek veya devlet içinde yer değişikliğidir. Süresi, yapısı veya nedeni fark etmeksizin insanların yer değiştirmesidir (Perruchoud ve Redpath, 2013: 35).

Adıgüzel (2020: 3), fiziki olarak mekân değiştirmenin dışında, göçler sonucunda bireylerin ve toplumların, bireysel ve sosyal hayatlarını kuşatan bütün ilişkilerin değiştiğini ve yeniden kurulduğu noktasına dikkat çekmektedir. Göçmenlerin yer değiştirirken, sadece taşınabilir fiziksel eşyalarını değil, tüm hayat tecrübelerini, yaşam biçimlerini, inançlarını, dillerini kültürlerini ve hayalleri de götürdüğüne dikkat çekmektedir. Adıgüzel' e ek olarak, göç olgusunun diğer bir yanı, daha somut ve yalın anlatımıyla, farklı kültürlerin yerel halkın yanı başında bir “yabancı” sıfatıyla insan suretinde zuhur etmesidir. Göç edilen yerdeki insanlar ile kurulan ilişkiler neticesinde, yeni bir ilişki ve yeni etki alanı yaratmaktadır. Göç olgusu, göç edenlerin sayısının her yıl artarak devam ettiği günümüzde, sadece göç edenleri değil, göç edilen yerdeki insanların hayatında büyük bir etki yaratan işteş bir fiile dönüşme eğilimindedir.

Göçün tanımını tek bir tanımla yapmak mümkün değildir. Tanımlamaları yaparken birçok kıstas kullanılmaktadır. Göç edenlerin iradesine göre yapılan ayırım: zorunlu veya gönüllü göçler, göç edenlerin kalma sürelerine göre (kalıcı veya geçici-kısa veya uzun), göç edilen yerlere göre (dış veya iç göçler) ayırım yapılabilir (Yarar ve Karpat, 2015: 101-102). Ayrıca Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre göç etmenin yasal olarak yapılıp yapılmadığına göre de (düzenli-düzensiz göç) (Md. 3/I) ayırım yapılabilir.

Göç kavramı tanımlarından da anlaşılacağı üzere, kitlelerin göç etme sebeplerine göre, yöneldiği siyasa alana göre, süresine göre, yasallığına göre gibi birtakım bakış

açılırlarıyla ele alınmaktadır. Farkı ortaya koymak adına iç ve dış göç ayırımından yola çıkıp, tezin konusu olan dış göç daha detaylandırma yoluna gidilecektir.

1.1.1 İç Göç Kavramı

İç göç, ülke sınırları içinde olan, nüfus sayısında bir değişikliğe neden olmayan, bölgeler arasındaki dağılımı etkileyen yer değişikliği hareketidir. Ekonomik, kültürel, politik veya güvenlik kaynaklı nedenler bu hareketlerin nedeni olabilmektedir. İş olanaklarının yetersizliği, kaliteli eğitim ve sağlık hizmetinin olmaması, kan davası veya terör olayları gibi olumsuzluklar, iç göçün daha somut nedenleri olarak söylenebilir.

Akkaya' göre (2002: 37), insanların hayatlarının gelecekteki bir kısmının veya tamamını geçirmek için, tamamen veya geçici olmak üzere bir yerleşim biriminden diğer yerleşim birimine (Köy, şehir vb) yerleşmek amacıyla yaptıkları yer değişikliği hareketidir. Bu yer değişikliği hareketi, kırdan kente, kentten kıra veya kırdan kıra göç şeklinde de gerçekleşebilir.

1.1.2. Dış Göç Kavramı

Uluslararası Göç Örgütü dış göçü, uluslararası göç olarak ifade edip, “kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları” olarak tanımlamaktadır (Perruchoud ve Redpath, 2013: 88).

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı devletlerin sömürgecilik hareketleri, küresel ve büyük ölçekteki göç hareketlerinin başlangıcı sayılabilir. Özellikle Avrupalı ve Arap tüccarların, Güney Amerika'ya ve Avrupa'ya köle ticareti, bu hareketlerin itici unsuru olmuştur. Bu zorunlu göçü 19. yüzyılda, giderek genişleyen sömürgelerine doğru Avrupalıların göçü izlemiştir. Avrupa genelinde, 1821-1924 yılları arasında 55 milyon kişi sömürgelerine yerleşmiştir. Üçüncü ve dördüncü göç dalgaları, sömürgeciliğin çözülme dönemine denk gelmiş olup 1960'lara kadar sürmüştür. Yeni kurulan bağımsız devletler, ülkelerine yerleşen nüfusu göçe zorlamıştır. 1960'lı yıllarda ise beşinci büyük göç dalgası yaşanmıştır. Avrupa ve Amerika gibi üretimi artan ülkelerin iş gücü ihtiyacını

karşlamak üzere, eski sömürgelerden ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere yapılan işçi göçleri, 1970'lerde yapılan aile birleşimleri ile devam etmiştir (Atasü-Topçuoğlu, 2018: 503-505).

Göçün kısa tarihinden anlaşılacağı üzere, dış göçler gönüllü olabileceği gibi zorunlu da olabilmektedir. Ulaşım ve teknolojik imkânların artması, uluslararası göçün de artmasına neden olmaktadır. Savaş, doğal felaketler, kıtlık, terör gibi olumsuz olaylar zorunlu göçe gerekçe olurken; daha iyi yaşamak arzusu ise gönüllü göçün gerekçesi olmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 172).

Castles ve Miller'a göre, kuzey yarım kıta ile güney yarım kıta arasında artan eşitsizlik, çok sayıda insanı daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için göç etmeye zorlayacaktır. Siyasal, ekolojik, demografik sorunlar; farklı bölgeler artmakta olan etnik ve siyasal çatışmalar gelecekte kitlesel kaçışlara ve insanları sığınmacı olmaya zorlayacaktır. Yeni ticaret bölgelerinin yaratılması emek hareketlerine neden olacaktır. Bütün dünya, ya göç alan veya göç veren ya da her ikisini birden yaşayan ülkeler olarak bu süreçten etkilenecektir (Castles ve Miller, 2008: 7-8).

1.1.3. Düzenli-Düzensiz Göç Kavramı

Düzenli-düzensiz göç, yabancıların yasallığıyla alakalı olan bir ayrımı ifade etmektedir. YUKK'na (Md. 3/I) göre düzenli göç, yabancıların yasal yollarla ülkeye girişini, yasal yollar ile kalışını ve yasal yollarla çıkışı olarak tanımlamaktadır. Düzensiz göç ise, ülkeye girişin, ülkede kalışın veya çıkışın yasal olmadığı ve ayrıca izinsiz çalışmanın olduğu durumları tanımlamak için kullanılır.

Düzenli göç, vatandaşı olmadığı topraklarda, transit geçtikleri veya gittikleri ülkenin yasal mevzuatlara uyarak kısa süreli veya sürekli konaklaması olarak tanımlanmaktadır. Düzensiz göç ise hedef ülkelere gitmek için yasa dışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip, kendisine tanınan yasal sürede çıkış yapmayan kişileri kapsamaktadır (Çağlar, 2018: 35).

Düzensiz göç, özetle, sınır ötesi insan hareketlerinin, devletler tarafından gözetlenemeyen, denetlenemeyen ve kontrol edilemeyen kısmıdır. Düzensiz göç, illegal giriş veya göçmen kaçakçılığından ibaret olmayıp, vize-ikamet ihlali veya insan ticareti gibi birçok konuyu içine alan bir çatı kavramdır (Atasü-Topçuoğlu, 2018: 501).

Atasü-Topçuoğlu'na göre (2016: 11), Düzensizlik kavramı, yasal ve yasa dışılık karşıtlığının keskinliğini yumuşatmakta ve ikisi arasında gri bir alan yaratmaktadır. Düzensiz göç kavramı her zaman ulus devletin egemenliğini çağrıştırmaktadır. Kısaca söylemek gerekirse, düzensizlik, toplumsal ve politik bir alanda üretilen bir statüdür.

Sınır dışı kararı verilecek hallerin düzenlenebilmesi ve bu düzenlemeler ile yabancıların suç işleyen yabancı statüsünden çıkartılabilmesi, bu tarz yabancılara yasa dışı yabancı demek yerine düzensiz göç durumundaki yabancı demenin daha isabetli olduğu da söylenebilir (Toksöz ve Diğerleri, 2012: 48).

Ulus devlet sınırları ile çakışan bir alanda tasarruf yetkisi olan devletler, yabancılar için birtakım düzenlemelere gitmektedir. Bu düzenlemeler, iş gücü piyasasında kendi vatandaşını korumak adına veya nüfusu artan ve sosyal hayatın çekilmez olduğu bir yerde nüfusu azaltmak veya güvenlik amacıyla sınırlardan geçişi azaltmak için duvar örmesi gibi önlemler olabilmektedir. Bu önlemlerin keskinliği, devletlerin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, tarihsel, kültüre veya güvenlik gibi unsurların ihtiyaçlara göre değişebilmektedir. Japonya'nın yabancılar karşı sergilediği kültürel sert duruş ile ülkemizin yabancılar karşı sonsuz hoşgörüsü arasındaki fark, iki ülkenin kamu politikalarına yansımaktadır. Bu yansımalar düzenli göçü belirleyen yasal düzenlemelerin zorluğunu belirlemektedir. Düzenli göçün yasal zorluk derecesi ise düzensiz göç kapsamında olan yabancıların niceliğinin ne kadar olacağını belirlemektedir.

1.1.4. Zorunlu Göç Kavramı

Zorunlu göç, insan iradesi dışında, zorlamaya dayanan ve yaşanılmaz hale gelen mekânın değiştirilmesidir.

Zorunlu göçlerin, birçok ülkenin içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlık, savaş ve terör olaylarından gerçekleştiği söylenebilir. Terör, güvensizlik hali ve kan davası gibi toplumsal sorunlar, bireylere uygulanan baskı, cezalandırılma korkusu ve özgürlüklerin sınırlandırılması gibi birçok gerekçe zorunlu göçe neden olabilmektedir (Yıldız, 2018: 9).

Savaş, sürgün, doğal afetler, politik veya ekonomik nedenler ile insanların, vatandaşı olduğu ülkeden başka bir ülkeye zorunlu göçü diye ifade edilebilir. İnsanlar zorunlu göçü, kendi ülkelerinin içinde yapmış ise, “yerinden edilmiş kişiler” kavramı kullanılmaktadır (Bostan, 2018: 44).

Kitlesel göçlerin daha çok sığınmacı akınları olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu akınların en büyük nedeni genellikle iç çatışma ve baskıcı rejimlerdir. Kazanan ve kaybedeni ortaya çıkaran bu çatışmalar, kaybedenlerin göç ettiği bir sürece dönüşmektedir (Canbey-Özgüler, 2018: 8). Göç etmeye zorlanmış bu kişilerin ruhsal sorunlar yaşadığı, gönüllü göç edenlere kıyasla uyum sorunları yaşadığı görülmektedir. Zorunlu göç, ailenin parçalanmasına, sosyal bağ ağlarının zayıflamasına ve psiko-sosyal stres gibi birçok olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015: 75).

Ülkemizde zorunlu göçün konusu olan birçok uluslararası koruma statüsü mevcuttur. Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma, insan ticareti mağduru gibi sayılan birçok statü, yabancıların maruz kaldığı olumsuz durumlara cevap veren ve koruma sağlayan, hukuki düzenlemelerdendir.

Herhangi bir göç hareketinin zorunlu göç olup olmadığı kimi noktalarda müphem bir hal almaktadır. Ülkelerinde güvenli bölgeleri olan ve çatışmanın kısmen veya tamamen durduğu noktalara göç etme imkânı varken ulus aşırı göç zorunlu mudur? Veya ekonomik nedenlerin gerekçe gösterilmesi halinde, bunun ölçüsü ne olacaktır? Örneğin Iraklı bir Sunni Arap'ın ülkemizde uluslararası koruma başvurusu yaparak göç etmesi, zorunlu göçün konusu mudur? Güvenlik ihtiyacının düzeyi ne olacaktır? Bu sorular, bu tezin araştırma konusu olmasa da gönüllü göç ile zorunlu göçün ayrımındaki klasikleşmiş ayrımın bulanıklığını göstermek adına önemlidir.

1.1.5. Gönüllü Göç Kavramı

Gönüllü göç, hayatından değişiklik yapmak, macera aramak, geleceğini garanti altına almak gibi kişisel nedenler ile yapılan ve gönüllülük esasında dayanan göç hareketidir. Bireyi ve aileyi göç etmeye zorlayan gerekçeler olsa da bu gerekçeler fiziksel zorlamaya dayalı gerekçeler değildir. Birey kendisine ve ailesine daha iyi bir gelecek, daha müreffeh bir yaşam, ekonomik yönden daha zengin bir hayat bulabilmek için göç etmektedir (Murat ve Taşkesenlioğlu, 2009: 21). Gönüllü göçü diğer göç türlerinden ayıran en önemli özellik, gönüllü göç edenlerin, göç etmek için aldığı kararları, bireysel olarak kendilerince almış olmasıdır (Engin ve Konuk, 2020: 105).

Gönüllü göçler, ülkelerin iş gücü ihtiyacına göre mevzuatla düzenlenmekte ve buna uygun yabancıları geçici veya kalıcı olarak kabul edilmesiyle ikamet izni veya çalışma izni ile resmileşmektedir. Birçok alanda geri olduğu düşünülen kaynak ülkeden, görece en fazla faydayı sağlayacağı düşünülen ülkeye doğru gerçekleşmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği veya daha iyi hizmet alma isteği, iş piyasasına erişimde yaşanan zorluklar, sanatsal çalışma alanının darlığı, yaşam tarzının yasalarca yasaklanmamasına rağmen toplum tarafından kabul görmemesi gibi birçok gerekçe gönüllü göçün nedenleri arasında sayılabilir.

1.2. Göçmen

Göçmen, en temel anlamıyla, göç eden kişidir. Perruchoud ve Redpath Göç Terimler Sözlüğü (2013: 37) için yazdığı tanımında, bu kavramı açıklamadan önce, üzerinde anlaşılmış herhangi bir tanımın olmadığı belirtmektedir. Bu terim genellikle, bireyin göç etme kararını alırken, hiçbir zorlama olmaksızın kendi özgür iradesiyle aldığını ve bireyin kendisine uygun olduğunu düşünerek aldığı tüm durumları kapsar. Burada birey, sosyal ve maddi koşullarını iyileştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişileri kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler göçmeni, nedeni ne olursa olsun, gönüllü ya da zorla, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin başka bir ülkede bir yıldan fazla kalan kişi olarak tanımlamaktadır.

Türk mevzuatında (5543 sayılı İskân Kanunu), göçmen tanımı soydaş odaklı düzenlenmektedir. Bu bağlamda kanunda yer alan göçmen, iskânlı göçmen, serbest göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli tanımları mevcuttur (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2067). Yine bu kanunun, 3. maddesinin d bendine göre göçmen,” Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı Kanunun 7. maddesine göre ise “göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti Cumhurbaşkanı kararı ile yapılır” denilerek Türk olup olmadığına dair kararın son makamı açıkça ortaya konulmuştur. Kanunun ruhu bize göstermektedir ki, ülkemiz homojen kültür yaratma gayretiyle göçmene bakış açısını şekillendirmiştir (Şen, 2020: 26).

Görüldüğü üzere tanımlar birbirinden çok farklıdır. Sosyolojik ve hukuksal tanımlamalar alabildiğine zengindir. Bu kavramların ortaya çıkışında tarihsel birikim doğrudan etkilidir. Endüstriyel toplumlar, işçi ihtiyacını karşılamak için yapılan göçün, iradeye bağlı olması nedeniyle bu minvalde göçmen tanımına gitmiş ve zorunlu göçün mağdurlarına farklı statüler ve kavramlar ile tanımlama gereği hissetmiştir. Türkiye ise yıkılan imparatorluğun etkisiyle homojen kültür yaratma gayretinde olmuştur veya tarihin gidişatı bunu zorunlu kılmıştır diyebiliriz. Dağılan imparatorluğa bağlı milletlerin bağımsızlık tercihleri ve egemenlik dışında kalan Türk soyluların elimizde kalan son toprak parçasına olan göçü, göçmen kavramını oluşturmamız açısından, batının işçi göçlerinden farklı bir tarihsel tecrübe vermiştir.

Erbaş ve Alioğlu Türker (2019: 906), akademik yazında yer alana bazı yaklaşımlar hukuki tanımları aşarak yasal kategorilerin yerine sosyolojik fenomenlerin tercih edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Uluslararası sözleşmelerin nihai olarak devletler tarafından belirlendiğini ve devletlerin her zaman göçmen ve mülteci dostu olmadığını, göçmenler gibi hassas grupların tanımlamasında yansız ve olumsuz değer yüklü kavramlardan kaçınılması gerektiğini ifade etmektedir. Batının göçmene ve mültecilere yüklediği olumsuz anlamdan yola çıkarak bu uyarı yapmakta haklı olsa da ülkemizin göçmen veya sığınmacı kavramlarına karşı algısının tam olarak ne olduğu konusunun netlik kazanması yıllar alabilecektir. Türk toplumun bu kavramlara bakışının ne olduğu bu tezin araştırma

konusunun bir parçası olup, bu kavramlara bakışın hangi istikamette olduğu, elde edilen bilgiler ışığında tezin sonunda yorumlanacaktır. Bu nedenle kavramsal kargaşaya yol açmamak adına, tüm tartışmalardan azade kalarak ve hukuki tanımlardan yola çıkarak, ülkemize vatandaşlık bağı ile bağlı olmayanları, daha kapsayıcı bir biçimde “yabancı” olarak niteleyeceğiz.

1.3. İkamet İzni

Göç terimler sözlüğüne göre ikamet izni, bir devletin yetkili makamları tarafından verilen ve verildiği süre zarfında yabancıнын ülkede kalmasını yasallaştıran bir belgedir (Perruchoud ve Redpath, 2013: 44). Basit anlamıyla bu şekilde ifade edilen ikamet izni, mevzuatımızdaki son halini 6458 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu ile almıştır.

2013 öncesi Türkiye’de göç alanını düzenleyen ulusal mevzuata dağınıklık hakimdi. Bu alandaki işler illerde valiliğe bağlı kolluk kuvvetince yerine getirilmekteydi. Bu gerekçe ile AB müktesebatına uyum kapsamında göç yönetimi için kurumsal bir yapının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda Avrupa Birliği Türkiye ile ortaklık antlaşması imzalarken Türkiye’nin göç kontrol sisteminin oluşturulması şart koşulmuştur. Avrupa birliği uyum süreci kapsamında göç politikaları şekillenemeye başlamıştır. Özellikle 2000’li yıllarda AB’ne uyum süreci ile birlikte, Türkiye’nin göçle ilgili kurumsallaşma süreci, düzensiz göçe karşı alınan önlemler, göç ve sığınma rejimi gibi konularda Avrupa Birliği’ne uyumlu bir gelişme kaydettiği görülmektedir (Mamur Işıkcı, 2017, 32). Hedef ülke ve transit ülke olarak nitelenebilecek göç talebine giderek daha çok konu olan ülkemiz, tüm bu gelişmelerin ışığında 2009 yılında hazırlanmaya başlanan ve AB’nin de yol göstermesi ile oluşturulan bir süreci sona erdirmiştir.

İkamet izni ile ilgili düzenlemeler 15.07.1950 tarih ve 5683 sayılı “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatları Hakkında Kanunu” ile düzenlenmişti. 11.04.2013 tarihli 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” yürürlüğe girerek eski yasal düzenlemelerin yerini aldı (Erten, 2015: 6).

YUKK’un 19. maddesine göre, Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların için ikamet izni almaları

gerekmektedir (Cörteoğlu Koca, 2016: 50). İkamet izni başvuruları, YUKK’un 21. maddesine istinaden, yabancının vatandaşı olduğu ülkede veya yasal olarak bulunduğu ülke konsolosluklarına yapılması gerekirken, yurt dışı teşkilatının tamamlanmaması nedeniyle, YUKK’un 22. maddesinde istisnai olarak valiliklerce yapılabilir hükmünün tersine, valilik makamı, ikamet izni işlemleri için umumi aktöre dönüşmüştür.

YUKK’un 30. maddesine göre ikamet izni çeşitleri şunlardır:

- Kısa dönem ikamet izni
- Aile ikamet izni
- Öğrenci ikamet izni
- Uzun dönem ikamet izni
- İnsani ikamet izni
- İnsan ticareti mağduru ikamet izni

Kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni ve öğrenci ikamet izni, tamamen yabancının iradesinde olan ve tercihe dayanan süreçler ile gönüllü göçe konu olan ikamet izni türleridir. Hatta ülkemizdeki ikamet izinlerinin büyük çoğunluğunu, turizm gerekçesi ile yapılmış kısa dönem ikamet izni sahibi yabancılar oluşturmaktadır. Bu yabancılar “sözde turist” kapsamında olup, kayıt dışı ekonominin bir parçası haline gelmiştir.

İnsani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni, zorunlu göçün bazı gerekçelerine çözüm olan ikamet izni türleridir. Fakat Ekşi’nin (2018: 281) ifadesiyle, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün, YUKK’un 46. maddesinde sayılan halleri genişletme yetkisi olmamasına rağmen genişlettiğini ve Iraklı Türkmenler örneğinde olduğu gibi bazı grupların yasadışı kalışlarına çare olarak kullandığını ifade etmektedir.

Uzun dönem ikamet izni ise daha ağır ve özel şartları olan ama YUKK’un 42. maddesine göre İçişleri Bakanlığının “belirlediği şartlara uyan” ibaresi ile özel kararlar alınmakta ve Çin zulmünden kaçan Uygur Türklerine, baskı gören Batı Trakya Türklerine ve Mısır’ın siyasal karışıklığından kaçan Mısırlılara süresiz ikamet izni

düzenlenmektedir. Bu tarz hassas gruplar için insani ikamet, sığınma başvurusu veya çok kolay verilen ikamet izinleri varken uzun dönem ikamet izinlerin esnetilerek verilmesindeki amaç ideolojik tercihlerle açıklanabilir. Gönüllü, zorunlu veya saptaması zor, gri alanları olan bu ikamet türlerinden sonra daha net olan ve zorunlu göçe maruz kalanların mevzuatımızda elde ettiği uluslararası koruma statüleri anlatılacaktır.

1.4. Uluslararası Koruma

Sığınma veya iltica olgusu, tarihsel olarak her dönemde karşımıza çıkabilmekte ve insanların kendi ülkeleri dışındaki ülkelerden çeşitli nedenlerle koruma talep ettikleri görülebilmektedir. Günümüzde uluslararası koruma olarak adlandırılan iltica veya sığınma başvuruları birçok nedene dayanılarak yapılmaktadır. İnsanların ırkları, dinleri, tabiiyetleri, belli bir toplumsal gruba mensubiyetleri veya siyasi görüşleri olabildiği gibi bunlar dışındaki, ülkelerinde olan ve ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri, ölüm cezası, işkence veya insanlık dışı ya da onu kırıncı bir muamele ile karşılaşabilecek olmaları gibi birçok nedene dayanılarak uluslararası koruma başvurusu yapılabilmektedir (Menekşe, 2018: 192).

Herhangi bir yabancıya, bir devlette sığınma hakkı tanıyıp tanınmaması o ülkenin uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükleri ve ulusal mevzuatı çerçevesinde değerlendirilir. Türk mevzuatında bu yükümlülük, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve eki olan 1967 Protokolü ile kabul edilmiştir (Baran Çelik, 2015: 68).

Uluslararası koruma başvuruları ülkelerin iç hukuk yoluyla belirlediği statüler ile farklılaşabilmekte, hak ve yükümlülükleri değişebilmektedir. Ülkemiz YUKK'da bu farklılaşmaya gitmiş ve uluslararası koruma başvurularının farklı statülere bölmüş ve kişinin menşe ülkesinin bulunduğu coğrafyaya göre hukuki tanımlamalara gitmeyi tercih etmiştir. Bulunduğu coğrafyanın zorluğu ve komşu ülkelerinin istikrarsızlığı göz önünde bulundurulduğunda, yükselen sığınmacı ve yabancı akınından kendini korumak için alınmış bir karar olduğu söylenebilir.

1.4.1. Mülteci

1951 yılında Cenevre’de imzalanan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme mülteciyi şöyle tanımlamaktadır: ” 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır” (<http://www.multeci.org.tr>, 2021).

Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeye 1961 yılında, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokole ise 1968 yılında taraf olmuştur. Sözleşmeye taraf olunurken, uygulanan mekân ve zaman kısıtlaması daha sonra tarihe ilişkin sınırlamanın kaldırılmasıyla devam etmiş fakat coğrafi sınırlama geçerliliğini korumuştur. Özetleyecek olursak, bu sözleşme ve protokoller gereği, Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda Türkiye’ye gelen sığınmacılara uygulanacağı kabul edilirken, Avrupa dışından gelenlere bu Sözleşme ve Protokol hükümleri uygulanma zorunluluğu yoktur (Erten, 2015: 43).

YUKK’nun 61. maddesine göre mülteci: “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” şeklinde tanımlamıştır. Burada belirtmek gerekir ki Avrupa ülkeleri ifadesinin karşılığı Avrupa konseyi üyesi olan ülkelerdir.

Sözleşmenin imzalandığı tarihten itibaren uygulanan coğrafi kısıtlama, yoksul güney ve doğu ile zengin kuzey ve batı ülkeleri arasında olması nedeniyle transit ülke

olmamak adına ve yoğun göçe maruz kalmamak adına yapılmıştır. Bu coğrafi sınırlama, Türkiye'nin sığınma talebinde bulunanlara yönelik hukuki sorumluluğunun belirlenmesi açısından önem taşımaktadır (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 19).

1.4.2. Şartlı Mülteci

Avrupa ülkesi vatandaşlarının mülteci statüsüne başvurması için gerekçe olan olumsuz koşulların, Avrupa ülkeleri dışından gelen yabancılar için de geçerli olduğu ve uluslararası koruma için gerekçe oluşturduğu kanunen belirtilmiştir. YUKK bu gerekçeler ile başvuruların, statü belirleme işlemleri sonrası, şartlı mülteci statüsü verileceğini belirtmektedir.

YUKK'un 62. maddesi şartlı mülteciyi şöyle tanımlamaktadır: *“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir”*.

Burada dikkati çeken bir başka husus, bu yabancıların üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar ülkede kalacak olmasıdır. Türkiye, güvenli bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici bir şekilde ikamet izni vermektedir. Mülteci statüsünde bulunan yabancıların ise üçüncü bir ülkeye yerleştirme gibi bir süreci olmadığı için bu yabancılara verilen ikametler geçici nitelikte değildir (Yener Keskin, 2019: 407).

Ayrıca YUKK ile beraber sığınmacı kavramının yerini şartlı mülteci kavramı almıştır. YUKK'dan önce Avrupa dışından gelen ve koruma sağlanan kişileri ifade etmek için sığınmacı kavramı kullanılmaktaydı. Vatandaşı olduğu ülke dışında uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak belirlenmemiş kişiler için sığınmacı kavramı kullanılmaktaydı (Şen ve Özkorul, 2016: 92).

1.4.3. İkincil Koruma

Uluslararası literatürde tamamlayıcı koruma olarak adlandırılan ve AB'nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulması amacıyla yapılan düzenlemelerinde kabul edilen bir uluslararası koruma türüdür. Kısaca vasıf yönergesi olarak adlandırılan yönerge uyarınca, Cenevre Sözleşmesi'ne istinaden mülteci olarak nitelendirilemeyen fakat koruma ihtiyacı olduğu kabul edilen kişiler için kabul edilmiş bir statüdür (Baran Çelik, 2015: 78).

Özetle ikincil koruma statüsü, 1994 yönetmeliğinde yer almayan, AB müktesabatına uyum maksadı ile 1951 Cenevre sözleşmesinde belirlenen mülteci tanımına uymayan fakat YUKK'un 63. Maddesinde belirtilen gerekçeler ile ülkesine dönme konusunda haklı nedenleri olan ve uluslararası koruma ihtiyacı olan yabancılara tanınan bir statüdür (Aydın, 2016: 191).

YUKK'un 63. maddesine göre ikincil koruma, mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilmeyen, ancak menşe ülkesinde veya ikamet ülkesinde döndüğü takdirde;

- “Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,” olması nedeniyle, menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya bu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişiye, statü belirleme işlemler sonrasında verilen bir uluslararası koruma statüsüdür.

Silahlı çatışma ve ayırım gözetmeyen şiddet hareketlerinin nasıl yorumlanacağı; menşe ülke ve bölgedeki ayırım gözetmeyen şiddetin seviyesi; yabancıнын şahsına yönelik tehditlerin varlığının delilinin ortaya konulup koyulmayacağına dair soru işaretleri, kimi uluslararası veya ulusal hukuk sistemlerindeki kararına (İneli Cığır, 2018: 232-233) rağmen belirgin olarak varlığını hissettirmektedir.

1.5. Geçici Koruma

1960'lı yıllarda Afrika'da, 1970'li yıllardan sonra Güneydoğu Asya ülkelerinde ve bir başka kriz bölgesi olan Orta ve Güney Amerika'daki yaşanan politik ve toplumsal sorunlar nedeniyle, kendi ülkelerinden endişe ve korku duyarak kaçan ancak Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımının dışında kalmış kitleler oluşmuştur. Bu kitlelerin varlığı ile birlikte artık mülteci tanımının genişletilmesi ihtiyacı oluşmuştur. Bu gelişmelere ek olarak, 1990'lı yılların başlarında Avrupa, Yugoslavya Cumhuriyetleri'nden gelen göçle karşılaşmış ve Avrupalı Devletler bu göçmen akınına sürekli sığınma ve mülteci statüsü vermeyi tercih etmemiş bunun yerine geçici koruma uygulamalarını tercih etmişlerdir (Zenginkuzucu, 2018: 46-47).

Geçici koruma Yugoslavya'daki savaş sonucunda yerinden edilmiş yarım milyon Müslüman Bosnalının yanı sıra Kosovalı Arnavut sığınmacılar için de kullanılan ve geçici olma özelliği taşıyan uluslararası koruma türü olmuştur (Şimşek, 2017: 15). Ülkemiz tarihi açısından birçok geçici koruma örnekleri görülse de Suriye iç savaşı nedeniyle yaşanan kitlesel sığınmanın neticesinde geçici koruma kavramı detaylandırılarak ve kanun seviyesinde mevzuatımızda yerini almıştır.

Suriye'de yükselen ve ayrım gözetmeyen şiddet olaylarının ardından, 9 ve 12 Haziran 2011 tarihlerinde Altınözü ve Boyoğun Çadırkentleri kurarak, Suriyelilerin ilk ve acil olarak barınma, sağlık, yiyecek, giyecek ve temizlik gibi temel ihtiyaçları karşılanmış ve Suriye'den Türkiye'ye ilk göç hareketinin başlamasından itibaren "açık kapı politikası" uygulanmıştır. Bununla birlikte 2011 yılında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından Cenevre'de düzenlenen konferansta Türkiye'nin "geçici koruma" statüsü uygulayacağı ifade edilmiştir (Ayçiçek ve Tecer, 2018: 49). Takdir edilir ki bu tarz ani ve kitlesel göç hareketlerinde bireysel statü belirleme işlemleri yetersiz olabilmekte ve bunun yerine geçici koruma gibi kapsayıcı ve hızlı çözüm niteliğindeki statü tiplerinin uygulanmasından başka çare kalmamaktadır.

2011 tarihi itibarıyla 1994 Yönetmeliğinin 10. Maddesi gereğince Suriyeliler geçici koruma statüsüne alınmışlardır. Ancak yönetmelikte geçici koruma açıkça ifade

edilmemiş olup, bu madde, iltica edenler ve sığınmacıların ülkemizde bulundukları süre içinde devletin himaye ve gözetimi altında bulundurulacağı şeklinde geçmektedir (Önder, 2019: 135). Tüm bu hukuki belirsizlikler, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile çözülmeye çalışılmıştır.

YUKK'un 91. maddesi ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 1. maddesine göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak maksadıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçmiş olan, uluslararası koruma başvuruları bireysel olarak alınamayanlara geçici koruma statüsü verilir.

Geçici koruma uygulamasına neden olan krizin nesnel olarak sona erdiğinin tespiti ve geçici korunanların geri dönüş için gönüllü olmaları geçici korumanın sona ermesi için istenen iki ölçüttür. Her ne kadar gönüllü geri dönüş esas olsa da gönüllü geri dönüşlerin olmaması halinde geçici korumayı sağlayan devlet, geçici korunanları geri göndermek için gerekli tedbirleri alabilme hakkına sahiptir (Zenginkuzucu, 2018: 56-57).

2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI

Günümüzde gelişmiş ülkeler göçün etkisiyle parçalı ve çok farklı etnik topluluklardan oluşan bir yapıya bürünmüş olup uluslararası göçü açıklayan tek ve geniş kapsamlı bir kuram yoktur (Massey ve diğerleri, 2014: 11). Göç kuramlarının bu parçalı yapısı, göçün tek kuram ya da disiplinle açıklanamayacağını bize göstermektedir. Bu karmaşık durumdan yola çıkarak, göçe dair süreçlerin karmaşık bir analiz biçimi ile anlaşılabilceği söylenebilir (İnce, 2019: 2581). Bu bölümde bugüne kadar göçe yapılan bu farklı yorumların veya kuramların önemli bir kısmı incelenecektir. Bu incelemelerin sonucunda, bugüne kadar göçe dair ortaya konulan bakış açıları ve değerlendirme biçimleri anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1. Temel Kuramlar

2.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Georg Ravenstein, genel geçer göç kanunlarının ilkelerini ortaya koymak adına, 1871-1881 yılları arasında İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinden hareketle, 7 göç kanunu

belirlemiştir. Göç ile ilgili bilinen ilk çalışma olmakla birlikte kendinden sonraki kuramlara öncülük etmesi ve onları etkilemesi bakımından önemli bir çalışmadır (Çağlayan, 2006: 68).

“The Laws of Migration” adlı çalışmasında kuramsallaştırdığı fikirlerinin temel varsayımları veya kanunları şöyledir: Birinci kanun, göçmenler kısa mesafelere göç eder. Bu göçün yarattığı sarsıcı etki yerel halkı etkilemekte ve bu daha büyük göçlere neden olmaktadır. Bu göç hareketlerinin yönü sanayi ve ticaret merkezlerine doğru olmaktadır. İkinci kanun gelişen sanayi ve ticaret merkezlerine yakın mesafedeki alanlara göç artmakta, göç edenlerin boşluğu ise diğer göç edenler tarafından doldurulmakta ve bu birbirini izleyen ve dünyaya yayılan bir sürece dönüşmektedir. Üçüncü kanun sanayinin gelişmesi ile ortaya çıkan işgücü ihtiyacı, gelen göçmenler ile karşılanmakta ve göç alan merkez ile göçmenler arasında bir arz talep oluşmaktadır. Dördüncü olarak bir göç diğer göç akımının başlatıcısı olarak zincirleme göçe neden olur. Beşinci kanuna göre göçün türü değişmektedir. Göç kısa mesafelerin yerine, sanayi ve ticaret merkezlerine doğru uzun mesafeli göçlere dönüşmektedir. Altıncı kanunda ise kırsal ve kent yerleşimcileri arasındaki göç etme eğiliminin farkı ortaya konulmaktadır. Kentte yaşayanlar, kırsalda yaşayanlara göre daha az göç etme eğilimindedir. Kırsaldan kırsala doğru yapılan göçler yeni ve zincirleme göçleri tetiklerken, kırsaldan kente yapılan göçlerde bu eğilim daha azdır. Son kanun olan yedinci kanun ise cinsiyetle alakalıdır. Bu kanuna göre, kısa mesafeli ve iç göçlerde kadınlar erkeklere göre daha çok göç etme eğilimindedir. Erkekler ise uzun mesafeli ve dış göçler konusunda daha fazla eğilimlidir (İnce, 2019: 2583-2584).

Ravenstein’in ortaya koyduğu bu kanunlara göre iki farklı model ortaya çıkmaktadır. İlk model göçte, basamaklı, kısa mesafeli ve zincirleme bir şekilde ticaret ve sanayi merkezlerine doğru gerçekleşirken; ikinci modelde ise göç basamaksız, uzun mesafeli bir biçimde ticaret ve sanayi merkezlerinde doğru olmaktadır (Adıgüzel, 2020: 27).

Ravenstein 1989 yılında ikinci makalesi ile göçün nedenlerine yenilerini ilave etmiştir. Kötü iklim koşulları, ağır vergilendirme, köle ticareti, zorlamalar vb olumsuz koşulların göç ürettiğini ifade etmiştir. Yine de bu göçlerin, ekonomik saikler ile daha iyi

bir yaşam için yapılan göçlerin miktarı ile kıyaslanamayacağını ifade eder (Akyıldız, 2016: 134).

2.1.2. İtme Çekme Kuramı

Ravenstein'in "Göç Kanunları" çalışmalarına atıfta bulunarak ve Ravenstein'in ortaya koyduğu kanunları güncelleyerek, Everett Lee 1966 yılında Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) adlı makaleyi yayınlamıştır. Lee aradan uzun yıllar geçmesine rağmen çalışmalarının büyük bir kısmının Ravenstein'in teorilerinin ötesine geçemediğini, onlara atıfta bulunmakla yetindiğini ifade etmektedir (Şen, 2020: 33).

Lee, göçlerin karakteristik temel özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu özelliklerden yola çıkarak göçe ait itici ve çekici olmak üzere dört faktör belirlemiştir. Bunlar,

- Yaşanan yer ile ilgili faktörler,
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- Araya giren engeller,
- Bireysel faktörler (Çağlayan, 2006: 72).

Bu teoriye göre, yaşanan bölge ve gidilmesi arzu edilen hedef bölgede itici (negatif) ve çekici (pozitif) faktörler bir arada bulunmaktadır. Dolayısıyla göç veren bölgelerdeki sosyal, ekonomik ve politik koşulların çoğunlukla negatif olması göç akımını teşvik edici olarak değerlendirilebilir (Şen, 2020: 33-34). Burada itici ve çekici faktörlerin göreceliğinden bahsedilebilir. İtici ve çekici faktörler kişiden kişiye değişebilmektedir. Göç eden kişinin yaşı, eğitim düzeyi, cinsiyeti ve aidiyet gibi farklı özellikleri bu konuda belirleyici olmaktadır (İnce, 2019: 2587). Örneğin gidilmesi düşünülen yerde iyi eğitim olanaklarının varlığı çocuk sahibi aileler için önem arz etmekteyken, çocuk sahibi olmayan kişiler için hiçbir öneme sahip değildir (Gündoğmuş, 2018: 27). İyi bir eğitim almış kişilerin gitmeyi düşündüğü yerin dilini bilmemesi nedeniyle sadece vasıfsız işlerde çalışabilmesi ihtimali, her ne kadar müreffeh bir yaşam imkânı sunsa bile tercih edilmeyebilir.

Lee, kuramında göç olgusu üzerinde belirleyici etkiye sahip olan faktörleri bireysel olmayan (makro) ve bireysel (mikro) ölçekli olmak üzere ikiye ayırmıştır. Yalnızca göçü belirleyen faktörleri değil aynı zamanda göç sürecine karışan engellerin de mikro ve makro boyutlarından bahsetmektedir. Göç sürecinin beraberinde getireceği hukuksal ve sosyal belirsizlik, göç mesafesi, ulaşım maliyetleri ve imkânları gibi mikro engeller; katı göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliğe dayalı göç uygulamaları, göç alımı için fiziksel ve sağlamlık kontrolleri gibi göçmenlerin karşılaşabileceği makro engeller de bulunmaktadır (Adıgüzel, 2020: 28).

Lee'ye göre göç, anlaşılması zor ve karmaşık bir süreçtir. Sadece itme çekme faktörleri ile incelemek yetersiz kalmakta, itme çekme faktörlerinin yanında göçü engelleyebilecek olan makro ve mikro faktörler de incelenmelidir. Yani Lee'ye göre göç, sadece artılar (çekici faktörler) ve eksilerin (itici faktörler) matematiksel hesabına dayalı bir sonuçtan ibaret değildir; fakat artılar ve eksilerle yapılan bu hesaplamalar, göçün ilk basamağını oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006: 75).

2.1.3. Petersen'in Göç Tipleri

Petersen, göçün normal bir şey olduğu tezine karşı çıkar ve “eğer insan aynıysa neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor?” sorusu üzerine eğilmektedir (Çağlayan, 2006: 75). Göç konusunda oldukça kapsamlı değerlendirmeler yapan Peterson, bireyleri göç kararına iten sebeplerin yalnızca itme çekme faktörlerinden ibaret olmadığını, aynı zamanda bireysel ve sosyal faktörlerinde bu kararda etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda itme çekme faktörlerinin altına yatan ana nedenlerin ne olduğunu araştırmıştır (Ela Özcan, 2016: 193).

Petersen tarihsel döngünün ihmal edilmeden ve ekonominin her zaman için göçün önemli bir faktörü olduğunu kabul ederek, itme çekme kanunlarını da dâhil ederek çalışmalarını sürdürmüştür (Çağlayan, 2006: 75).

Bu çerçevede, Peterson beş göç tipi oluşturarak konuyu ele almıştır.

- İlkel Göç: Bu göçler, çevre faktörlerin yarattığı itme etkisiyle yani ekolojik bir itme ile meydana gelen göçlerdir. Burada anlatılmak istenen ilkel insanların kendi başına göç etmesi değil doğal güçler ile baş edememesi ile alakalı bir durumdur (Peterson, 1958: 259-262). Petersen, göçebe toplulukların dönemlik göçlerini de bu göç tipinde tanımlamaktadır (Adıgüzel, 2020: 28).

- Zorunlu ve Yönlendirilmiş Göç: İlkel göçlerde çevresel faktörler itici konumdayken, zorunlu göçlerde bireyin iradesi yok hükmündedir. Zorunlu göçlerde devlet veya benzeri otoritelerin kararları bireylerin göç kararı vermesinde belirleyici iken yönlendirilmiş göçlerde zorunlu şartlara rağmen bireyler son aşamada yine de kendi kararını alabilmektedir. Nazilerin Yahudileri ilk dönemlerde çeşitli kanun ve uygulamalar ile göçe teşvik etmesi yönlendirilmiş göç sınıfına girerken, ileri aşamalarda toplama kamplarına taşıma yoluyla zorlama ve dayatması ise zorunlu göç tipine örnektir (Gündoğmuş, 2018: 20).

- Serbest Göç: Bu göç tipinde bireyler üzerinde herhangi baskıcı, zorlayıcı veya itici bir güç yoktur. Bireyler göç kararını kendi başına almakta ve uygulamaktadır. Bu göç tip büyük kitlesel göçlerden ziyade bireysel tercihlere dayalı göçleri tanımlamaktadır (Çağlayan, 2006: 76).

- Kitlesel Göç: Petersen bu tip göçleri serbest göçlerin bir sonucu olarak görmektedir. Serbest göç ile başka ülkelere giden öncü bireyler, göç ettikleri ülkeden sağladıkları menfaatleri geldikleri yerdeki bireylere aktararak zincirleme bir göç dalgası başlatırlar. Yeni teknolojik gelişmelere koşut kurulan göçmen ağları sayesinde göç hareketleri kitleselleştiğini düşünmektedir (Adıgüzel, 2020: 29).

2.2. Ekonomik Temelli Göç Kuramları

Ekonomik temelli göç kuramları, emek piyasasındaki arz ve talep arasında oluşan fark üzerinden temellendirme yapmaktadır. Emek piyasasında oluşan bu fark ülkelere göre de değişmekte olup göçler bu dinamik üzerinden anlamlandırılır. Bu bölümlerde bu kuramlar anlaşılmasına çalışılacaktır.

2.2.1 Neoklasik Ekonominin Makro Göç Kuramı

Bu kuram ve uzantılarından anlaşılacağı üzere, uluslararası göç, iç göç gibi emek ve arz talebindeki coğrafi farklar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Sermaye zengini ülkeler, emek zengini ülkelere göre daha yüksek ücretlerin olduğu yerlerdir. Bu ücret farkının yarattığı motivasyon ile, bireyler düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere doğru göç ederler. Ortaya çıkan bu göç hareketlerinin sonucunda, sermaye zengini ülkelere emek arzı artıp ücretler düşerken, sermaye yoksulu ülkede ise emek arzı azalıp ücretler yükselmektedir. Tüm bu göç hareketlerinin yanında ve buna benzer bir de sermaye hareketleri de yaşanmaktadır. Sermaye zengini ülkelere sermaye yoksulu ülkelere doğru yatırım sermayesi akışı yaşanmaktadır. Sermayenin, yoksul ülkelere kısıt olması nedeniyle bu ülkelerdeki kazanç da uluslararası standartların üzerinde olmakta ve bu getiri de sermayeyi bu ülkelere çekmektedir. Bu sermaye akışı beşerî sermayeyi de içermektedir. Yüksek niteliklere haiz işçiler, sadece sermaye yoksulu değil aynı zamanda beşerî sermayeden de yoksun ülkelere giderek, bilgi ve becerilerine karşılık yüksek getiri sağlamaya çalışmaktadır (Massey ve diğerleri, 2014: 13-14).

O halde bu kuramsal çözümleme şu varsayımları içermektedir:

- İşçilerin göç hareketinin nedeni uluslararası ücret farklılıklarıdır.
- Ücret farklarının giderilmesi, işgücü hareketlerini sonlandıracaktır.
- Yüksek vasıflı işçilerin göç hareketleri, vasıfsız işçilerin göç hareketlerinden farklı bir nitelik taşımaktadır.
- Uluslararası göç hareketlerinin birinci mekanizması işgücü piyasaları olup diğer piyasalar önemsizdir.
- Hükümetlere düşen görev, işgücü gönderen ve kabul eden ülkelerin işgücü piyasasını denetlemek ve etkilemektir (Abadan-Unat, 2017: 54).

2.2.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Göç Kuramı

Bu model ise göç kararında bireysel tercihlerin etkisine odaklanmaktadır (Todaro ve Maruszko, 1987: 102). Bu modelde, bireylerin rasyonel olduğu ve göç kararını alırken fayda maliyet analizi yaptığı varsayılır. İnsanlar yüksek ücretlere ulaşmak için bilgi ve becerilerini en üretken olabileceklerini düşündükleri yere taşımayı seçerler. Bu bir nevi beşerî sermaye yatırımı olarak kabul edilir. Tüm bu fayda arttırmaya yönelik beklentilerin yanında göğüslemek zorunda oldukları bazı maliyetler de vardır. Bu maliyetler, seyahat etmenin maddi maliyeti, göç ederken ve iş bulana kadar hayatı sürdürmenin maliyeti, yeni bir dil öğrenme ve kültürü öğrenme çabasının yanı sıra, emek piyasasına uyumda yaşanan zorluklar ve yeni bir sosyal ilişki ağı yaratmanın getirdiği psikolojik maliyetleri kapsamaktadır (Massey ve diğerleri, 2014: 14).

Kuramın vardığı sonuçlar şöyledir:

- Uluslararası göçün nedeni makro kuramın savunduğu tam istihdam yerine ülkeler arası hem istihdam hem de gelir arasındaki farkların oluşmasıdır.
- Göç eden kişilerin tecrübesi, farklı dillere olan hâkimiyeti ve eğitim düzeyi gibi faktörler iş bulma olanağını arttırmaktadır.
- Göçün maliyetini düşüren, getiriye ise arttıran bireysel faktörler, sosyal koşullar ve teknoloji göçün artışında belirleyici etmenlerdir.
- Uluslararası göç hareketleri; fayda maliyet analizine dayanan bireysel hesapların toplam sonucudur.
- Kazanç ve istihdam açısından ülkeler arası bir fark yoksa göç hareketi meydana gelmez.
- Ülkeler arası getiri farkının büyüklüğüne paralel göçmen miktarında artış olmaktadır.
- Göç kararı esas olarak işgücü piyasası arasındaki farka göre şekillenir ve diğer pazarlar bu karar üzerinde belirleyici olmamaktadır.

- Göç alan ülkelerde göçmen alımına yönelik çekici koşullar varsa göçün kontrolü için göç etmenin maliyeti yükseltilebilir.
- Hükümetler, göç hareketleri için kaynak olan ve kabul eden ülkelerdeki kazançları etkileyecek önlemler ile denetleme yapabilmektedir (Massey ve diğerleri, 2014: 15-16).

Neoklasik göç teorileri ile ilgili birtakım eleştiriler yapılmıştır. Bu yaklaşımların determinizmi, işlevselliği ve tarihdışlaştırma eğilimi, 1970'lerdeki petrol krizi dönemlerinde değişmekte olan göç olgusu gerçekliği açısından işlevsiz hale getirmiştir. Bu yaklaşımlar, göçün 19. ve 20 yüzyılda olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerin modernizasyonunda da aynı kolaylaştırıcı rolü oynadığını varsaydığı için tarihselci ve Avrupa merkezli olmaları nedeniyle de eleştirilmiştir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019: 22).

Neoklasik kuramlar, uluslararası göçü açıklarken sadece işgücü piyasasını ele almaktadır. Gerçek hayatta uluslararası göçün tek nedeni işgücü piyasası olmadığı gibi bu varsayımın doğru olması halinde ise devletler sadece işgücü piyasasındaki arz ve talebi yöneterek göç olgusunu yönetebilirdi (Sert, 2018: 33).

2.2.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı

Michael Piori tarafından geliştirilen bu kuram, bir taraftan bireylerin göç ile ilgili karar alırken rasyonel davranıp davranmadıklarını incelerken, diğer taraftan ise uluslararası göçe neden olan faktörün, endüstriyel toplumların yapısından kaynaklanan emek talepleri olduğunu savunmaktadır (Develi, 2017: 1347-1348).

Bu kurama göre emek yapısı içerisinde işgücü piyasası ikili bir yapıya sahiptir. Bu ikili yapı birinci sektörde, iyi ücretli sermayesi yoğun işçiler ve ikinci sektörde vasıfsız işçilerin oluşturduğu işgücü piyasasından oluşmaktadır (Hagen-Zanker, 2008: 7).

Piore'ye göre ileri derece endüstrileşmiş toplum ve ekonomiler, dört temel niteliğinden dolayı düzenli işgücüne ihtiyaç duymaktadır.

Birinci nitelik, yapısal enflasyondur. Bir ülkedeki ücretler, ücretin karşılığında yapılacak işe ait toplumsal statü ve itibarı da yansıtmaktadır. İşverenler, mesleki hiyerarşinin en altında bulunan vasıfsız işçilerin ücretlerini belirleme konusunda piyasanın şartlarına boyun eğmek zorundadır. Çünkü statüye bağlı hiyerarşinin tamamının ücret talebine neden olacak bir ücret zammı, arzulanan durum olmamakla birlikte ücretleri düşük tutmak tek yoldur. Yerli işçilerin örgütlü mücadelesi ve bağlı bulunan yasal zorunluluklar nedeni ile razı olmayacakları ücretler ile çalışabilecek işgücünü ithal etmek ile durum aşılmaya çalışılmaktadır (Abadan-Unat, 2017: 58).

İkinci nitelik ise, motivasyon veya çalışma güdüleridir. Çalışmak insanlar için sadece gelir kapısından ibaret değildir, insanlar aynı zamanda toplumsal itibarlarını arttırmak içinde çalışır. İş hiyerarşisinin en alt noktasında bulunan insanların mevcut itibar kaygısı onları motive etmemektedir. Kendisini kabul eden toplumun bir parçası olarak görmeyen, salt para kazanmak isteyen ve sağladığı kazanç nedeniyle geldiği ülkede kendini itibar sahibi gören yabancı işçiler bu motivasyon sorununu çözümünde işlevsel bir görev üstlenmektedir (Abadan-Unat, 2017: 58).

Üçüncü niteliği başta da bahsettiğimiz işgücü piyasasının ikili yapısıyla (ekonomik düalizm) alakalıdır. Kalifiye olan birincil işgücü piyasası çalışanları, beşerî sermayeye sahip oluşları, sendikalaşma eğiliminde olmaları, kıdem tazminatı ve işsizlik ödemeleri gibi maliyetleri nedeniyle işten çıkarılamayacak kadar değerlidir. İkincil sektör çalışanlarının istikrarlı ve kalifiye olmaması, onların hiçbir maliyet olmaksızın işten çıkarılabileceği anlamını taşımaktadır. Bu durum ise yerli işçinin ikincil sektöre yönlendirmesini zorlaştırmakta ve işverenlerce bu boşluk yabancı işçiler ile doldurulmaktadır (Massey ve diğerleri, 2014: 22).

Dördüncü nitelik ise emek arzının demografisi diye özetlenen özelliktir. Geçmiş dönemlerde ikincil sektörde yerli gruptan kadınlar ve gençlerden çalışmaktaydı. Kadınlar çalışmayı geçici, kazancı ek olarak gördükleri için istikrarsızlığa ve düşük ücrete rağmen çalışmaya istekli olmuşlardır. Gençler ise fazladan para kazanmak, tecrübe elde edebilmek ve farklı meslekleri deneyimlemek için ikincil emek piyasasına razı olmuştur. Ancak gelişen sanayi toplumlarında bu iki grup giderek azalan bir şekilde ikincil sektöre

razı olmuştur. Kadınlar, statü kazanmak için çalışmaya başlamış, gençler ise örgün öğretimin genişlemesi ve doğum oranlarının azalmasıyla ikincil sektöre razı olanların sayısı azalmıştır. Birincil sektör işlerine talebin artması, ikincil sektör için işçilerin yurt içinde az olması, ikincil sektör çalışanı olmaları için yabancı işçilere talebi arttırmıştır (Massey ve diğerleri, 2014: 23).

Bu kuramdan çıkan sonuçlara göre:

- Uluslararası göç hareketleri büyük ölçüde gelişmiş ülkelerin işverenleri ve onlar lehine hareket eden hükümetler tarafından belirlenen işgücü isteği ve istihdam kararına bağlı olarak oluşmaktadır.
- Yabancı işçi talebi, istihdam uygulamalarından ileri gelmekte olup uluslararası ücret farklılıkları göç için ne zorunlu ne de yeterli koşuldur.
- Düşük düzeyli ücretler, yabancı işçi sayısından bağımsız bir şekilde sabit kalma eğilimindedir. Ücretleri düşük düzeyde tutan ise toplumsal ve kurumsal mekanizmalardır.
- Yabancı işçilerin artması sonucu ücretler düzeyinde düşme olabilir. Düşük seviyeli ücretlerin yükselmesini engelleyen toplumsal ve kurumsal denetim unsurları bu ücretlerin daha da düşmesini önlemez.
- Modern ve post endüstriyel ekonomilerin yapısından dolayı yabancı işçiler bu yapıların doğal üyeleri sayılmaktadır. Uluslararası göç alanındaki talebi etkilemek için dünya ekonomik yapısında temelden değişim gerekmektedir (Massey ve diğerleri, 2014: 24).

2.3. Sosyokültürel Göç Kuramları

Literatürde sosyolojik göç teorileri olarak da geçen “Merkez çevre”, “Göçmen ilişkileri ağı” ve “Göç sistemleri kuramı” bu bölümün konusu olacaktır.

2.3.1. Merkez Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı

Kökeni 16. yy'a dayanan ve içinde yaşadığımız dünyaya şeklini veren modern dünya sistemi, bütün yer küreyi kaplayan tek bir dünya ekonomisinin kendisidir. Bir dünya ekonomisi, içinde iş bölümü olan bu nedenle temel ya da asli malların dikkate değer büyüklükte içsel mübadelesinin yapıldığı, sermayenin ve emek gücünün büyük bir akışkanlık içinde olduğu alandır (Wallerstein, 2011: 51).

Bu yaklaşım temelde merkez ve çevre olmak üzere, parçalı bir bakış açısına sahiptir. Coğrafi ve kültürel anlamda farklı olan bu yapıda merkez diye tabir edilen ülkeler sermaye zengin, çevre diye tabir edilen ülkeler ise işgücü yoğunlukta olan yerlerdir (Akyıldız, 2016: 153-154).

Merkez ve çevre ülkeler birbirine bağımlı bir şekilde ilişkilerini yürütürler. Kapitalist gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelere hammadde ve ucuz iş gücü alırken, ekonomik anlamda gelişmemiş bu ülkeleri kendine bağımlı hale getirirler. Önceki yıllarda işgal ve kolonyal sistem ile yürütülen bu sömürge hareketleri günümüzde demokratikleşme ve küreselleşme gibi farklı kılıflar ile devam etmektedir (Adıgüzel, 2020: 32).

Bu kurama göre, uluslararası göç, kapitalist gelişmelerin neticesinde oluşan kopma ve yer değiştirmelerin bir yansımasıdır. Kapitalist ekonomi Kuzey Amerika, Japonya ve Batı Avrupa'daki merkezlerde yayıldıkça dünyanın giderek büyüyen bir kısmı pazar ekonomisinin bir parçası haline gelmektedir. Çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının etkisi altına girdikçe, göç akımları meydana gelmekte ve bunların büyük bir çoğunluğu dış ülkelere doğru yönelmektedir (Abadan-Unat, 2017: 61). Çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru olan bu akım eşitsiz iktisadi sistemin bir neticesidir. Merkez ülkeler emek yoğun işler için ucuz ve vasıfsız iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç erken dönemde merkez ülkelerdeki fabrikalarda giderilirken, geç dönemde çevre ülkelere yapılan yatırımlar ile oradaki ucuz iş gücü ile giderilmektedir (Cizreli, 2015: 34).

Dünya sistemleri kuramı, uluslararası göçün giderek genişleyen bir küresel pazarın politik ve ekonomik örgütlenmesini izlediğini ileri sürmekte ve bu görüş sonucu altı farklı varsayıma ulaşıldığını ifade etmektedir:

- Uluslararası göç, gelişmiş dünyanın kapitalist piyasa sisteminin çevre ülkelere sirayet etmesi sonucu oluşan bir neticedir.
- Uluslararası iş gücü akımı, sermayenin akışına zıtlık oluşturacak bir yönde hareket eder. Kapitalist yatırımlar, çevre ülkelerinde köklerinden kopmuş hareketli nüfusa neden olmaktadır ve bu uluslararası göçü doğurmaktadır.
- Sömürgecilik döneminde çevre ülkeler ile kurulan kültürel, dilsel, idari, finans, ulaşım ve iletişim bağlar, uluslararası göçü kolaylaştıran bir etki yaratmıştır. Bunun sonucunda ise kendi özgü ulus ötesi pazarlar ve kültürel sistemler oluşmuştur.
- Uluslararası göç, pazar ekonomisinin küreselleşmesinin sonucu olduğundan yola çıkarak, bunu denetlemenin yolu hükümetlerin deniz aşırı faaliyetleri ve uluslararası firmaların finans akışını kontrol etmesinden geçmektedir. Ancak uluslararası ticarete anlaşmazlıklara neden olabileceği, ekonomik gerileme riski taşıması ve çokuluslu şirketlerin nüfuzlarından dolayı bu tür uygulamaların hayata geçme ihtimalleri yoktur.
- Kapitalist ülkeler başarısız olduklarında, yurt dışındaki yatırımlarını koruma ve küresel pazarın gelişimine taraf olan yabancı hükümetleri desteklemek adına yaptıkları askeri ve politik müdahaleler sonucu, belli merkez ülkelerine yönelik sığınmacı hareketlerine neden olabilmektedir. Bu durum ise uluslararası göçün bir başka görünüşüdür.
- Uluslararası göç, ücret ve istihdam farklarıyla çok az ilişkili olup, küresel ekonominin yapısından kaynaklanmaktadır (Massey ve diğerleri, 2014: 27-28).

2.3.2. Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı)

Göçmen ilişkiler ağı kuramının temeli, kendilerinden daha önce geldikleri yerden göç edenler, yeni göç edenler ve göç etmemiş olsa bile ortak köken, soydaşlık, akrabalık veya dostluk üzerine kurulu ilişkiler veya bağlantılardır. Bu ilişkilerin varlığı, göçü özendiren bir olgudur. Bu ağlar, insanın yardıma ihtiyacını giderebildiği, gerektiğinde iş

bulmak için başvurabildiği bir çeşit toplumsal sermayedir. Zaman içinde bu ilişki ağları kaynak ülkenin içinde de kök salmaktadır (Abadan-Unat, 2017: 64).

Göçmen ilişkiler ağı sayesinde, yeni göçmenlerin maliyeti eski göçmenler tarafından hafifletilmekte ve riskler olabildiğince azaltılmaktadır. Yeni gelenlerin göç yollarına dair bilgiden, işi nerede bulacağına ve hatta hangi kaçakçıya güvenebileceğine dair değerli bilgileri rahatça elde etmesi sayesinde göç daha da özendirilmektedir (Taylor, 2006: 4).

Özetle diyebiliriz ki: önceden göç edenler, göç tecrübelerini kullanarak ayrıldıkları yurtları ile yeni göç ettikleri yeri birbirine bağlayan bir ağ oluştururlar. Göç sürecine katılmak isteyen yeni bireyler, bu ağlardan faydalanarak göç sürecindeki zorlukları daha rahat göğüsler. Bu kolaylıklar yeni göç süreçlerini tetikler ve zincirleme göçler oluşur. Zamanla bu ağlar kurumsallaşır ve kendini üretir (Adıgüzel, 2020: 33).

Bu kuramında dayandığı varsayımları sıralarsak:

- Uluslararası göç, ağ bağlantılarının kaynak ülkedeki herkes güçlükle karşılaşmadan göç edebilir hale gelinceye kadar artarak devam eder ve ancak ondan sonra göç yavaşlamaya başlar.
- Ücret farkı ve istihdam oranlarının etkisi göç üzerinde az bir miktarda etkilidir. Çünkü göçmen ağları, göçün yol açtığı maliyeti ve riski düşürmekte ve bu sayede ücret, istihdam ve göç akımının büyüklüğü ile ilişkisi önemsizleşmektedir
- Ağların oluşumu ve kurumsallaşmasından sonra başlangıçta göçe neden olan yapısal ve bireysel nedenlerden bağımsızlaşan bir göç oluşmaktadır.
- Göçmen ilişkiler ağı, kurumsallaştıkça sosyo-ekonomik seçiciliği azalmakta ve kaynak ülkedeki toplumu daha fazla temsil etmektedir.
- Ağlar kurulduktan sonra göç kabul eden ülkeler için artık kontrol zorlaşmaktadır. Benimsenen göç politikası ne olursa olsun artık göçmen ağları ortaya çıkmaya devam etmektedir.

- Aile birleşimini ilke olarak benimseyen kimi politikalar özel giriş ayrıcalığı sağladığı için ağırları güçlendiren bir etkiye sahiptir (Massey ve diğerleri, 2014: 29-30).

2.3.3. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı uluslararası ilişkiler çerçevesinde, ekonomik ve politik temelli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. İki ya da daha fazla ülkenin karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi veya ilişkiler zinciri oluşturması söz konusudur. Bu ilişkiler yakın iki ülke arasında olabileceği gibi, coğrafi olarak birbirinden uzak olan ülkeler veya bölgeler arasında da olabilir. Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika arasındaki göç ilişkisi, yakın bir coğrafya üzerinde gerçekleşen bir ilişkiler zincirine veya göç sistemine bir örnek iken; Fransa ve Batı Afrika arasındaki göç ilişkisi ise uzak ülkeler veya bölgeler arasında gerçekleşen göç sistemleri ilişkisine örnektir (Çağlayan, 2006: 82).

Göç sistemleri yaklaşımı başat göç teorisi olarak ortaya çıkan daha kapsamlı ve inter-disipliner bir anlayışın parçasıdır denilebilir. Temel yaklaşımı herhangi bir göç hareketinin makro ve mikro yapılarının karşılık etkileşiminin bir getirisi olduğu şeklindedir. Makro yapılar büyük ölçekli kurumsal unsurları içerirken, mikro yapılar ağlara, uygulamalara ve göçmenlerin kendi görüşlerine göndermede bulunur diyebiliriz. Bu iki düzey, birtakım aracı mekanizmalar ile birbiri ile bağlantılıdır (Castles ve Miller, 2008: 37-38).

Makro yapılar dünya pazarındaki iktisadi ve politik gelişmeleri, devletlerarası ilişkileri, hukuk kurallarını, göçü önlemek, desteklemek veya yerleşimi kontrol etmek için göç veren veya alan ülkeler tarafından izlenen uygulamaları içeren kurumsal faktörleri içerir. Mikro yapılar ise göç eden bireylerin kendileri tarafından geliştirilmiş enformel ağlardır. Diğer ülkelerin bilgisi, yolculuğun organizasyonu, gidilen ülkenin olanakları, iş bulma ve yeni çevreye adaptasyon enformel ağların kurulmasını önemli bir yer tutmaktadır (Lordoğlu ve diğerleri, 2004). Buradan hareketle mikro yapıların dayandığı temel noktanın, ortaya çıkan sosyal ağlar olduğu söylenebilir.

Göç Sistemleri kuramı hem göç akışının amaçlarının sorgulanması hem de söz konusu yerler arasındaki makro ve mikro yapıların bütün ilişkisinin anlamlandırılma

çabasıdır. Bu ilişki, devletlerin birbirleriyle ilişkileri, kitle kültürü bağlantıları, aile ve toplumsal bağlar olarak sınıflandırılabilir. Özetle bu kuram, herhangi bir göç hareketinin makro ve mikro yapıların etkileşiminin bir sonucu olduğunu iddia etmektedir (Güllüpınar, 2012: 79).

Bu kuramdan çıkan birkaç varsayım şöyledir:

- Göç akımları coğrafi yakınlığın bir sonucu olmayıp fiziksel mesafeden ziyade siyasi ve ekonomik ilişkilerin yansıması ile doğrudan bağlantılıdır. Coğrafi uzaklık veya yakınlık bu akımları arttıran veya azaltan bir etkiye sahip değildir.
- Göçe kaynaklık eden uluslardan oluşan bir ülke grubundan göçmen alan dağınık merkezi ülkeler nedeniyle çok kutuplu sistemler oluşabilmektedir.
- Bazı ülkeler birden fazla göç sisteminin bir parçası olabilir fakat çoklu üyelik göç kabul eden ülkelere göre ziyade göç gönderen ülkelere arasında yaygındır.
- Siyasal ve ekonomik değişimler ile birlikte göç sistemleri de evrilmektedir. Ülkeler siyasi krizler, ekonomik dalgalanmalar veya sosyal değişimlere yanıt olarak sisteme dâhil olabilir ya da ayrılabilir (Massey ve diğerleri, 2014: 34).

3. GÖÇ POLİTİKALARININ TEORİĞİ

Göç eden yabancılar göç ettikleri ülkelere yeniden sosyalleşme süreçleri yaşarlar. Bu sosyalleşme süreci göç edilen ülkenin siyasi iradesinin uyguladığı politikalar ile doğrudan bağlantılıdır. Kimi ülkelere siyasi irade kendi ideolojik görüşlerini içeren uyum politikalarını iktidarı sırasında uygularken, kimi ülkeler toplumda olan kültürel kodlara uygun bir politika benimsemektedir. Uygulamalar asimilasyon, çokkültürlülük ve uyum şeklinde özetlenerek bu bölümde anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.1. Asimilasyon

Asimilasyon kavramı Latince kökenli olan “similis” (benzer) kelimesinden türetilmiş bir terimdir. Sözlükteki anlamı bir şeyi değiştirerek kendine benzetme ya da bir

şeyin değişerek başka bir şeye benzemesi şeklinde ifade edilebilir (Demirağ ve Kakışım, 2018: 133).

Göç Terimleri sözlüğü asimilasyonu, bir etnik ya da sosyal grubun (genellikle azınlığın) diğer bir grupla uyumlu hale gelmesi diye tanımlamaktadır. Dil, gelenek, değer ve hatta davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarılarda değişiklik olması asimilasyonun neticesidir. Kültürel değişime uğrayan grup geleneksel kültürel alışkanlarını tamamen bırakmasa da toplumun geri kalanı ile ayırt edilmez hale gelmektedir. Asimilasyon kültürel uyum en aşırı halidir (Perruchoud ve Redpath, 2013: 10).

Klasik asimilasyon modeli, Amerika kıtasına göç yoluyla gelen Avrupalıların uyumunun incelenmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. 1910 yılına gelindiğinde kasaba olmaktan çıkan ve 2 milyonluk nüfusunun yaklaşık dörtte üçünü göçmenler ve çocukların oluşturduğu Chicago kentinin gelişimini tanımlamak ve uyumlarını özetlemek isteyen Park ve Burgess bu çalışmaları yapan ilk asimilasyon teorisyenleridir (Çetin ve Şenoğlu, 2021: 79-80).

Park ve Burgess' e göre asimilasyon kavramı, popüler kullanımda tanımlandığı kadarıyla anlamını göç sorunuyla olan ilişkisinden almaktadır. “Almanlaştırmak”, “Amerikalılaştırmak” veya “İngilizleştirmek” gibi fiillerin özetle: bir toplum veya kültürün, vatandaş olarak kabul edilmiş bir kimseye aktarılması süreci olarak tanımlar. Asimilasyonun, negatif anlamıyla ulussuzlaştırma süreci olduğunu ve bu şeklinin Avrupa’dan kazanıldığını ifade eder. Özetle asimilasyon, kişi ve grupların diğer kişi ve gruplara ait anıları, hisleri ve davranış biçimlerini benimsemesi, deneyim ve tarihlerini paylaşarak ortak bir kültürel yaşama dahil oldukları iç içe geçme ve kaynaşma sürecidir (Park ve Burgess, 2017: 9-11).

Zaman içinde asimilasyona dair birçok farklı teoriler geliştirilmiştir. Anglo Uyum Teorileri ve Eritme Potası (Melting Pot) bunlardan olup, farklı sonuçları ve yöntemleri olan asimilasyon teorileridir.

ABD, Kanada ve Avustralya gibi göçmen toplumu tanımlamasına uyan ülkeler 1960’ lara kadar Anglo Uyum Modeli olarak bilinen politikanın uygulayıcısı olmuşlardır.

Bu modelde göç edenlerin geçmişlerini bırakıp, mevcut kültürel normları kabul etmeleri beklenmektedir. Örneğin Amerika'nın kendi uluslaşma sürecini tamamladıktan ve büyük sayılarda göçmen kabul etmeye başladıktan sonra, gelen insanların sıfır noktasında olmadıkları, mevcut kültürel yapıya göç edenlerin asimile olarak entegre edilmelerinin gerekliliğinden bahsedilmektedir. Amerika'yı ilk kez koloni yapan İngiltere'nin Anglo-Sakson ve Protestan değerleri, uzlaşma zemini olarak temel alınan kültürel yapıyı içerir (Şan ve Haşlak, 2012: 36).

Diğer bir model İsrail Zangwill tarafından dile getirilen ve Amerikan güncel siyasetinde yeni bir aşama olan Eritme Potasıdır (Melting Pot). Temel amacı yeni bir harman toplum ortaya çıkarmak ve yeni harman toplumunu Amerikalılık kimliği ekseninde sürdürmektir (Şan ve Tzampaz, 2021: 67). Eritme potası kimi sosyal bilimcilere göre asimilasyonun ABD'deki adıdır; ama bu iddianın teorik düzlemde tam olarak doğru olmadığı söylenebilir. Çünkü asimilasyona benzer bir biçimde göç eden grubun geleneklerinin baskın olan grubun gelenekleri yararına çözülmesi yerine bütün kültürlerin bir evrim geçirerek yeni bir kültür oluşturması söz konusudur (Şan ve Haşlak, 2012: 41-42).

Bu iki asimilasyon modelini matematiksel olarak izah etmek anlamayı daha da kolaylaştırmaktadır. Anglo Uyum Teorisine göre, $A+B+C=A$ şeklinde bir sonuçla, B ve C'nin A'ya benzemesi beklenmektedir. Eritme Potasında ise $A+B+C=D$ şeklindeki formülasyon ile farklı kültürlerin bir araya gelerek yeni kültür oluşturmasını ifade etmektedir (Gündoğmuş, 2018: 52).

Zaman içerisinde anlaşılmıştır ki göç eden topluluklar kültürel, etnik ve dinsel kimliklerini belli ölçüde olsa unutmak yerine yeni göç ettikleri ülkede yaşadıkları yapısal ve psikolojik zorluklar nedeniyle geleneksel kültürlerine daha fazla sarılma eğilimine girmiştir. Bu gerekçenin yarattığı anlayışla giderek güçlenen kültürel ve dinsel kimliklerin görünürlüğünün artmasıyla 1960'lı yıllardan itibaren çok kültürcü model uygulamaları başlamıştır (Koç, 2018: 63).

3.2. Çok Kùltùrlùlùk

1960' lı yıllardan itibaren asimilasyonist politikaların eleştirilmeye başlanması ile yeni etkileşim yeni birlikte yaşama modelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı deneyimi bu değişimde itici bir etki yaratmıştır. Irkçı ideolojiler ve uyguladıkları asimilasyonist politikaların yarattığı toplumsal sorunlar sonrası, yabancılar ile birlikte yaşam sorunlarına yeni çözümler aranmıştır. Bu önerilerden biri de etnik, ırksal, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olması anlamına gelen çok kùltùrlùlùktür. Bu yaklaşımda, devletler farklı kùltùrlerin sadece var olmasını değil, tanınıp onaylanmasını sağlamalı, kùltùrel farklılıkları ve azınlıklık kuruluşlarını desteklemeli ve yasa ve politikalar bu farklılıkları gözetip, koruyacak bir biçimde yapılmalıdır. Bu sayede katılımcı ve demokratik bir birlikte yaşama formülü ortaya konulduğu iddiası mevcuttur (Sağlam, 2017: 150).

Bu model, toplumsal uyum ve istikrar modelleri arasında çağdaş ve demokratik olduğu iddiasıyla açığa çıkmaktadır. Literatürde genellikle “mozaik” ve son zamanlarda ise “salata kâsesi” adlarıyla betimlenen çok kùltùrlùlùk modelinde, karışımı oluşturan unsurlardan hiçbirisi diğerinin etkisi altına girmemektedir. Ortaya çıkan karışımında her unsur kendi öz niteliğini ve benliği korur (Yılmaz, 2019: 104).

Son yıllarda, ABD'den Arthur M. Schlesinger ve Almanya'da Wilhelm Heitmeyer gibi muhafazakâr düşünürler, kùltùrel ve etnik farklılıkların kamusal alanda görünürlüğünün artmasının ulusal bütünlüğe bir tehdit olarak algılamışlardır. Angela Merkel, David Cameron, Nikola Sarkozy, Geert Wilders gibi siyasilerinde olumsuz bir bakış açısıyla eleştirdiği çok kùltùrcülüğün bölünme riski taşıyan bir anlayış olduğu ifade edilmiştir. Liberal ve sol eğilimli düşünürler de çok kùltùrcülüğe ilişkin kendi eleştirilerini dile getirmiştir. Bu bakış açısına göre çok kùltùrlùlùk neo-milliyetçi bir yönetsellik aygıtı olarak değerlendirilir ve gruplar arasındaki etno-kùltùrel sınırları mutlaklaştırma riski taşır (Kaya, 2014: 27-28).

Bölünme riskine karşı Kymlicka (2020: 45), İsviçre örneğini vermektedir. İsviçre'de büyük devlet, ulusal grupların varlıklarını tanıdığı ve saygı gösterdiği için o devlete bağlılık duyarlar. İsviçreli yurtseverdir ancak onların sadakat duyduğu İsviçre,

farklı halkların konfederasyonu olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, İsviçre çokuluslu devlete en iyi örnek olarak sunulabilir ve yarattığı ortak bağlılık duygusu ortak bir ulusal kimliği değil, paylaşılan yurtseverliği yansıtır.

Kymlicka, her ne kadar İsviçre örneğini çok uluslu ve çok kültürlü yapı için örnek olarak vermiş olsa da İsviçre örneğinin istisna olduğunu itiraf eder ve çok uluslu devletlerin kendi içinde istikrarlı bir yapı kazanabilmeleri için çok kültürlülüğün iyi anlaşılmasına vurgu yapar. Çokuluslu devletlerde dayanışma ve ortak amaç duygusunu ilerletmenin geçerli yolunun, ulusal kimliklere boyun eğdirmek olmadığı, bu yolun ulusal kimliklerin uzlaştırılmasından geçtiğini ifade eder. Ulusal gruplar, büyük yapıyı kimliklerinin besleneceği bir bağlam olarak görürse bu yapıya bağlılık gösterir şeklinde ifadesini özetler (Şan ve Öğür, 2016: 135-136).

Çok kültürlülük, demokratikleşmeye giden bir yol olarak algılanabileceği gibi, bir devlet politikası haline getirildiğinde, iktidar güçlerinin hegemonyasını sürdürmeye yarayan bir söylem haline dönüşebilmektedir. Çünkü etnik ve dinsel kökenli gruplara kendilerini ifade edebilmek için yardımcı olan kuruluşlar, yabancı gruplara, gerçek taleplerine cevap verebilecek olan siyasal haklar sağlamayıp onlara kültürel alanda mücadele yeri açmaktadır. Özellikle Almanya'daki uygulamada, çıkara dayalı baskı grupları oluşturarak onların etnisite duygularını arttırmakta ve bir bakıma sadece kültürel öğeleri ön plana çıkarmaktadır (Abadan-Unat, 2017: 234).

Çok kültürlülük yaygın bir biçimde özgürlükler sistemi olarak takdim ediliyor. Çok kültürlülük politikalarının uygulandığı ülkelerde ulus devlet reflekslerinin terkedildiği söylenemez. Toplumu homojenleştirme ve farklılıkları silme politikalarının hala geçerli olduğu, tek farkın ise çok kültürlülüğün bunu zamana yayarak yapmasıdır. Özgürleşen bireyler, öz kültürü ve dinsel kökeniyle olan bağlarını hiç zorlanmadan koparabilmekte ve toplumsal potada eriyip kaybolmaktadır (Erdoğan ve Vatandaş, 2020: 2799).

Artık çok kültürlü bir cennet olarak ifade edilen Hollanda dahi çok kültürlü bir drama olarak görülmekte olup, göç edenlerin yabancıların entegrasyonunda yeni bir çerçeve benimsemenin gerekliliği konuşulmaktadır. 2002'de İslam ve göçmen karşıtı

söylemleri olan, radikal sağ siyasetçi Pim Fortuyn ve 2004'te yine İslam karşıtı radikalizminin önde gelen birisi olan Theo Van Gogh cinayetinin ardından toplumsal ayrışma biz ve onlar ayrımına dönen bir kutuplaşmaya yol açtı (Öztan, 2018: 162).

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Batı'da yükseliş sergileyen İslamofobyaya, adeta Müslüman kökenli yabancıları potansiyel suçlu olarak görülmesine neden olmaya devam etmekte ve ev sahibi toplum ile yabancılar arasındaki gerilimi arttırmaya devam etmektedir. Uluslararası göçe güvenlik açısından biçilen olumsuzluklar, ev sahibi toplumların ön yargılarının yeniden üretilmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Kaya ve Işık, 2014: 191-191).

3.3. Uyum/Entegrasyon

Uyum kavramı, özellikle göç sürecine paralel olarak toplumların gündemine gelmiş ve göç alan veya göç veren fark etmeksizin ülkeler açısından giderek daha çok önem kazanmıştır. Bu kavram farklı ülkelerde farklı anlamlar taşımakla birlikte, yerel halk ile yabancı arasındaki karşılıklı uyumu ifade etmektedir. Entegrasyon kavramı ise aynı anlamlara sahip olup uyum ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Uyum ve entegrasyon kelimelerinin birebir aynı anlamı vermediği ancak genel olarak göç literatüründe, tam fikir birliği olmamakla birlikte aynı anlamlı ifadeler olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu çalışmada da bu şekilde birbirinin yerine geçebilecek şekilde kullanılmıştır (Canbey-Özgüler, 2018: 2-3).

Literatürde, entegrasyon tanımı ile ilgili olarak fikir birliğine varılmış değildir ve uluslararası sığınmacılık ile alakalı mevzuatta tam bir resmi tanımlama yoktur. Bu alanda standart bir tanımın yokluğu, subjektif sonuç ve değerlendirmelere yol açmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) entegrasyonu, üç farklı boyutu olan dinamik, çok yönlü ve iki taraflı bir işlem olarak kabul etmektedir. Entegrasyon, yabancının kendi kültüründen vazgeçmeden ev sahibi topluma uyumu ve ev sahibi toplulukların ve kamu kurumlarının yabancıları kabul etmesidir. Entegrasyonda iki taraflılığının esas olduğu, bir tarafın uyumu ve diğer tarafın hoş karşılaması ile sağlandığı ifade edilebilir. Bu yönüyle asimilasyondan farklılık gösterir çünkü yabancının kültürel kimliğinden vazgeçmesi istenmez (Çağlar ve Onay, 2015: 56). Uyumun tek

tarafli ödev olmadığı yönündeki kabulü ile entegrasyon, karşılıklı iletişime dayalı ve ev sahibi toplumu sürece dahil eden bir anlayış geliştirmektedir.

Toksöz (2006: 37-38) entegrasyon, bir toplumda var olan değişik etnik ve sosyal grupların o ülkede mevcut tüm olanaklara eşit erişimini mümkün kılan ve aralarında sürtüşme olmaksızın uyumlu bir yaşam sürmesi olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte toplumların sınıf, etnisite, cinsiyet temelinde bölünmüş günümüz toplumlarında eşitsizlikler olduğunu ve bu eşitsizliklerin yanı sıra yabancı olmanın ek bir ayrımcılığa neden olduğu söylenebilir. Tam bu noktada Toksöz, entegrasyon kavramının da asimilasyondan çok kültürlülüğe uzanan geniş bir alanda farklı yaklaşımlarının benimsendiğini ve uygulandığını ifade etmektedir.

Entegrasyon kavramına güncel şeklini veren Alman düşünür Hartmut Esser, entegrasyonu, sistematik bir bütün içerisinde parçaların birlikteliği şeklinde tanımlamakta ve kavramı sosyal ve sistem entegrasyonu olarak iki parçaya ayırmaktadır. Aktörlerin süreci etkilemediği sistem entegrasyonunda, uyum yasal sistem, piyasalar, şirketler ve devlet gibi temel mekanizmalar yoluyla sağlanmaktadır. Yabancı geldiği ülkenin kurallarına uyarak, çalışıp ekonomik sisteme eklemlenerek, oturma hakkı elde ederek ve vergilerini ödeyerek sisteme entegrasyonunu gerçekleştirmiş olur. Bu uyum sürecinde, ev sahibi toplum ile iletişim kurulmasına hatta o toplumun dilinin öğrenilmesi dahi şart değildir. Sosyal entegrasyonda ise bireylerin sistem içine girmesi ve bireyler arası iletişimi gereklidir. Sosyal entegrasyon dört boyuta sahiptir. Bunlar; yabancıların aidiyet duyguları bağlamında kimlik, ev sahibi toplumu ile etkileşimi ifade eden kültürleşme, bireyler arası ilişkileri ifade eden etkileşim ve göçmenlerin sosyal-ekonomik-politik konumlarıdır (Sağlam, 2017: 151).

Löffler ise entegrasyonu ekonomik, kültürel, politik ve sosyal olmak üzere dört boyutuna dikkat çeker (Taşçı ve Kara, 2019: 283). Türker ve Yıldız (2015: 37-38), uygulamaları önceliklerine göre, kısa vadede yabancıların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik hukuksal, siyasal ve ekonomik boyutlara; orta vadede sosyal ve kültürel mekanizmalarca sürecin iyileştirilmesi; son aşamada ise toplumla sağlıklı ve

uyumlu ilişkilerin dengeli bir kimlik duygusu içerisinde sürdürülmesini öngören sosyo-psikolojik boyut şeklinde özetlemektedir.

Her ne kadar ideal uyum modelleri ve uyum için yollar olduğundan yola çıkarak birtakım fikirler ileri sürülse de cevapların ve sunulan çalışmaların zenginliğinden anlaşılacağı üzere bu konuda fazlasıyla gri alanlar mevcuttur.

Bu çalışmalar da göç edenlerin veya ev sahibi milletlerin birbirlerinden beklentilerinin uyumu nasıl etkilediği anlatılmaz. Uyum genellikle, yerleşilen ülkenin penceresinden tanımlanır. Uyum politikalarının etkisinin sınırlı olduğu, göç eden yabancıların bireysel yeteneği, sınıfsal durumu, sosyal ağları ve yapısal faktörlerin, uyumu belirlediği söylenebilir (Ark Yıldırım ve Özer Yürür, 2019: 21). Ev sahibi toplumun ülkesine gelenlere karşı bakış açısının ne olduğu uyum noktasında çok önemlidir. Japon kültürünün yabancılara karşı bakış açısının sertliği veya daha hoşgörülü bir toplumun örnekleri üzerinden konu tartışıldığında farklı sonuçlar ortaya çıkar. Japon kültürüne rağmen Japonya'ya göç edenlere gösterilmesi gereken davranış biçimini evrensel standartlar çerçevesinde sunmaya çalışırsak, onların egemenlik alanına müdahale etmiş, kendilerine özgü kültürüne rağmen üstten dayatmacı bir anlayış geliştirmiş oluruz. Tartışılmaz hoşgörü fikrini, farklı anlayışlara karşı silah biçimi haline getiren ve aslında hoşgörünün tam karşısında konumlanan bir akımın içinde olmamak adına uyum meselesini ev sahibi toplumların değerlerini de önemseyen bir dikkatle ele almalıyız.

Göç edenlerin, yerleştikleri topluma sonradan katılmaları nedeniyle en temel gündelik meselelerde dahi zorluk yaşamaktadır. Yabancıların kendilerini yeni girdikleri topluma uyumlu hale getirme süreçlerine “kendini yeniden üretme süreci” denilebilir. Bu süreçte, sosyo-kültürel değerlerin farklılığından dolayı kültürler arası çatışma yaşanmaktadır. Göç alan bir toplumda sağlıklı bir hayatın devamlılığı için sosyo-kültürel uyumun yakalanmış olması lazım. Kültürel uyumun sağlanamadığı noktada sosyal izolasyon ve mekânsal gettolar oluşabilmektedir. Uyumun sosyo-kültürel boyutunda dil eğitimi, kültürel oryantasyon programları, aile bütünlüğünün sağlanması gibi konular temel meseleler olmaktadır. Bunun yanı sıra toplumun değerlerini benimseme ve kültürel

özelliklerini tanıma, toplumun bireylerine duyulan güven yakınlık derecesi, aidiyet hissi gibi konularda uyum için gerekli diğer boyutlardır (Şen, 2020: 69-71).

Genellikle, yerel halk yabancıları önemli bir kültürel, sosyal ve ekonomik tehlike olarak görmektedir. Almanya’da yabancılar halkın %9’unu temsil ederken suç oranının %33’ünü temsil etmektedirler. Fransa’da yabancılar %8 nüfusa sahip olmalarına rağmen suçluluk oranları %26 seviyesinde olmuştur (Koçak ve Gündüz, 2016: 72). Yabancıların suç oranlara katılımının yüksek olmasının sistemsel veya bireysel nedenleri olabilmekle beraber (bu suçlar için uygun mazeret bulmaya çalışmamakla birlikte), toplumsal uyumun diğer tarafında bulunan ev sahibi toplumların toplumsal kabulü için olumsuz etki yaratmaktadır. Yabancılar karşı ön yargıları arttıran bu oranlar toplumsal uzlaşma zemininin kaybolmasına neden olmaktadır.

Göç eden yabancıların çoğunlukla düşük ücret, fazla ve uzun çalışma şartları yüzünden çalışmak istemediği, iş kazası ve meslek hastalığı risklerinin yüksek olduğu sektörlerde çalıştığı söylenebilir. Bu sektörlerde çoğu zaman geçici işçi olarak ve kayıt dışı olarak çalışmakta, dolayısıyla bir iş güvencesine ve sağlık sigortasına sahip olmamaktadır. Emek piyasasının dahil olmaları ile birlikte, maaş eşitsizliği ve becerilerinin eksik değerlendirilmesi gibi durumlar ile karşılaşmaktadır. Bu durum iş imkânlarına kavuşmuş olsa bile eşit işe, eşit maaş alamayacakları anlamına gelmektedir (Şen, 2020: 72). Emek piyasasında yaşanan bu gerilim sosyo-ekonomik uyumun önündeki engellerden biridir. Gerek kanunların yerli işçiyi korumaya yönelik olarak yapılmış olması, gerek yabancıların yetersiz görülmesi iş piyasasındaki ayrımı arttırmaktadır. Kimi işverenlerce art niyetli olarak devam ettirilen emek sömürüsü, özellikle göç eden yabancılar açısından emeğinin sömürüldüğü ve yerel halkın genelleştirilerek fırsatçı olduğu algısı yaratmaktadır. Bu algı yerel halk ile kurulacak köprülerden birinin daha yıkılması anlamına gelmektedir. Göç eden yabancıların yetersiz gelire sahip olması, onları mekânsal açıdan yetersiz nitelenen yerlerde ikamete zorlamakta, sosyal izolasyon ve marjinalleşme gibi sonuçlara yol açmaktadır.

Uyum meselesindeki en önemli sorun dil meselesidir. Dil meselesi bir bariyere dönüştüğünde, yerel halkın tarafından kurulan maddi-manevi kurumların tamamı, göç

eden yabancıların erişim alanları dışında kalmaktadır. Eğitim, ekonomi, sağlık, hukuk veya kültürel etkileşim alanlarının tamamına katılım için göç edilen ülkenin dilini bilmek ilk basamaktır. Yalnızlık, dışlanma korkusu, önyargı, boşluk ve özlem gibi çokça sayabileceğimiz duyguların travmatik etkisinden kurtulmanın yolu toplumun geri kalanı ile sağlıklı iletişim kurabilmektir.

3.4. Kültürlenme Kuramı

John Berry'e göre uyum olgusu; toplumsal alan içinde yaşayan bireylerin, kendilerine has kimlik ve özelliklerini koruyup sürdürmelerini ve bunun yanında içinde bulunduğu toplumun yapısına aktif bir ilişki ile katılarak uyumlu bir iletişim kurmalarıdır (Yılmaz, 2019: 2019).

Kültürleşme, farklı kültürlerden bir grup insanın, süre gelen teması sonucu gruplardan bir ya da daha fazlasının öz kültürünün örüntülerinde meydana gelen değişimdir. Kültürleşme, temas halindeki grupların birbirleri üzerinde karşılıklı etkilerinin olduğunu kabul etmesi yönüyle asimilasyondan ayrılmaktadır (Berry ve Diğerleri, 2021: 308-309).

Gordon'un 1964 yılında geliştirdiği Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli, bireylerin ya kendi kültürlerine, etnik kökenlerine, değerlerine, davranışlarına ve tutumlarına bağlılığını sürdürmekte ya da kendi kültürel özelliklerinden vazgeçip ana akım kültürün özelliklerini benimsemektedir. Gordon'un modeline göre bireyin başarılı bir kültürleşme gerçekleştirmesi için tüm etnik özelliklerinden vazgeçmesi gerekmektedir. Eleştirilere konu olan bu modelin ardından, konuyu daha kapsamlı ele alan iki boyutlu kültürleşme modeli geliştirilmiştir. İki Boyutlu Kültürleşme Modeli Berry tarafından geliştirilmiştir. Tek boyutlu kültürleşme modelinin aksine, azınlık ya da göç eden gruplar hâkim grupla sosyal anlamda gerekli olan ilişkileri sürdürürken bir yandan da öz kültürlerini veya öz kültürel kimliklerini devam ettirebilmektedir. Berry bu model ile hem kültürel azınlık üyelerinin hem hâkim toplumun kendi kültürel özelliklerini devam ettirebilecekleri bir kültürleşme süreci önermiştir. Modeli ilk geliştirdiğinde sekiz kültürleşme yönelimi belirlemiştir ancak günümüzde bu yönelimlerin dörde (bütünleşme, ayrılma, asimilasyon ve marjinalite) indiği görülmektedir (Saygın ve Hasta, 2018: 314).

Bu belirlenen dört farklı kültürleşme stratejileri ise tutum ve davranış olmak üzere iki unsurdan oluşur. Tutum, bireyin nasıl kültürleşeceğine dair bir tercihtir. Davranış ise bireyin günlük kültürlerarası etkileşimlerde sergilediği davranış biçimidir. İlki daha kuramsal, ikincisi ise uygulama düzeyinde olan bu iki kavram çoğu zaman birbiriyle örtüşmeyebilir. Zira göç ortamında kurallar genellikle bireylerin tercihlerine rağmen hâkim toplumca belirlenir. Göç edilen topluma hızlıca uyum sağlamak istemelerine rağmen toplum tarafından aynı hızda kabul görmeyen yabancılar, uyum sağlama tercihlerini uygulamaya koymakta zorlanacaktır. Nitekim bireyin tutumu, hâkim toplum tarafından göz ardı edilerek yalnızca davranışları değerlendirilir ve kültürleşme süreci yetersiz bulunur (Süverdem ve Ertek, 2020: 194).

Berry, bireylerin iki temel mesele ile nasıl baş ettikleri ve nasıl kültürleştikleri arasında bir ilişki olduğu varsayımına dayanan kültürleşme stratejileri modelini önermiştir. Bunlardan ilki, kültürleşen bireyin kültürel mirasın korunmasını önemli olarak görüp görmediğidir. İkinci mesele ise bireylerin diğer kültürel gruplar ile teması ve yeni topluma katılmayı ne kadar istediğidir. Bu konulara ilişkin Berry asimilasyon, bütünlük, ayrışma ve marjinalizasyon olmak üzere dört farklı kültürleşme stratejisi önerir (Berry ve Diğerleri, 2021: 320-321).

Asimilasyon, bireyin kendi kültürüne daha az ilginin olduğu ve hâkim kültür ile daha fazla etkileşim halinde olduğu bir stratejidir. Ayrışma, bireyin kendi kültürünü korumaya önem verip toplumun geri kalan diğer üyeleri ile etkileşimden kaçındıklarında ortaya çıkan stratejiye denir. Marjinalizasyon, ne kültürel devamlılığın ne de toplumun geri kalanı ile ilişkinin mümkün olmadığı durumları ifade eder. Birey bir yandan kendi kültürel devamlılığına ilgi gösterirken bir yandan da geniş kitle ile etkileşime giriyorsa buna da bütünlük denmektedir (Berry ve diğerleri, 2006: 306).

Kültürleşme stratejisinde tercihler içeriğe ve zamana göre çeşitlilik oluşturur. Bununla ilgili ilk önemli nokta, bireyin tek bir strateji tercihi olabileceği gibi bireyin bulunduğu yere göre de bu tercihi çeşitlilik gösterebilir. Özel alanında tercih edilen strateji ile kamusal alanda tercih edilen strateji birbirinden farklı olabilir. İkinci olarak kişiler göç ettikleri toplumun deneyimleri sonucunda yeni stratejiler keşfedebilir.

Kültürlenme stratejilerinde bir ardışıklık veya düzen bulunmamaktadır. Son olarak ise bireyin ya da grubun tercih ettiği kültürlenme stratejisinin hâkim grup tarafından kabul edilip edilmemesi kültürlenme süreci açısından önemlidir (Şeker, 2006: 9).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ VE YABANCI UYUMU

Bu bölümde Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşanan göçler tarihsel bir sıra içerisinde ve farkları ortaya konularak anlatılacaktır. Günümüzde oluşan göç mevzuatı tarihselliği içinde alınacak ve günümüzde uygulanan göç politikalarının genel bir değerlendirilmesi yapıldıktan sonra Türkiye’nin uyum politikaları anlaşılmasına çalışılacaktır.

1. OSMANLI DÖNEMİ GÖÇÜN TARİHİ

Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecinin başlaması ile birlikte “dışarıdan göçler” diye tabir edilen bir dönem başlamıştır. 1774 Küçük Kaynarca anlaşması ile başlayan ve devletin yıkılışına kadarki dönemdeki göçleri ifade eden bu tabir, yeni yerleşim politikasının da miladı sayılabilir (Çelik, 1999: 98). Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilen yerlere iskân politikası ile yerleştirilen çoğunlukla Müslüman ve Türk olanların, elde kalan topraklara doğru yoğun göç hareketleri yaşanmıştır (Erdil, 2020: 75).

1783 Yılında Rusların Kırım’ı ilhak edilmesiyle başlayan, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1856, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları sırasında zirve noktasına ulaşan ve devamında artarak sürekli hale gelen göçler Osmanlı’yı derinden etkileyen ve nüfus dengelerini değiştiren bir hale bürünmüştür (Efe, 2018: 21). 1783-1922 yılları arasında Osmanlı topraklarına göç eden Kırımlı Müslümanların sayısının 1.800.000’e ulaştığı düşünülmektedir. 1850’li yıllardan itibaren Anadolu’ya göç eden Kafkas Müslümanlarının sayısının 2 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir (Barut, 2018: 164).

Bu tarihlere paralel bir dönemde, özellikle 1800’lü yıllardan sonra savaşılar kaybettığımız balkan coğrafyasından göçler başlamıştır (Şahin: 2006, 67). Balkanlar’da, Romanya ve Bulgaristan devletlerinin kurulması üzerine, yüzyıllarca içinde Anadolu

Türkmenlerinin, Yörüklerin ve daha sonra bunlara katılanların kurduğu şehirlerden kısa bir süre içinde yüzbinlerce kişi sürülmüştür (Adıgüzel, 2020: 41).

Beklenmedik bir şekilde gerçekleşen göçler, Osmanlı'da birçok sosyo-ekonomik sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Kaybedilen savaşların sonucunda gerçekleşen göçler birçok insanın düzeninin bozulmasına neden olmuş ve bu insanların sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak sarsılmalarına neden olmuştur. Ayrıca göç eden bu insanların göç ettikleri yerlere adapte olamadıkları, iş bulamadıkları ve oldukları yerlere ait hissetmedikleri görülmüştür (Yıldız, 2018: 53).

Yerinden edilmiş kitleler ile başa çıkmakta zorlanan Osmanlı İmparatorluğu'nda bu kitlelerin ve ihtiyaçlarını karşılamak için bir kuruma ihtiyaç olmuş, bu nedenle gelen kitlenin sorunlarını kalıcı çözmek adına 1860 yılında Sultan Birinci Abdülmecid tarafından Muhacirin Komisyonu kurulmuştur. Ayrıca bu komisyon, imparatorluk dağılana kadar ülkeye gelen göçmenlere yardımcı olmak ve kayıtlarını tutmakla sorumlu kılınmıştır (Bahçeci, 2017).

Karpat'a göre süregelen göçlerin etkisi ile birlikte ulusal kimlik inşa süreci arasında bir bağ vardır. Osmanlı toplumu ve devleti 19. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen göçler sayesinde değişime uğramış ve "Türk" karakteri açık olan bir toplumun ve devletin doğmasına olanak sağlamıştır (Efe, 2018: 22). Parçalanarak, kaybederek ve eski komşuların baskıları neticesinde Türk milleti ve yanında huzur bulmak isteyen Müslüman diğer uyruklarla birlikte Türk hâkimiyetindeki son kale denilebilecek Anadolu'ya sığınmıştır. Türk milletinin göçmen kavramına verdiği anlamın serüveni aslında bu kaybedişten doğan göç hareketlerine dayanmaktadır. İskân kanununda da ifadesini bulan bu anlam aslında Türk milletinin kendi hikâyesini kavramsallaştırmasıdır.

2. TÜRKİYE’DE GÖÇÜN TARİHİ

Cumhuriyet döneminde de gçler devam etmiştir. lke içinde bulunan Müslüman olmayan kişiler farklı siyasi sınırlara gç ederken, kaybedilen topraklardan Türk ve Müslüman olanlar ise Türkiye’ye gelerek Anadolu’yu Trkleştirmiştir.

Ortaylı’ya göre (2017) Birinci Cihan Harbi’nin en mühim sonuçlarından biri mbadeledir. 1924 mübadelesi fikrinin, büyük devletleri ikna ederek Anadolu’daki Helen nüfusunu kendi ülkesine getirerek nüfusunu arttırmaya alışan Venizelos ve büyük devletler tarafından Türkiye’ye dayatıldığını ifade eder. Yıllardır savaşta olan ve daha fazla direnecek bir hali olmayan Türkiye için bu şartlar altında nüfus mübadelesi zorunlu kılınmıştır. Bu açıklama ile aslında cumhuriyetçiler etnik temizlik yaptı iddiasının da temelsiz olduğunun üstüne vurgu yapmaktadır.

30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin imzalanan Sözleşme ve Protokol ile kesinlik kazanan anlaşmaya göre: Türk topraklarında bulunan Rum, Ortodoks dininden Türk uyruklularıyla, Yunan topraklarında bulunan Müslümanların zorunlu mübadelesine girişilecektir. Yine bu sözleşmeye göre İstanbül’da oturan Rumları ve Batı Trakya’da ikamet eden Müslümanları kapsamayacaktır. 19 Ekim 1934 tarihinde mübadele resmi olarak son bulmuştur (Yıldız, 2018: 19-23).

Göç edenlerin sayısına dair farklı tahminler olmakla birlikte, Adıgüzel’e göre (2020: 83) 1 milyon 200 bin Ortodoks Hristiyan Anadolu’dan Yunanistan’a, 500 bin Müslüman Türk ise Yunanistan’dan Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Mübadele etnik kimliğe göre yapılmamış olup, din esasına göre yapılmıştır. Mübadeleye tabi tutulanlar arasında Türkçeden başka dil bilmeyen Gagavuzlar ile Karaman’daki Türk Ortodokslar da bulunmaktadır. Yunanistan’dan gelen Müslümanların arasında ise Bulgarca ve Makedonca konuşan Pomaklar, Rumence konuşan Ulahlar, Rumca konuşan Patriyotlar ve kendi dillerini konuşan Arnavutlarda bulunmaktaydı.

Cumhuriyet döneminde Türkiye’ye gelen göçmen sayısı bakımından en büyük ikinci grubu Bulgaristan’dan gelenler oluşturmuştur. 1925 yılındaki Türk-Bulgar

sözleşmesi ile başlayan göç süreci, İkinci Dünya Savaşı sonrasında devam etmiş, Bulgar Hükümeti 1950-1952 yılları arasında Türkleri göçe zorlamıştır. 1960'lar ve 1970'ler boyunca da aile birleşmeleri kapsamında yine büyük göç dalgaları devam etmiştir. Bulgaristan'dan ülkemize son göç dalgası 1989 yılında gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye gelen göçler arasında üçüncü kaynak Yugoslavya'dır. Yugoslavya'dan gelen göçler zorlama olmaması yönüyle bu dönemlerdeki diğer göçlerden ayrılmaktadır. Bu göçler hükümet zorlamasından ziyade sosyo-ekonomik nedenli göçlerdir (Efe, 2018: 24).

1930'lı yıllara gelene kadar, Cumhuriyet yönetimi için hayati öneme sahip olan meselenin, düzenin tesisi olduğu düşünülebilir. Bu dönemde nüfus artışının düşük olduğu, göçler ve savaşlar nedeniyle köylü nüfusunun azaldığı ve dolayısıyla tarımsal üretimin azaldığı göz önünde bulundurulursa, maksadın bu olumsuzlukların giderilmesi yönünde olduğu söylenebilir (İçduygu ve Diğerleri, 2014: 122).

Özetle, Balkan göçleri Cumhuriyetin ilk yıllarında, göçle gelen Türk ve Müslümanların hoş karşılandığı dönem olmuştur. Aynı kültürün bir parçası oldukları için uyum daha kolay olmuştur. Devlet ve millet olarak gelenlere yardımcı olunmaya çalışılsa da ne planlama ne hazırlıklar başarılı olmuştur. Göçmenlerin mesleklerine uygun yerlere yerleştirilmemeleri bu plansızlıkların bir örneği olup, uzun uyum sorunu yaşamalarına neden olmuştur diyebiliriz (Yıldız, 2018: 54).

Türkiye'nin uluslararası göç hareketlerinde 1980 tarihi sonrası bir değişim olduğu söylenilebilir. Osmanlı'dan itibaren coğrafi şartların zorunluluğu gereği transit ülke konumunda bulunurken, bir yandan da düzenli aralıklarla gelen Balkan göçleri sebebiyle göç alan ülke olarak nitelendirilebilir. 1980 ve 1980 sonrasında ise sınır komşusu olan ülkelerin yaşadığı istikrarsızlıklar nedeniyle Türkiye'ye olan göçlerin seyri değişmiştir. Türkiye artık Türk etnik kökenliler ya da Türk kültürüne yakın topluluklar yerine, farklı kültür ve etnik grupların göç akınlarıyla karşı karşıyadır (Baykal ve Yılmaz, 2020: 642).

1980 sonrası Türkiye önemli bir sığınma ülkesi oldu. Soğuk savaş sırasında binlerce sığınmacı Doğu Avrupa'daki ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist devletlerden Türkiye'ye kaçmıştır. Afganistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesi; İran'daki

rejim değişikliği, Irak'ta Saddam Huseyin'in yol açtığı hukuki kargaşa ve savaşlar gibi birçok olaylar, Türkiye'yi sığınılacak bir ülke veya sığınılacak ülkeye gidebilmek için transit geçilen bir ülke konumuna getirmiştir. Türkiye'yi aynı zamanda sadece bu ülke vatandaşları değil bunlara ek olarak Bangladeş, Pakistan gibi sınır komşularımızdan olmayan diğer uyruktan insanların da Avrupa'ya gitmek için bir geçiş ülkesi olarak gördüğü söylenebilir. Bu durum Türkiye ve Avrupa ülkelerine yönelik göç hareketlerinin niteliğini ve niceliğini değişirmiştir (Geyik, 2018:144).

17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta yaşanan olayların ardından yaşanan eylemler silsilesinin getirdiği ses pek çok ülkeye yansımış ve bu zincirleme tepkiler uluslararası alanda Arap Baharı olarak anılmıştır. Tunus, Mısır, Libya ve kimi diğer ülkelere sıçrayan olaylar sonunda Suriye'ye de sıçramıştır. şiddet olaylarının yaygınlaşmasının ardından sınır ötesi insan hareketliliğinin yoğunluğunun Türkiye, Lübnan ve Ürdün istikametinde arttığı söylenebilir. Türkiye'ye ilk g hareketliliği 29 Nisan 2011 tarihinde yaşanmış artarak devam etmiştir. Bir süre için misafir olarak tanımlanan Türkiye'deki Suriyelilerin statüleri için 2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği ile hukuki durumu netleşmiştir. Bu kapsamda; sağlık, eğitim, iş, sosyal yardım gibi birçok konular düzenlemiştir (Ceylan ve Uslu, 2019: 211-212).

31.12.2021 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre Türkiye'deki Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3.737.369 sayısına ulaşmıştır (<https://www.goc.gov.tr/>, 2021). Son dönemlerde Türkiye'ye sığınan yabancılar Suriyelilerden ibaret değildir. BMMYK'nin istatistiklerine göre 330 bin civarında uluslararası koruma başvuru sahibi bulunmaktadır (<https://www.unhcr.org/tr>, 2022). Ülkemizde bulunan yabancılar sadece zorunlu gn neticesi olarak ülkemize gelenler değildir. Çalışma izni alarak ülkemizde bulunan yabancı sayısı 2020 tarihi itibarıyla 123.574'tür (<https://www.csgb.gov.tr/>, 2022). Türkiye'de kolayca alınan ikamet izni ise yabancıların en çok başvurduğu statlerdendir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 31.12.2021 tarihi ile ülkemizdeki ikamet izinli yabancıların sayısı 1.406.825'dir (<https://www.goc.gov.tr/>, 2022). İkamet izni alımının bu kadar kolaylaştırılmasına rağmen ikamet izni alımının düşük kaldığı söylenebilir. Kolaylaştırılmasındaki nedenin ise düzensiz göç istatistiki olarak azaltıp, dzenliymiş

gibi gösterme çabasıdır. Politikanın, sayı sihirbazlığından ibaret olduğu söylenebilir. Sadece düzenli göç statüsünde sayabileceğimiz yabancı sayısının 5.5 milyonun üzerinde olduğu bu istatistiklerden ortaya çıkmaktadır. Fakat ülkemizde bir de düzensiz göç kapsamında bulunan yabancıların toplamı da bu sayıyı yukarı yönlü değiştirmektedir. Vize ve ikamet ihlaline rağmen ülkemizde kalmaya devam eden düzensiz göç kapsamında bulunanlar ile sınırlarımızdan kaçak illegal girip herhangi bir resmi başvurusu olmayan statüsüz insanlar da bu sayıları arttırmaktadır. Türkiye'nin vize rejiminin esnekliği, sınırlarının geniş ve kontrolünün zor olması, kolluk kuvvetlerinin ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın yetersiz sayı ve tecrübede personel, yetersiz taşınmaz, yetersiz araç gereç vb birçok eksikliği de göz önüne alınırsa düzensiz göç kapsamında bulunan yabancı sayısının bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Fakat bunun tespitinin yapılmasının düzensiz göçün doğası gereği imkân dâhilinde olmaması nedeniyle sadece tahminde bulunulabilir.

3. TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Kurtuluş Savaşı'nın akabinde Türkiye, eski Osmanlı coğrafyasında kalan Türk ve Müslüman kesimin uğradığı zulüm ve baskılara son vermek adına uluslararası göç hareketliliği yaşamıştır. Osmanlı'nın aralıksız yaşadığı savaşlar, Birinci Dünya Savaşı ve ardına Millî Mücadele dönemi ile azalan nüfusun tekrar arttırılması adına bu göç hareketleri bir göç politikası olarak benimsenmiştir. 1934 İskân Kanunu ile birlikte bu dönem göç hareketleri Türk kimliği ve kültürü üzerine inşa edilmiştir.

1950 yılı ve sonrasında ise Türkiye, uluslararası alanda oluşturulan birçok hukuki belgeye imza atmıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeye 1961 yılında taraf olurken, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokole ise 1968 yılında taraf olmuştur. Bu sözleşmelere dâhil olurken dikkat çeken coğrafi kısıtlamalara dikkat edilmesi ve şerh konulmasıdır. Avrupa'dan meydana gelen olaylar sonucu sığınma kabul edilebileceği fakat Avrupa dışından gelenlere bu Sözleşme Protokollerin uygulanma zorunluluğu olmaması aslında göç politikasında kapıları Avrupa dışındakilere kapatan bir

anlayışı temsil etmektedir diyebiliriz. Fakat bu dönemde devam eden göçler olmuş ve bunlar soydaş temelli olduğu gerekçesi ile kabul edilmeye devam edilmiştir.

Türkiye 1980’lerden sonra tarihinde ilk kez köken itibarıyla Türk ve Müslüman olmayan, yani yabancıların da Türkiye’ye göç hareketleri başlamıştır. 1980’lerin başından itibaren görece liberal bir ekonomi politikası izlenmiş ve sadece sermayeye değil aynı zamanda yabancı göç hareketlerine de kapı açılmıştır. Bu yıllarda Türkiye daha çok transit ülke konumuna dönüşmüştür (Adıgüzel, 2020: 85). Bu dönemde daha çok Orta Doğu ülkelerinin kaynaklık ettiği göç hareketleri olmuştur. Türkiye bu dönem sığınılan ve transit geçilen bir ülke olmuş ve politikasını bu yönde yapmıştır.

2000 yılında sonra Türkiye’nin AB üyelik sürecinde, düzensiz göç üzerinde doğrudan etkisinin olduğu dönemdir. 2000 yılında imzalanan “Katılım Ortaklığı Belgesi” ve 2001 yılında açıklanan “Ulusal Program” düzensiz göç politikalarının, üyelik sürecinde önemli adımlardan biri haline geldiğini göstermektedir. Türkiye bu dönemde Avrupa Birliği’nin beklentileri yönünde birtakım hukuki düzenlemelere gitmiş, birçok ülke ile geri kabul anlaşmaları yapmıştır (Yıldız, 2018: 119-122).

Ancak Türkiye açısından en büyük göç hareketi, 911 km sınırimız olan Suriye’den gelmiştir. Buradan güvenlik nedeniyle Türkiye’ye sığınan yabancılara yönelik uygulanan açık kapı politikası, tarihi ve kültürel komşuluğu nedeniyle Türkiye, Suriyeliler açısından göçün nihai hedefi olmuştur. Önce, uluslararası hukukta herhangi bir karşılığı bulunmayan “misafir” statüsü verilen Suriyeli sığınmacılara, 2012 yılında yayınlanan genelge ile geçici koruma statüsü verilmiştir. Aynı yıl geçici korumanın kapsamı genişletilmiştir (Karakaya, 2020: 110-111).

Geçici koruma statüsü ile Türkiye’de koruma altına alınan Suriyelilerin özellikle barınma, eğitim, sağlık, iâşe maliyetleri gibi sorunları Türkiye’nin göç politikalarını büyük ölçüde etkilemektedir. Türkiye’nin her biri farklı alanları içeren dağınık mevzuat metinleri ve göç politikalarını şekillendirecek olan, sadece göç konusuyla ilgili tek çatı altında toplanmış detaylı bir kanun yakın zamana kadar yoktu. 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, bu konudaki

eksikleri gidermek ve sorunu çözmek için atılmış önemli bir adımdır (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2066).

Kısa sürede çok yüksek sayılarda kitlesel göçler yaşanmıştır. Büyük ölçüde istedikleri gibi hareket edebilmeleri, istedikleri kente gidip yerleşebilmeleri birtakım sorunlara yol açmıştır. Göçlerin son derece düzensiz artışına paralel hem sığınmacıların hem sığınmacıların geldikleri yerlerdeki Türk vatandaşlarının hayatını zorluk seviyesi artmıştır. Son dönemde yaşanan göçler neticesinde Türkiye'nin birçok kentinde yaşam kalitesi düşmüş, kültürel, toplumsal, ekonomik birtakım sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Kitlesel göçe hazırlıksız yakalanılmış ve başarısız bir göç yönetimi ile ülke sorunları daha da artmıştır (Yıldız, 2018: 132).

Bu kamu politikaları üretilirken tüm alternatiflerin hesaplanmadığı, sonuçlara dair rasyonel tahminlerde bulunulmadığı zamanla ortaya çıkmıştır. Gerek terör saldırıları gerek Türk toplumunun yabancılara karşı rahatsızlığını mahalle çatışmalarına dönen tepkiler üzerinden dile getirmesi açık kapı politikası için önemli dönüm noktası olmuştur da denilebilir.

İkamet izinleri için çıkarılan 2019/1 sayılı genelge bir sınırlandırma ve güvenlikleştirme örneğidir. Bu genelgeye göre bir yıl turistik ikamet izni sahibi olan yabancılar, bir yıl ara vermeden bir daha turistik ikamet iznine başvuramayacak hükmüne amirdir. Genelgeye getirilen istisnaya göre Avrupa Birliği ülkeleri, ABD, Çin, Rusya, Ukrayna ve savaş ola Libya, Irak, Suriye, Yemen gibi ülkeler bu kapsamda değerlendirilmeyecektir. Genelge kapsamındaki ülkeler düşünüldüğünde bu yeni kamu politikası anlayışının temelinde kaçak çalışmanın azaltılması, yabancı kalabalıklarından rahatsız (eğitim, sağlık, ulaşım, barınma vb hizmetlerinde kalitenin düşmesi gibi rahatsızlıklar) olan Türk vatandaşlarının rahat nefes alması gibi birtakım amaçlar hedeflenmektedir. Fakat bu politika Covid-19 salgını nedeniyle şimdilik rafa kaldırılmıştır.

Son zamanlarda ürkek de olsa denenmeye çalışılan bu kamu politikaları, yeni bir göç politikası anlayışının zihinlerde tasavvur edildiği intibayı uyandırmaktadır.

4. TÜRKİYE’DE UYUM/ENTEGRASYON POLİTİKALARI

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte uyum ilk kez bir politika aracı olarak tanımlanmış ve yabancıların uyumu politika alanında bir problem olarak çerçevelenmiştir (Ark Yıldırım ve Özer Yürür, 2019: 31). Kanunun 96. maddesinde yabancıların toplum ile olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetlerinin planlanacağı hükme bağlanmaktadır. Aynı Kanunla, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kapsamında Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı kurulmuştur ve uyum süreçlerine dair iş ve işlemlerini yürütmek bu dairenin görevi olarak tanımlanmıştır (Yıldırım ve Diğerleri, 2017: 110). 11 Ekim 2021 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi Başkanlığı olarak değişmiş; Uyum ve İletişim Dairesi ise Genel Müdürlük seviyesine yükseltilmiştir.

4.1. Sosyal Alanda Uyum Politikaları

Göç İdaresi Başkanlığı çalışmalarında uyumu ifade ederken, asimilasyon ve entegrasyondan farklı olduğuna vurgu yapmaktadır. Uyum, göç eden ile toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamaları ile ortaya çıkan harmonizasyondur diye tanımlamıştır. Entegrasyon ile uyumun farkı ise entegrasyon yap-bozun parçalarının oturması için zorlamayken, uyum renkleri birbirine karışmayan oyun hamuru olarak açıklanmıştır (Ark Yıldırım ve Özer Yürür, 2019: 32).

6458 sayı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyum konusunu 3 paragraf halinde açıklamıştır. Özetle, yabancıların toplum ile karşılıklı uyumunu kolaylaştırmak, ülkemizde üçüncü kişilerin yardımı olmaksızın bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak önlemler almak; ülkenin siyasi yapısı, dili, kültürü ve tarihi, hak ve özgürlükleri ile ilgili kurslara katılabilir. Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, ekonomik faaliyetlere erişim, eğitim, sağlık hizmetleri alma gibi konularda kurslar Başkanlık tarafından yaygınlaştırılır şeklinde Kanun özetlenebilir (Polat, 2020: 61). Karşılıklı bir ödev olarak tanımlansa da kanun, uyum için herhangi bir somut yükümlülük de getirmemiştir (Şentürk, 2020: 9). Yine aynı maddelerde ülkemizde, yeniden yerleştikleri ülkede veya geri döndüklerinde şeklinde üç farklı siyasi sınırı

kapsayan uyum faaliyetlerinden bahsetmektedir. Burada yabancıların nereye eklemleneceği belli olmamakla birlikte, hedefin ne olduğu açık değildir (Ark Yıldırım ve Özer Yürür, 2019: 32).

Özellikle Suriyelilerin ve diğer yabancıların gündelik yaşamda kendilerini daha iyi ifade edebilme, kendi ayakları üzerinde durabilme ve Türk vatandaşları ile yapıcı iletişim kurabilmeleri için; eğitim sağlık, barınma, hukuki hizmetler, iş bulma ve sağlanan destekler konusunda bilgi sahibi olmaları için Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) kurs programı geliştirilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğinde, 18 yaş üstü yetişkin yabancılar 8 saat olarak halk eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerce verilmektedir. Zorunlu olmayan 8 saatlik bu programların konuları arasında; Türkiye'nin tarihi, kültürü, coğrafi yapısı, gelen ve görenekleri, genel ahlak ve yaşam kuralları, sosyal hayat ilişkin bilgilendirme, çocuklarda mahremiyet eğitimi vb faydalı bilgiler ve geçim kaynaklarına erişim yer almaktadır. Programın eğitim dili Türkçe olup ihtiyaç halinde başka dillerde tercüman eşliğinde çeviri yapılarak dersler verilebilmektedir (Çalışan Sarı ve Diğerleri, 2021: 191-192).

Sosyal uyumun sağlanması için gerekli en önemli şartlardan biri de dil konusudur. İki toplum arasında aynı dili konuşuyor olmak son derece önemlidir. Bu bakımdan Suriyelilerin toplumsal uyum konusunda yaşadıkları en büyük sorunlarından biri de Türkçe bilmemeleridir. Dil bariyeri yabancıların özellikle Suriyelilerin kamu hizmetlerine erişimini zorlaştırırken ve Türk toplumu ile olan mesafelerini de açmaktadır (Taştan ve Diğerleri, 2018: 34). Dil bariyerinin çözümü ile ilgili bir kamu politikası üretilmediği, tamamen gönüllülük esasına bırakıldığı ortadadır. Yabancıları ülkede geçici olduğu algısı nedeniyle bir politika üretilmediği söylenebilir. Uzun misafirliklerin olmayacağı düşüncesiyle uzun dönemleri kapsayan bir program geliştirilmemiştir.

Suriyeli sığınmacılar ve vatandaşlarımız arasında birçok nedenle gerilimler yaşanmakta ve Suriyelilerin bazı suç olaylarına karıştıkları gözlemlenmektedir. Göçlerden olumsuz etkilenen vatandaşlar kimi zaman yetkililere kimi zaman Suriyeli sığınmacılara tepki göstermektedir. Gaziantep, Şanlıurfa gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde sığınmacılara karşı birçok protesto gerçekleştirmiştir (Akkoyunlu Ertan

ve Ertan, 2017: 27). Son zamanlarda artan ve özellikle yabancıların karıştığı suçlar nedeniyle Türk milletinde oluşan tepkilerde bir artış söz konusudur. Yabancıların ülkeye legal veya illegal olarak çok rahat gelmesi ve suç işlediğinde ise bir yaptırımın olmadığı gerekçesi devlete karşı bir güvensizlik de oluşmaktadır. Tüm bunlar Türk milletinin sabır boyutlarını zorlayan bir sürece dönüşmektedir.

Murat Erdoğan'ın (2020: 202), 2017 ve 2019 yılında yaptığı Suriyeliler Barometresi adlı çalışma çok önemli birtakım ipuçları vermektedir. Suriyelilere özellikle başlangıç yıllarında verdiği olağanüstü destek ve dayanışma biraz azalsa da hala yüksek seviyelerde devam etmektedir. Ancak toplumsal kabul ve dayanışma belirgin bir azalma, endişelerde ise artış gözlenmiştir. Türk toplumunun kabulü büyük ölçüde tahammüle dönüşmüştür. Türk toplumu Suriyelilere yönelik çok güçlü bir sosyal mesafe ortaya koyarken, Suriyelilerin ise Türk toplumuna son derece olumlu bir pozisyon aldığı görülmüştür. Türk toplumu, ortak gelecek ve daimî olarak birlikte yaşam konusuna da mesafe koyarak, buna hazır olmadığını hem endişelerini hem de talepleri ile ortaya koymuştur.

Toplumsal kabulün azalmaya yüz tuttuğu şeklinde yorumlanacak bu tespitlerden yola çıkarak, ülkede üretilen göç politikalarının yetersiz olduğu aşikârdır. Duygusal birtakım çıkarımlar yapılarak, gelen yabancılarla uyum programı yapmadan, herhangi bir seçicilik dahi uygulamadan alınan göçün yönetildiği iddiası abartılıdır. Göç süreci gerek Avrupa'nın gerek ABD'nin dayatmasıyla yönetilen değil idare edilen bir sürece evirilmiştir.

4.2. Eğitim Alanında Uyum Politikaları

Türkiye'de yabancıların eğitimine ilişkin eğitsel düzenlemeler Suriye iç savaşı ve göç dalgası öncesinde, 2010/48 sayılı Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi kapsamında yürütülmekteydi. Ancak 2011 yılı sonrasında Suriyelilerin ülkemize göçünün artması ve geçici koruma adı altında yeni bir statü alması nedeniyle söz konusu genelge ihtiyaçları karşılamaz olmuştur. Bunun üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, 2014/21 sayılı Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi çıkarılmıştır (Şimşek ve Kula, 2018: 9).

Bu genelge göç ile gelen yabancı çocuklara sunulacak eğitim hizmetlerini belirli bir standarda bağlamış ve eğitim haklarını teminat altına almıştır. Genelge ile yabancı öğrencilerin kendi ülkelerinde yarım bıraktıkları eğitime geçici eğitim merkezlerinde devam etme imkânı tanınmıştır. Bakanlığın eğitim hakkı, ayrımcılık yasağı özel ihtiyaç sahibi çocukların eğitim imkânlarına erişimi, çatışma etkilerinin azaltılması ve çocuklara fiziksel, hukuki ve psikolojik olarak korunma sağlanmasının tamamlayıcı çabalarının desteklenmesi ilkelerini temel alan bir eğitim politikası benimsenmiştir (Şimşek ve Kula, 2018: 13).

Bu anlamda teşvik ve bilgilendirme maksatlı olarak özellikle Suriyeli çocuklar için Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, uyum sürecinde en büyük paya sahip olan Türkçe dil kursları açmış ve mesleki kurslar açmak suretiyle de göç eden yabancıların ekonomik ve sosyal hayata katılımı için birtakım adımlar atmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği iş birliğinde, Göç İdaresi Başkanlığı katılımı ile Suriyeli çocukların uyumu amacıyla çalıştaylar düzenlenmiştir. Bu çalıştaylar ile birlikte Suriyeli çocukların dil bilmeyenleri için Türkçe dil kursların yönlendirilmesi ve dil kursunda Türkçe öğrenen çocukların okula adaptasyonunun sağlanması amaçlanmıştır (Polat, 2020: 62-63).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim hizmetine erişmesi için 2014 yılında açılan ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen, Suriye müfredatının okutulduğu, yüzde seksen oranında Suriyeli öğretmenlerin yer aldığı ve eğitim dilinin Arapça olduğu Geçici Eğitim Merkezleri ise 2017 yılında kapatılmıştır. Türkçe dışında başka bir dil ile eğitim verilen bu merkezlerin denetlenmesindeki zorluklar ve uyumu engelleyici özellikleri konunun güvenlik boyutuyla ele alınmasını ve kapatılması sonucunu doğurmuştur (Bayır ve Aksu, 2020: 345).

Geçici Eğitim Merkezleri Suriyeli çocuklar için kurulan okullardır. Suriyeli ailelerin çocuklarını geçici eğitim merkezlerine göndermelerinin ana nedeni dil sorunudur. Dil sorunu yüzünden okullarda ayrımcılığa uğrama korkusu aileleri bu okullara yöneltmiştir. Bu zamana kadar anadillerinde eğitim alan çocukların devlet okullarında Türkçe eğitim almaya başlamalarıyla birlikte daha da büyük bir uyum

sorununa neden kaygısı ortaya çıkmıştır. MEB Suriyeli çocukların dil eğitimi ile ilgili olarak başlangıç düzeyinde çalışmalar yapsa da ne yöntemi ve süresi ile ilgili bağlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır (Taştan ve Diğerleri, 2018: 35).

Diğer uyruk ve statüden yabancılar için adlarına düzenlenmiş kimlikler ve bu kimliklerde yer alan yabancı uyruk numaraları ile eğitim alanında özel kanunla düzenlenen şartları yerine getirmek şartıyla ücretsiz ve erişimi kolaydır. Özellikle ilk ve orta öğretim yeni nesil için uyum fırsatının yakalandığı ve uyumu kolaylaştırıcı etkisi olduğu iddia edilen bir dönemdir. Fakat özellikle Suriyeli çocukların okullaşma oranındaki istenen ölçünün yakalanamaması ve okullaşma oranının yavaş artması önemli bir sorundur.

Haziran 2021 itibarıyla geçici koruma altında olan Suriyelilerin okullaşma oranının yüzde 64,44 olması ve geçen beş yıl içerisinde sadece yüzde 5 civarında artması üzerine düşünülmesi ve önlem alınması gereken bir istatistiki veridir (<http://hbogm.meb.gov.tr/>, 2021). Ayrıca bu okullaşma oranı sadece kayıtlı olan öğrencileri mi kapsıyor yoksa gerçekten okula devamlılığı olan öğrencileri mi ifade ediyor herhangi bir netlik yok. Çünkü kimi yardımların okula kayıtlı olan çocuklar üzerinden verildiği bu nedenle ailelerin çocuklarını okula yazdırmasına rağmen okul yerine çalışmaya gönderdiği gerçeği mevcuttur.

Yabancıların topluma uyumu ve katkısı bakımından en önemli araçlardan birisi eğitimidir. Yabancıların içinde bulunduğu toplumla birbirlerini anlamasına vesile olan, yabancıların niteliğinin artması ile birlikte topluma ekonomik katkıda bulunmasını sağlayan eğitimin daha kapsamlı, sürekli ve esnek bir uyum programa dönüştürülmesi şarttır.

4.3. Ekonomi Alanında Uyum Politikaları

Türkiye’de yabancıların çalışması katı kurallara bağlanmıştır. Birçok kanun ve yönetmelikle düzenlenmiş ve bazı alanlarda yabancılar çalışması yasaklanmıştır. Yabancıların Türkiye’de çalışması çalışma izni almasına bağlanmış olup 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, bazı kamu kurum ve kuruluşlarının sahip

olduğu, yabancılara çalışma izni verme yetkisini kapsamda dışı tutarken, bir başka kamu kurum ve kuruluşlarının yetkilerini Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda toplamıştır (Çoban Kaynak, 2020: 199).

Türkiye'ye gelen sığınmacıların çalışma izni alabilmesi için yerine getirmesi gereken yeterliliklerde birtakım farklılıklar mevcuttur. Gelen sığınmacının statüsüne göre farklı kolaylıklar ve süreler mevcuttur. Gönüllü göç ile gelen yabancılara nazaran bu grup daha dezavantajlı durumdadır. Ekonomik anlamda ayakta durabilmeleri için sosyal yardım, kanuni kolaylıkların yanı sıra kimi uluslararası yardım fonlarından, mesleki kurslardan yararlanmakta, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden ücretsiz faydalanmaktadır.

Türkiye'de geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin çalışma izni alabilmeleri için en az altı aylık geçici koruma süresini tamamlamış olması gerekmektedir. Bu kişilere ödenecek ücretin ise en asgari ücret düzeyinde olması şart koşulmuştur. Bununla birlikte çalışılacak yerdeki Suriyeli sayısı toplam çalışanların %10'u kadar olabilir. Toplam çalışan sayısının 10'un altında olması halinde ise bu iş yerinde en fazla bir Suriyeli çalışabilir (Şen, 2020: 128-129). Hatta yabancılar için gerekli olan çalışma izni koşullarının işverene getirdiği mali yükten dolayı Suriyeliler için özel bir düzenleme getirildi. Neredeyse oturma izninin bir gereği olarak çalışma izni verilmesi imkânı yaratıldı. Hatta pasaportu ile gelip ikamet izni aldıktan sonra çalışma izni başvurusu yapan Suriyelilere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca yapılan "uygun bulma" koşulu neredeyse hiç dikkate alınmamaktadır (Erdoğan, 2018: 79-83). Tüm bunlara rağmen çalışma çağındaki 2 milyona yakın Suriyelinin çalışma izni sahibi olmadığı ortadadır. Aldıkları yardımların kesileceği algısı yüzünden bu yol tercih edilmemektedir.

Diğer sığınma türlerinden mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip kişilere verilecek uluslararası koruma statüsü kimlik belgesi çalışma izni yerine geçer. Şartlı mülteci yabancıların ise uluslararası koruma başvuru tarihinden altı ay sonra çalışma iznine başvurabilecekleri düzenlenmiştir. Ayrıca bu kişilere çalışma izni verilmesin İçişleri Bakanlığı'nın olumlu görüşünün aranacağı hükmü Uluslararası İşgücü Kanunu'nda mevcuttur. Şartlı mültecilerin yerleştirildiği uydu kentlerde yaşadıkları sorunlardan biri de bu kentlerde geçin kaynaklarına erişim imkânlarının sınırlı olmasıdır.

Masraflarını karşılamakta zorluk çeken bu yabancılar, uydu kentin dışında iş aramak zorunda kalmaktadır. İzinsiz yapılan bu seyahatler ve yapılan yasa dışı çalışma emeklerin sömürülmesinin önünü açmaktadır (Yener Keskin, 2019: 422-425).

Bilgi eksikliği ve iş piyasasının yeterince denetlenmemesi sadece yabancı işçiler için değil, yerli çalışanlar ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Zor koşullar nedeniyle pek çok Suriyeli düşük ücret karşılığında ağır işlerde çalışmaktadır. Bu durum iş piyasasındaki rekabeti arttırmakta ve özellikle yabancıların çok olduğu sınır kentlerindeki yerleşik halk tarafından tehdit olarak algılanmalarına yol açmaktadır. Kaçak işçi çalıştıran işverenler, maliyet getiren birçok düzenlemeyi aşarak, bu yolu tercih etmeyen işletmeler karşısında haksız rekabet yaratmaktadır (Şentürk, 2020: 22).

Önceki sayfalarda da belirttiğimiz üzere çalışma izni alanların sayısı 2020 yılı için 123.574'tür. İkamet izinliler (sayısı 1.406.825) arasında 1.012.761 kısa dönem ikamet izin sahibi yabancı olduğu ve bunların çoğunun turistik ikamet iznine sahip olduğundan hareketle kayıt dışı, ucuz ve güvencesiz emeğin bir kamu politikası olarak tercih edildiği açıktır. Hali hazırda ekonomik kaygılar nedeniyle toplumsal bir gerilim, vergi kaybı ve özellikle yabancıların Covid-19 salgınında sağlık maliyetlerinin artması gibi ek maliyetlere rağmen açık kapı politikasının sürdürülmesinin nedeni birtakım aktörlerin maddi kazancıdır. Bu aktörlerin, karayolu ve hava yolu taşımacılık şirketleri, sigorta firmaları (ikamet izni için sağlık sigortası zorunludur), müteahhitler, kira geliri nedeniyle ev sahipleri, kayıt dışı ekonomide istihdam edildikleri için esnaf ve tekstil firmaları, hatta yabancıların iş ve işlemlerinin hızlandırılması veya yabancıların taleplerine gelen olumsuz sonuçların olumlu şekilde tekrar sonuçlandırılması noktasında kimi siyasilerin ve bürokratların oldukları söylenebilir.

4.4. Siyaset Alanında Uyum Politikaları

1982 Anayasasının 66 ile 74. Maddelerinde siyasi hak ve ödevler düzenlenmiştir. Buna göre, seçme-seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları, siyasi parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma, kamu hizmetlerine girme, vatan hizmeti, vergi

ödevi, dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı siyasi haklar olarak sayılmıştır (Öztürk, 2013: 153).

Türk yasalarına göre vatandaş olmayanlar yani yabancılar siyasi örgütlenmelere katılamaz ve oy kullanamazlar. YUKK'da geçen uzun dönem ikamet izninin sağladığı haklar sayılırken seçme ve seçilme hakkı hariç tutulan siyasi hak olarak yerini korumuştur. Yontar ve Savut' un (2016: 281) ifade ettiği gibi yabancılar dernek kurma hakkına sahiptirler. Ancak yönetim kademesinde bir Türk vatandaşının olması şartıyla bu örgütlenme hakkına sahip olabilmektedirler.

Bunun yanında Anayasanın 74. Maddesine göre, vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilme kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetlerini yetkili makam ve TBMM'ne yazı ile iletme hakkına sahiptir (Öztürk, 2013: 154).

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre kamu hizmetine girebilmenin şartı Türk vatandaşı olmaktır. Ancak kanunda sayılan bazı hallerde sözleşmeli olarak yabancıların da çalıştırılabileceği kabul edilmiştir (Öztürk, 2013: 158).

Kanun ile düzenlenmiş bu alanların dışında dikkat çeken bir husus ise Alanya belediyesinde yaşanan tecrübedir. Alanya'da yabancıların kurmuş olduğu Yabancı Vatandaşlar Meclisi bu tecrübenin adıdır. Hukuka aykırı olmayan bu yapı, fiili bir çalışma grubu olarak değerlendirilebilir. Bu meclisin üyeleri yabancıların kendisi tarafından seçilmektedir. İlke olarak meclisinin yürütücüsünün Türk vatandaşı olması gerekliliği kabul edilen bu meclisin seçimin yasal bir dayanağı olmadığı gibi taleplerine de geri dönüş alamamaktadır (Yontar ve Savut, 2016: 276).

Türkiye'de yabancıların siyasal katılım ile ilgili tartışmaların doğrudan batılı kabuller ve batı tecrübeleri üzerinden tartışmanın yetersizliği üzerinde durmakta fayda var. Örnek verilen batı ülkeleri ile ülkemiz göç yapısının farklılığı çok yüksektir diyebiliriz. Batı işgücü ihtiyacını karşılamak için planlı aldığı yabancıları, her yönüyle tekâmülünü tamamladığı devlet kurumları sayesinde hizmet sağlamış, haklarını vermiş ve ikinci nesil için iyi bir eğitim imkânı sunmuştur. Türkiye ise çoğunluğu savaştan

kaçmış, insani ihtiyacını bile karşılayamadığı ve birçoğu düzensiz göç kapsamında olan yabancılar ile kendine bir yol bulmaya çalışmaktadır. Kaldı ki düzenli göç kapsamında olan yabancıların bile aslında kanunda yerine getirmesi gereken şartları sağlamadığı düşünülürse, Türkiye’deki göç geçicilik üzerine kurulmuştur. Bu şartlar altında yerleşik yabancı tanıını yapmak, kimin hangi şartlar altında siyasal katılım mekanizmasına dâhil olacağı gibi konuların standartta bağlanması zordur.

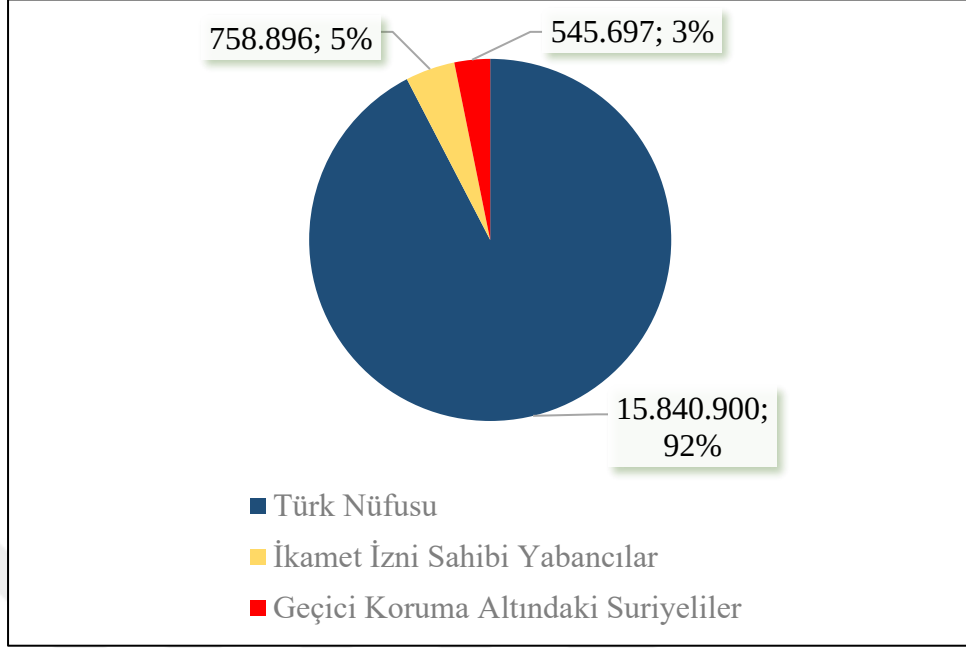

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İSTANBUL’DA BİR SAHA ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUMLAR

1. İSTANBUL’DA İSTATİSTİKLERLE GÖÇ OLGUSU

2021 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre İstanbul ilinin nüfusu 15.840.900’dür. Türk nüfusunun %18,71’i İstanbul İlinde ikamet etmektedir (www.data.tuik.gov.tr, 2022). İstanbul, Türkiye’nin en gelişmiş şehri olup her açıdan çok imkânı sunan özelliği sayesinde büyük bir nüfusu barındırmaktadır. Bu nüfusun getirmiş olduğu birçok sorun da mevcuttur. Çarpık kentleşme, gecekondulaşma ve bununla birlikte ortaya çıkan kültür yapısı aslında karakterimizi ileriye dönük belirleyecek unsurları oluşturmaktadır. Türkdoğan’ın (2015: 507) “...Toplu Konut Yerleşim projeleri, Kentleşme değil Kentlileşme olgusunu da gerçekleştirebiliyor mu?” diye sormakta ve ilave etmektedir, Türk toplum yapısı şu anda Batı ve Öz Kimlik ve norm değerleri karmaşası içindedir. Tarihsel yozlaşma ise kapımızı çalmaktadır (Türkdoğan, 2015: 524). Türkdoğan’ın bu tespitleri göz önünde tutularak ve ilave olarak yeni göç dalgasının yaratacağı sorunlar ve Türk insanında yarattığı algı çok önemlidir.

İstanbul’un hali hazırda bu yüküne ek olarak son yıllarda yabancı nüfusa da eklenmiştir. Göç İdaresi Başkanlığının verilerine göre İstanbul’da ikamet izni ile kalan yabancıların sayısı 758.896’dır. Geçici Koruma ile kalanların sayısı 545.697’dir (www.goc.gov.tr, 2022). Bu iki sayının toplamı 1.304.593’tür. Bu sayıya başka ilden ikamet izni sahibi, geçici koruma kimlik belgesi veya uluslararası koruma başvuru sahibi olmasına rağmen İstanbul’da yaşayanlar; çalışma izni ile yaşayanlar ve düzensiz göç kapsamında olanlar eklendiğinde sayının çok daha yüksek çıkacağı aşikârdır. Elimizdeki resmi verilerin ışığında aşağıdaki gibi bir grafik çıkmaktadır.

Grafik 1. İstanbul Nüfusunun Oransal Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, İkamet İzinleri, 2022; Tuik, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021.

2. SAHA ARAŞTIRMASI İLE İLGİLİ DEMOGRAFİK BULGULAR

Tuik'in tanımı ile ortalanca yaş, yeni doğan bebekten en yaşlıya kadar nüfusu oluşturan bireylerin yaşlarının ortalamasına denk gelen yaştır. 2016 yılında 31,4 olan ortalanca yaş 2021 yılında 33,1 oldu (www.data.tuik.gov.tr, 2022). Yapılan araştırmada ise ortalanca yaş 36,6'tır. Katılımcıların çoğunluğunun orta yaş kuşağında olduğu fakat yine de Türkiye ortalamasının biraz üstünde olduğu görülebilir. Yaşlı kuşak diyebileceğimiz 64 yaş üstünden kimse ile görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunun gerekçesi bu yaş grubundaki kişi sayısının azlığı, sokakta karşılaşma ve görüşme yapma ihtimalinin daha az olması diyebiliriz.

Araştırmada öncelikli hedef ikamet edinilen ilçe ve Türk vatandaşlarının seçimi olduğu için yaş, cinsiyet, meslek veya meslek grupları rastgele seçilmiştir ve dağılım aşağıdaki gibidir.

Tablo.1 Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
15-29	6	30,0
30-64	14	70,0
64+	0	0
Toplam	20	100,0

Tüik'in adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2021 sonuçlarına göre, toplam nüfusun %50,1'sini erkekler oluştururken, 49,9'ünü ise kadınlar oluşturuyor (www.data.tuik.gov.tr, 2022). Aşağıda görüldüğü üzere mülakat yapılan Türk vatandaşlarının %60'ını erkekler, %40'ını ise kadınlar oluşturmaktadır. Fatih ilçesindeki katılımcıların %50 sini kadınlar diğer %50'sini ise erkekler oluştururken; Kadıköy ilçesindeki katılımcılarda bu oranın %30'unu kadınlar, %70'ini ise erkekler oluşturmuştur.

Tablo.2 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	12	60,0
Kadın	8	40,0
Toplam	20	100,0

Katılımcılardan okuma yazma bilmeyen katılımcı yokken sadece biri (%5) ilköğretim mezunu, dördü (%20) lise, dokuzu (%45) lisans mezunu, kalan altısı (%30) yüksek lisans ve üzeri eğitim durumuna sahiptir. Kadıköy ilçesinin özellikle Bağdat Caddesi bölgesi civarından görüşmeciler seçildiği için eğitim seviyesi yüksek olduğu söylenebilir. Görece pahalı bir semt olması, yaşayanların iyi geliri olan ve iyi eğitilmiş insanlar olduğu varsayımı ile uyumlu sonuçtur. Fatih ilçesinde ise özellikle Fatih Merkez Kütüphanesi civarı mülakat için seçildiğinden eğitim seviyesi yüksek bir sonuç çıkmıştır. Ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo.3 Mülakat Yapılan Katılımcıların Mezuniyet Derecesine Göre Dağılımı

Mezuniyet	Frekans	Yüzde
Okuma yazma bilmeyen	0	0,0
İlköğretim	1	5,0
Lise	4	20,0
Lisans	9	45,0
Yüksek Lisans ve Üzeri	6	30,0
Toplam	20	100,0

3. YEREL HALKIN YABANCILARIN UYUMUNA İLİŞKİN ALGILARINA YÖNELİK BULGULAR

3.1. Uyum Kavramına İlişkin Bulgular

Daha önce de belirttiğimiz üzere bireyin tercih ettiği kültürlenme stratejisi hâkim grubun beklentileri ve tavrı ile doğrudan ilişkilidir. Türk insanının beklentisi ve yabancılara karşı toleransı ilişkinin belirlenmesinden önemli ölçüt olacaktır.

Kadıköy ilçesinde yaşayanlar üzerinden ilk değerlendirmeyi yaptığımızda, uyum konusunda gayretli olması gerekenin yabancılar olduğu şeklinde bir algının insanlarda yer ettiği anlaşılmaktadır. Uyumun bir ödev olarak yabancılar tarafından gereği yerine getirilmesi gereken bir faaliyet olduğu kanısı hâkimdir.

Katılımcılardan K4 uyumun ne ifade ettiğine dair terimsel anlama benzer bir açıklama yapmıştır. Adaptasyon sürecini ifade etmekte ve hali hazırda var olana uyum sağlamak anlamında bir görüş belirtmektedir:

“Toplumsal çevreye veya herhangi bir duruma karşı adaptasyon sürecinin başarılı geçilmesi uyumla doğru orantılıdır.”

Katılımcılardan K6 uyum kavramının kendisinde neyi ifade ettiğini şu şekilde ifa etmiştir:

“Adapte olmak. Türk kültürüne, ülke yasalarına, toplumun hassasiyetlerine, toplumun rahatsız olduğu konularda kendi tutum ve davranışlarından vazgeçmek.”

Katılımcılarda K2 ise şöyle bir ifade ile kendini ifade etmektedir:

“Kültürel farklılıklardaki yabancıların kendi örf ve adetlerini kendi ülkelerinde yaşıyormuş gibi ülkemizde yaşamaları kültürler arası çatışmaya sebep oluyor...”

Bu üç katılımcı yabancıların kültürlerinin hiyerarşik bir düzen içinde var olabileceğini, kültürel çatışma halinde ise yabancıların kendi yaşam tarzlarından ödün vermeleri gerektiğini düşünmektedir. Uyum denildiğinde baz alınması gereken kültürün kendi kültürleri olduğu ve uyumun bu kültürel çerçeve etrafında şekillenmesi gerektiğidir.

Birçok katılımcı uyumu tarif ederken karşılıklı hoşgörüye, farklılıkları benimseye ve empatiye değinmiş olsa da kültürel ve kanuni sınırlara özellikle vurgu yaparak çekingen bir sınır çizmektedir.

Katılımcılarda K1 ve K5 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Bir ülkedeki yabancıların kültürlerini harmanlayarak o toplumda rahat yaşayabilmesi. Yaşadığı yabancı ülkedeki kanunlara uymak zorundadır. Kanunlar çerçevesinde kendi kültürünü istediği gibi yaşamalıdır.”

“...Kültürel bir çatışma olmaması için iki tarafında empati ve hoşgörü ile hareket etmesi gerekmektedir. Karşılıklı hoşgörünün devam edilmesi için yabancıların kültürlerine yer alan kimi alışkanlıklara sınırlandırarak toplumsal çatışmanın önüne geçilebilir...”

Katılımcı K8 uyumu daha çok terimsel anlamda ifade etmiştir fakat daha sonraki sorulara verilen cevaplarda daha farklı bir anlam dünyasını izlerini bize göstermiştir. K8:

“Uyum kişiler veya nesneler arasındaki ahengi ifade ediyor.”

Katılımcılarda K8 ve K9 ise uyum konusuna değinirken kıstas olarak modernlik ve kültürel gelişmişlik vurgusu yapmakta ve bu farkın uyum konusunda önemli olduğunu ve uyum için aynı kültürel düzeyde olunması gerektiğini önemini ifade etmektedirler.

“...Bir anda yüksek sayıda kültürel olarak farklı ve geri kalmış insanların semtimizde yaşamaya başlaması bizleri tedirgin etmekte. Kadıköy’ün Türkiye’nin bile çoğu yerinden farklı bir yaşam tarzı olması nedeniyle yabancıların çoğunluğunu oluşturan Suriyeli, Afgan ve Pakistanlılar gibi kültürel olarak 50-100 yıl geriden gelen yabancıların yaşadığımız bölgeye doluşması bizleri rahatsız etmektedir...”

“Farklı kültür ve eğitim seviyesine sahip insanların bir arada saygı içerisinde yaşamasıdır. Ancak uyum konusunda entelektüellerin avamlaşarak tersine medeniyet gelişimine değil, avamların entelektüel gelişiminin arttırılması göz önünde bulundurulmalı ve desteklenmelidir.”

Katılımcı K10 ise resmi dilin öğrenilmesi şartını koşarak, tarihsel bir bağlamda görüş belirtmiştir:

“İmparatorluk bakiyesiyiz. Farklı milletlerden birçok millet burada yaşamaktadır. Tarihte birçok farklı millet göç etmiş. Mezhepleri, kimlikleri, kültürleri veya dillerini empoze etmeden saygılı bir biçimde yaşamasıdır. Uyumdan kastım kayıtlı olmaları ve yasaya uygun olmalarıdır. Asimilasyona karşıyım fakat karşı tarafı rahatsız etmedikçe örflerini yaşayabilirler. Dil konusuna gelince, ülkenin resmi dilini anlaması şarttır. Bir bütün olmak adına.”

Katılımcı K10, farklılıklara rağmen bütün olmanın önemi vurgulamış, bütün olabilmenin koşulu için ortak dilin önemine değinmiştir.

Fatih ilçesinden katılımcıların görüşlerini incelediğimizde, uyuma dair algının iki katılımcının dışında kalanların tamamı (onlarda terimsel tarifi tercih etmesine rağmen diğer sorulara verilen cevaplar düşünüldüğünde benzer görüşte oldukları anlaşılmıştır) Kadıköy’deki katılımcılar gibi uyumu tek taraflı bir ödev gibi görmektedir.

Önce terimsel tariflere benzeyen açıklamalardan katılımcı F2 şöyle ifade etmektedir:

“İnsanların veya insan gruplarının birbirleriyle ilişkisi. Birbiriyle anlaşma düzeyi.”

Katılımcı F7:

“Entegre olmak, adaptasyon, birbiri ile uygunluk içinde olma.”

Katılımcı F8:

“Uygunluk içerisinde bulunan parçalar.”

İstisna gibi duran bu tanımlamalara rağmen görüşmecilerin diğer cevaplarından genel kanıdan çok farklı fikirlere sahip olmadığı ancak bu sorulara terimsel cevap vermeyi tercih ettiği görülmüştür.

Katılımcı F10 ise uyum kelimesinin önce birinci anlamını sonra ise insan temelli bir değerlendirmeye tabi tutarak ikinci anlamını ifade etmektedir:

“Uyum kavramı kelime olarak birbiri ile denk olan veya yakın derecede benzer olmakla birlikte, insan faktörü ile ele alındığında birbirinden farklı olan milletlerin veya kültürlerin kendi değerlerini koruyarak, içinde bulunduğu toplumun diline, alışkanlıklarına ve diğer durumlarına alışması bu şekilde yaşaması.”

Aynı istikamette akan görüşleri incelediğimizde, her ne kadar içinde terimsel tanımlamalara benzer algılar olsa da geneli sonradan gelenlerin uyum sağlanması gereken kültürün, Türk kültürü olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı F1:

“Bir canlının bulunduğu ortama ya da yeni girdiği bir çevreye alışması veya burayla girdiği iletişim.”

Katılımcı F6:

“Toplumsal çevreye ayak uydurmaktır.”

Katılımcı F3:

“Uyum bence, geldiğin yerdeki düzene uyarak, sorun çıkarmadan beraberce yaşamaktır. Senden önce düzen kuranlara saygı göstermek, dilini, dinini öğrenmektir. Kendi evinde istediği gibi yaşayabilir fakat biz burada gece yatar gündüz işe gideriz. Geceler boyu Suriyelilerin (Arapların) gürültü yapması uyumlu olmadıklarını gösteriyor.”

Katılımcı F4:

“Bireylerin dâhil oldukları toplumun örf, adet, gelenek ve göreneklerine uygun bir hayat sürüp, o toplumun bireyleri ile ortak paydalarda buluşabilecek bir yaşam tarzını benimseyebilmiş olmak. Ayrıca toplumun diline, duygu ve düşüncelerini aktaracak kadar bilebilecek kadar sahip olmak.”

Kadıköy ile Fatih ilçeleri arasında uyumun nasıl olması gerektiğine dair fark olmadığı, iki ilçe sakinlerinin uyum deyince akıllarında olanın aynı olduğu söylenebilir. Bu algı hiyerarşik olarak en üstte Türk kültürünün yer aldığı, gelen yabancıların bu kültürün çevresinde konumlanması gerektiği ve kültürel olarak bağımsız bir hareket alanına sahip olmaması gerektiği şeklinde özetlenebilir. Asimilasyona yakın bu fikirlerin çok kültürlülüğe kapalı olduğu açıktır. Kadıköylü katılımcılar hoşgörü, empati, asimilasyona karşı olmak veya çok kültürlülüğü çağrıştıran kavramları kullanmış olsa da Fatih ilçesinde yaşayanların bu kavramları hiç anmadığı ve daha sonraki cevaplardan da anlaşılacağı üzere daha sert oldukları görülmüştür.

3.2. Türkler ve Yabancılar Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Katılımcılardan K7 ve K9 dışında olan 8 katılımcı ilişkinin sınırlı olduğunu ifade ederken, bu iki katılımcı benzer kültürel iklimde olduklarını düşündükleri yabancılar ile daha çok ilişki kurulduğunu ifade etmektedir. K7:

“Kadıköy’de çok daha az farklı kültürlerden yabancı olduğunu düşünüyorum. Ya da Kadıköy’deki halkın yaşam tarzına hızlı ayak uyduruyorlar. Bu uyum dışında kalanlar da sakinler tarafında tedirginlik ve rahatsızlık yaratabiliyor. Kısa vadede değil ama uzun vadede farklı gruplar birbirinden etkilenmiş olabilir ancak Kadıköy’de çok daha açık bir iletişim ve rahat bir yaşam tarzı olması sebebiyle, özellikle savaş sonrası sığınmacı gelen gruplarla arada yaşam tarzı farkı gözle görülür durumda. Bu fark AVM’ler kalabalık gruplar halinde gürültülü bir şekilde dolaşmak ya da sahilde izinsiz alanda denize girmek, çevreyi kirletmek şeklinde görülebiliyor.”

Benzer görüş katılımcı K9’da da mevcut:

“Kadıköy ilçesinde yaşayan yabancılar genelde iş sahibi, yaşam tarzları ile bizlerle yaşamaya uygun, saygılı ve ortak paydalarda buluşabildiğimiz insanlardır. Kültürel gelişimimizde genel olarak pozitif etki sağladıklarını gözlemlemekteyim. Çok sayıda yabancı arkadaşım var. Taşkınlık yapan, düzen bozan bir davranışta bulunduklarını görmedim. Benzer işleri yapan, ortak medeniyet inşa sürecine destek verebilecek, topluma faydalı başıboş olmayan bireylerdir. Fatih ilçesi ise gezi amaçlı ziyaret ettiğim nispeten eğitimsiz ve başıboş, işsiz yabancılar olduğunu gözlemlediğim bir bölgedir. Bu işsiz ve eğitimsiz kalabalıkların turistlere ve vatandaşlara rahatsızlık verdiklerine defalarca şahit oldum. Uyum sağlamakta güçlük çeken insanlar olduklarını düşünüyorum.”

Burada dikkat edilmesi gereken husus yabancıların kökeni ve yaşam tarzına yapılan vurgudur. Bu iki katılımcı her ne kadar tarif etmese de yaptıkları, “savaş sonrası gelen sığınmacılar” ile “Fatih ilçesinde yaşayan eğitimsiz, başıboş ve işsiz (Orta Doğu kökenli yabancıları ima ediyor) yabancılar” vurgusu, kabaca Doğu ve Batı yaşam tarzı arasındaki farka yönelik vurgu olması açısından dikkat çekicidir. Özellikle Orta Doğu kökenli olmayan yabancılar ile ilişkilerinin ve uyumun iyi olduğunu ifade ederken, Orta Doğulu yabancılar ile uyum sorunları yaşadığına ifade etmekte, yabancıları ise yaşam tarzlarına göre kategorize etmektedirler.

Katılımcılarda K5, K6 ve K10 Türkler ile yabancılar arasındaki ilişkinin sınırlı olduğunu, kültürel bir değişim olmadığını ve daha çok işveren çalışan şeklinde bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı K5:

“Bu bölgede yaşayan yabancılar ağırlıkla çalışan kesimdir. Kültürel değişimi yaratacak seviyede bir etkileşim bulunmamaktadır. Kültürel etkileşimin daha düşük seviyede olması ast üst ilişkisinden kaynaklanmaktadır.”

Katılımcı K6:

“...Olanlar ise turist veya bakıcı. Bu kişilerinde Türkler ile olan ilişkileri oldukça sınırlı.”

K10:

“Kadıköy’de yabancı az olduğu için ilişki hemen hemen yoktur. Esnafın yanında çalışanlar var. Ucuz iş gücü olarak patronlar kullanıyor... Özetle ilişki çok sınırlı. Haliyle değişim yoktur...”

Katılımcılardan K1 durumu biraz daha derinlemesine anlatmakta ve bir çelişki olarak duran şu ifadeleri söylemektedir:

“Kadıköy’de yabancılar daha çok çocuk bakıcısı olarak yaşamaktadır. Yabancılar Türklerin evinde yaşıyor ve en değerli varlıklarına bakıyor, koruyorlar. Buna rağmen ilişkiler sınırlıdır ve bakıcılar baskı görmektedir. Evin kurallarına birebir uyarak, yokmuş gibi hissettirecek şekilde hizmet etmektedir, kendini çok fazla göstermiyorlar. Etkileşim sınırlı dolayısıyla.”

K1 herkesin bahsettiği işveren işçi durumuna daha yakın odaklanmamızı sağlamıştır. Birlikte yaşamalarına rağmen ilişkinin bu kadar sınırlı olması dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Aynı fiziksel mekânı paylaşmasına rağmen ilişkinin sınırlı olması, Kadıköy için ayrılmaya işaret eden en önemli tespittir.

Türkler ve yabancıların birbirlerine dair bakış açılarına verilen cevaplar ise genellikle olumsuzluklar ile doludur. Bu soruyu iki tarafın da birbirine nasıl baktığını sormamıza rağmen cevaplar büyük bir çoğunlukla kendilerinin nasıl baktığı ile ilgili olmuştur.

Katılımcı K4:

“Özellikle suça yatkınlıklarının ortaya çıkması ve tüm medya gruplarına bu suçların görüntülerinin yansımaları süreci derinden etkilemiştir.”

Katılımcı K7:

“...gruplar halinde gürültülü bir şekilde dolaşmak ya da sahilde izinsiz alanda denize girmek, çevreyi kirletmek şeklinde görülebiliyor.”

Katılımcı K8:

“Kadıköy’ün Türkiye’nin bile çoğu yerinden farklı bir yaşam tarzı olması nedeniyle yabancıların çoğunluğunu oluşturan Suriyeli, Afgan ve Pakistanlılar gibi kültürel olarak 50-100 yıl geriden gelen yabancıların yaşadığımız bölgeye doluşması bizleri rahatsız etmektedir. Gelen göçmenlerin de modern bir toplumdan gelmedikleri için Kadıköy’de yaşayan yerel halka iyi bir bakış açısı geliştirdiklerini düşünmüyorum. Sosyal medyada göçmenler tarafından paylaşılan taciz videoları bana bunu düşündürüyor.”

Katılımcı K3 Türklerin önyargılı ve saygı bekleyen taraf olduğunu ifade etmektedir:

“Bakış açıları biz Türklerin: farklı kültürlerle karşı genellikle önyargıları olması ve bizim kültürümüze saygı duymalarını beklemeleridir.”

Özetle yabancılara dair görüşler arasında suça yatkınlık, çevreyi kirletme, kalabalık gruplar halinde dolaşma (Korku unsuru olabilir), geri kalmışlık, taciz gibi

olumsuz davranış biçimlerine sahipler. Türkler için yapılan olumsuz yorum ise önyargılı olmalarına dairdir.

Fatih ilçesindeki katılımcıların tamamına yakını Kadıköy'ün aksine ilişkinin hiç olmadığını veya çok sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Fatih ilçesinde yaşayanların algısına göre ayrışma doruklardadır ve katılımcıların büyük çoğunluğu Kadıköy'e oranla bunu somutlaştırabilmektedir.

Katılımcı F1:

“Türkler ve yabancılar arasında toplumsal yaşamın belli noktalarında bir ilişki olsa da genel anlamda bu çok sınırlıdır. Burada özellikle kültürel farklılık olan yabancıların kendisine ait-özerk bir yaşam alanı oluşturduğu söylenebilir. Özellikle yerleşim ve ticari faaliyet açısından bir gettolaşmadan söz edilebilir. Buna en iyi örnek ise, Fatih'in Kumkapı bölgesidir.”

Katılımcı F3:

“...Arada ilişki falan yoktur. Herkes kendi dünyasında yaşamaktadır. Bizim onlara karşı bakış açımız hiç iyi değildir. Misafirlik dediğin kısa olur. Bunlar ülkeyi sahiplendi. Her gün olay oluyor, nasıl iyi bakalım? Geçen caminin avlusunda kavga etti Suriyeli gençler. Onların da bize iyi baktığını sanmıyorum. Ev sahipleri yabancı gördüğünde kirayı iki katına çıkarıyor. Ucuza yabancı çalıştırıp maaşını vermiyor. Kültürümüzde değişim yok ama komşularımızda, sokakta, dükkânlarda hep değişiklik var. Herkes değişti yabancı oldu.”

Katılımcı F8:

“İlçe içerisindeki yabancılar ve Türk vatandaşları arasında özellikle kültürler açısından farklılıklar mevcut olduğu için ciddi sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır, söz konusu farklılıklar nedeniyle yabancılar ve Türk vatandaşları artık bir arada yaşamak istememektedir. Karşılıklı rahatsızlık söz konusudur. Taraflar kendi kültürlerini yaşamaktadır, yabancıların ülkemizin kültürlerine uyum sağlamadan kendi kültürlerini yaşamak istemeleri çevreye rahatsızlık vermektedir (sokaklarda yüksek sesle konuşmak,

etrafı rahatsız edici davranışlarda bulunmak, erkeklerin topluca dolaşıyor olmaları, gece geç saatlere kadar sokaklarda olmaları, yemek kültürleri vs.).”

Katılımcı F4:

“...Önceden Aksaray gibi kısıtlı bir bölgede hayatlarını idame ettiren yabancılara yerini ilçenin her yerine yayılmış sığınmacılar almıştır. Bekâr evlerinde 8-10 gencin kaldığı evler apartman sakinleri tarafından olumlu karşılanmamıştır. 30-40 senedir aynı evde oturan Fatih'in yerlisi birçok kişinin başka ilçelere taşındıklarını biliyorum. Ticari faaliyet yürüten Suriyeli sığınmacıların dükkânlarını açmadan önce eski işletme sahiplerine değerinin çok üstünde hava parası verip onların dükkân üzerindeki haklarını aldıklarını esnaflardan defalarca duydum. Kendi yaşam alanlarını oluşturan sığınmacılar sokakta kendi dillerini konuşuyor, kimisi hala Türkçe bilmiyor, kendi yaşam tarzlarını her alanda devam ettiriyorlar...”

Katılımcı F5:

“...Burada yaşayan farklı milletten insanlar bizler ile alışverişte dahi bulunmaz kendi esnafından alışverişini yapar, kendi kahvesinde çayını içerler. Nadiren dükkânıma girip simit poğaçaya almışlıkları vardır tabi bu da kendilerinin dükkânları o gün kapalıysa gerçekleşen bir durum. Dediğim gibi, bizleri kendilerinden soyutladıkları için ne birebir tanıdığım var ne de bizlere karşı görüşleri hakkında bir fikrim...”

Katılımcı F7:

“Türkler özellikle yaşadıkları ekonomik sıkıntılar ve kültürel farklılıklar nedeniyle artık yabancılar ile bir arada yaşamak istemiyor, yabancılar Türk halkı tarafından istenmediklerini hissettikleri için birbirlerine daha fazla bağlanarak yaşadıkları toplumdan ve bu toplumun vatandaşlarından uzaklaşıyorlar. Söz konusu istenmeme durumu geçmişten farklı olarak günümüzde artık çok daha yüksek sesle dile getiriliyor.”

Fatih ilçesinin katılımcıları çok açık bir biçimde gettolaşmayı, ayrışmayı ve farklılıkları hissetmektedir. Semt semt gettolaşma noktaları gösterilmiş, hava parası ile

gettolaşırken kullanılan hava parası örneği ve bekâr evlerinin çok kalabalık kullanılması gibi daha somut örneklerle yer verilmiştir. Kadıköy’de bahsedilen işveren işçi şeklinde olan ilişki Fatih’te hiç yoktur ya da zorunlu noktalar ile sınırlıdır. Türkler ve yabancıların birbirlerine karşı olumsuz olduklarına dair daha somut ve kararlı ifadeler vardır. Esnaf olan katılımcıdan hiç alışveriş yapmamalarından, cami avlusunda kavga etmelerinden, Türklerin yüksek kira bedelleri istemelerinden veya çalıştırıp ücretlerini vermemelerinden bahsederek meseleyi daha anlaşılabilir kılmışlardır. Fatih ilçesindeki katılımcıların algılara daha çok günlük yaşantıdan elde ettikleri tecrübelerle dayanmaktadır. İki ilçenin katılımcıları da yabancılara karşı olumsuz bir algı dünyasına sahip olup katılımcılarının ezici çoğunluğu Türkler ile yabancılar arasında ilişkinin olmadığı veya çok yüzeysel olduğu fikirlerine sahiptirler.

3.3. Yabancıların diğer Yabancı Gruplar ile İlişkilerine Dair Bulgular

Dokuz ve onuncu sorunun benzerliği dolayısıyla çoğu katılımcı soruların cevaplarını benzer bir şekilde ve diğer soruyu da kapsayacak şekilde cevapladığı için bu başlık altında iki soruya verilen cevaplar birlikte incelenecektir. Ülkemizde bulunan yabancı grupların, ev sahibi olan Türk toplumu ile ilişkisi ve diğer yabancı gruplar ile arasındaki ilişkiye dair yorum yapabilmemiz adına bu iki soruya verilen cevaplar önemlidir. Ev sahibi toplum ile ilişkisi hiyerarşik olduğu için zor olabilse de diğer kültürel gruplar ile olan ilişkinin daha yatay olup daha kolay olması beklenmektedir. Kadıköy için aldığımız cevaplar bu beklentinin yerinde olmadığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, yabancıların kapalı gruplar halinde yaşadığını ne ev sahibi Türkler ile ne de diğer kültürel gruplara ait yabancılar ile ilişki kurduğunu ifade etmektedir. Sadece iki katılımcı K6 ve K9 ortak eğitim ve ortak sosyo-ekonomik düzeydeki grupların ilişki kurabildiğini söylemiştir. Önce bu iki istisnaya değinip sonra genel kanıya ait görüşlere bakabiliriz. K6:

“Avrupalı yabancıların diğer Avrupalılar ile ilişki kurduğunu düşünüyorum. Orta Doğulu yabancıların daha içe kapalı, diğer gruplar ile iletişim kurmadığını

düşünüyorum. Bunun sebebi olarak da Orta Doğulu yabancıların sosyo kültürel gelişmişlik ve eğitim seviyelerinin yetersiz olması.”

Katılımcı K9:

“...Ancak farklı etnisitelere sahip olsalar da ortak sosyo-ekonomik seviyede insanların ilişki kurduklarını gözlemliyorum.”

Bu iki katılımcı iletişim kurabilmenin sınıfsal olduğu noktasında diğer katılımcılardan ayrılmaktadır. Avrupalıların daha yüksek eğitilmiş olması diğer yabancılar ile ilişki kurabilmeleri açısından işlevsel olup, Orta Doğulu yabancıların işlevsel araç niteliğinde olan iyi eğitimden yoksun olduklarını ve bunun dolaylı sonucu olarak iletişim kurabilme kabiliyetlerinin olmadığı algısına sahiptirler.

Yabancıların iletişimi kendi kültürel gruplarına indirgedikleri görüşlere gelecek olursak katılımcı K2:

“Yabancıların %95’i kendi kültürlerini örf ve adetlerini çok rahat bir şekilde yaşadığını görebiliyorum. Sosyal medyadan, çevremizde izlediklerimiz, gördüklerimizden ötürü.”

Katılımcı K7:

“Kendi kültürel çevrelerinde kaldıklarını ve kalmayı tercih ettiklerini düşünüyorum. Bunu düşündüren temel sebep, sosyal hayat içerisindeki uyumsuzluk ve kendi kültürlerine ait olan alışkanlıklarını devam ettirme halleri.”

Katılımcı K4:

“...Entegrasyon sürecinde yaşadıkları problemlerden dolayı Türk kültürüne uyum sağlayamayan yabancılar dış dünyaya açılmaktan ziyade kendi kültür kümeleri içerisinde hareketlilik göstermektedirler. Toplu halde gezmeleri, sadece birlikte sosyalleşmeleri hatta bazı bölgelerde ibadet için kendi imamlarını ve evleri tercih etmelerini duymamız bize bunları düşündürüyor.”

Katılımcı K3:

“Örneğin Arap ile Nijerya uyruklu birinin aynı pencereden bakamadığı bir dönemdeyiz. Biri çok muhafazakâr iken diğeri çok daha rahat hareket edebiliyor.”

Katılımcı K10:

“İnşaatlarda çalışan Özbek Türkmen ile anlaşıyor. Afgan Afgan ile Özbek Özbek ile takılıyor. İstanbul büyük bir köy. Mahalleler Kastamonulu, Şırnaklı vs diye ayrılıyor. Kentleşme kültürü yok.”

“Kendi kültürel çevresinde yaşıyor ve o kültürel grubun içinden çıkmıyor. Misal yabancı dükkân açtığında müşterileri Arap, Türkler ile alışveriş yapmıyor. Raflar Arapça yazılar ile dolu. Komşulukları kendi milleti ile sınırlı.”

Katılımcıların genel tespiti ve sorun olarak gördükleri meselenin kendi kültürlerini yaşatma istekleri ve paralel toplum oluşturmaları. Gerek ekonomik gerek sosyal ilişki hatta katılımcı K4’ün dini açıdan dahi ayrıştıklarını işaret etmesi ilginçtir. Çünkü ortak noktamız olduğunu düşündüğümüz din dahi bütünleşmeyi sağlayamamıştır. Katılımcı K10’un başka soruya verdiği cevapta “Özellikle Araplar bizi müşrik olarak görüyor” ifadesi dini anlayış farkını ve bu farktan doğan ayrışmayı gözler önüne sermektedir.

Katılımcı K1 bu ayrışmanın nedenini daha çok çalışma saatlerine bağlamakta ve şöyle ifade etmektedir:

“Yabancılar birbirleri ile ilişki kurmuyorlar bence zaten çalışma saatleri çok fazla olduğu için, evlerinde kaldıkları az zamanda evi paylaştıkları yakın akrabaları ile sosyalleşiyorlar.”

Kadıköy ilçesindeki katılımcıların görüşlerine paralel bir algının Fatih ilçesindeki katılımcılarda olduğu görülmüştür. Bir istisnanın dışında katılımcıların algısı tamamen aynı yöndedir. Önce istisnai olan katılımcı F4’ün algısına bakalım:

“Dil insanların iletişimindeki en önemli faktördür. Ortak dili konuşan yabancılar dışındaki diğer yabancıların bir ilişki içerisinde olduklarını düşünmüyorum. Mesela Suriyeli bir yabancı ticari bir hizmet verecekse bunu Suriyelilerin dışında yine aynı dili konuştuğu diğer yabancıya yönelik vermekte ve ilişkileri bu şekilde gelişmektedir. Ya da Rusça bilen yabancılar farklı milletten de olsa yine Rusça bilene hizmet vermekte, ilişki kurmaktadır.”

Kadıköy ilçesinde eğitilmiş ve ortak sosyo-ekonomik sınıftan olan yabancıların iletişim halinde olduğu algısı istisna olarak varken, Fatih ilçesinde istisna olarak ortak dil nedeniyle bir iletişim olduğu ifade edilmiştir. Arapça konuşanların ve Rusça konuşan eski Sovyet bloğu ülkelerinin kendi içinde ilişki kurduğundan bahsedilmiştir.

Genel algıya gelecek olursak, katılımcı F1:

“Genel anlamda yabancı gurubun başka bir yabancı grup ile olan ilişkisi de çok sınırlı olduğu söylenebilir. Çünkü her yabancı grup (Afrika kökenli/Orta Asya kökenli) kendisine belli özerk alanlar oluşturup, günlük hayatına bu özerk alanlarda devam etmektedir...”

Katılımcı F3:

“Komşuluk ilişkilerinde selam vermekten bile acizler, selamlaştık bile Selamınaleykünden ileri gitmiyor. Kendileri kalabalık yaşıyorlar, akrabaları ve hemşerileri ile yiyip içiyorlar, alışverişlerini birbirlerinden yapıyorlar. Türkler ile zorunda kalmadıkça bir araya gelmiyorlar.”

Katılımcı F8:

“Yabancıların birbirleri ile özel olarak ilişki kurduklarını düşünmüyorum, kendi içlerinde geliştirdikleri ilişkiler yeteri kadar rahatsız edici, kendi kültürlerine ait özellikleri bizim kültür ve toplumumuza uygunluğuna dikkat etmeden yaşıyorlar.”

Katılımcı F8 yabancı grupların birbiriyle iletişim kurmadığı tespitini yanında kültürlerini rahatsız edici bulduğunu da ifade etmiştir.

Katılımcı F2 de benzer bir algıya sahip:

“Açtıkları yemek dükkânı, giyim dükkânı ya da bakkallarda kendi kültürlerine ait malları satıyorlar. Kendilerine Fatih’te çok net bir şekilde bir özerk alan oluşturmuş durumdalar.”

Katılımcı F5:

“...Suriyeliler ne bizler ile ne Afganlar ne de Pakistanlılar ile bir temas halinde değiller. Her biri kendilerince grup halinde yaşıyorlar aynı şekilde kendi dükkânlarından alışveriş yapıp selam verip aldıkları kişiler de kendileri oluyorlar. Kısacası hiçbir millet -ne biz ne onlar- bu gruplaşma olduğu müddetçe bir diğerimizden herhangi bir konuda bir iletişim de gerçekleştiriyoruz...”

Katılımcı F5 karşılıklı iletişim kurulamamasından olumsuzluk olarak bahsetmektedir.

Katılımcı F7:

“İstisnalar hariç yabancıların birbirleri ile ilişki kurduklarını düşünmüyorum. Ayrı milletlerden gelen kişiler kendi aralarında toplanarak belirli bölgelerde yaşama alanları oluşturdular. Bana bunu düşündüren bu bölgede yaşıyor olmam nedeniyle içlerine karışmak durumunda kalmam. Aksaray, Kocamustafapaşa, Sirkeci, Yenikapı, Balat gibi bölgeleri ziyaret etmenizi tavsiye edebilirim.”

Özetle Kadıköy ve Fatih ilçelerinde algı aynıdır. Ayrışma üst düzeydedir. İletişimsizlik devam etmektedir. Gettolaşma hızla sürmektedir. Yabancı gruplar sadece ev sahibi Türkler ile değil diğer yabancı gruplar ile de iletişim kurmamaktadır. Kendilerine yeten bir alan yaratan gruplar sosyal, ekonomik ve kültürel olarak izole alanlarda yaşamaktadır.

3.4. Yabancıların Kendi Kültürlerine veya Türk Kültürüne Karşı Bağlılıkları veya Kayıtsızlıklarına İlişkin Bulgular

11. soru ile marjinalleşmeye dair emarelerin var olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Verilen cevaplar şöyle göz önünden bulundurulduğundan marjinalleşmeye dair algı bulunmamaktadır. Genel kanı, yabancıların kendi kültürlerine bağlılıklarının yüksek olması ve Türk kültürüne olan uzaklıklarının tasdiki şeklinde olmuştur. Yalnızca katılımcılardan K9 istisnai yorumda bulunmuştur. K9'a göre:

“...birçoğunun Türkçe ve Türk kültürünü öğrendiklerini hatta kendi ülkelerine döndüklerinde Türkiye lehine pozitif etkiler bıraktıklarını gözlemledim.”

Katılımcı K9'un tüm yabancıları kastetmediğinin altını çizelim. Daha önce de bahsettiği gibi yüksek sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyine sahip bireyler için bu yorumu yapmaktadır.

Katılımcı K3 ise istisnai bir görüş olmasa da farklı bir pencereden bakarak soruyu değerlendirmiştir:

“Bazı yabancılarda kendi ülkelerinde sevmediği ama mecburi yapmak zorunda bırakıldığı bazı durumlardan tamamen uzaklaşıp, buranın kültürünü de benimseyebiliyor. Türkiye’de yaşamak onlar için çok rahat olabiliyor. Bu ülkelerinde başında İran mesela. Burada kadınlar başlarını örtmek zorunda iken, baskı altında iken Türkiye’de böyle bir zorunluluk olmaması, rahat rahat yaşamaları, özgür hissetmeleri onlara cazip geliyor ve buraya alışıyorlar.”

Otoriter veya totaliter yönetim biçimine sahip ülkelerin baskısı ile yapılan kimi zorunlulukların, Türkiye’de terk edildiği ve bu özgürlük alanının alışma sürecinde etkili olacağını ifade etmiştir.

Genel kanıdan birtakım görüşlere yer verecek olursak. Katılımcı K2:

“Kendi kültürlerini çok rahat yaşadıkları gibi Türk toplumunun kültürünü görmemezlikten geliyorlar.”

Katılımcı K5:

“Yabancılar Türk kültürüne kayıtsız kaldıkları gibi kendi kültürlerine bağnazca sarılmaktadır. Türkçe dahi öğrenmek istememekte bir Türk kültürüne kayıtsız kalmaktadırlar. Toplumsal alandaki hal ve hareketlerinin rahatsızlık vermesindeki nedeni zaten bu kayıtsızlıklarıdır.”

Katılımcı K6:

“Kendi kültürlerini ülkelerinde olduğu gibi devam ettirdiğini ancak Türk kültürüne kayıtsız ve umursamaz olduklarını düşünüyorum. Hatta Türk kültürüne saygısız olduklarını da düşünmekteyim. Örnekler vermek gerekirse, son zamanlarda artan taciz vakaları. Kadınların videolarını izinsiz bir şekilde çekip bunları kendi sosyal medya hesaplarında paylaşabilmeleri. Bunları yaparken de bir ceza ile karşılaşmayacaklarını bilmeleri. Kültürümüze kayıtsız kalmalarının en büyük sebebi hükümet yetkilileri tarafından dile getirilen mağdur, ensar, mülteci gibi konular. Bizim ülkemizin bir görevi ve sorumluluğu gibi davranmalarını gören yabancılar, kendilerini bir misafir gibi değil bu ülkenin asli unsuru gibi hissediyor. Türk kültürüne uyum sağlayayım, entegre olayım veya kendi kültürümü, Türk kültürüne göre uygun olmasa da devam ettirmeyeyim demiyor.”

Katılımcı K8:

“Yabancılar arasındaki belirli bir kesimin Türk kültürüne kayıtsız kaldığını düşünüyorum. Kendi kültürlerini yaşadıkları yere götürme eğilimleri görülebiliyor. Kurallara uymamaları, sosyal medyada özellikle Pakistanlıların çektiği videolar tepki görmesine rağmen hala devam etmeleri, Türk insanının da hassasiyetlerini çok umursamadıklarını gösteriyor.”

Katılımcı K10:

“Kendi kültürlerine bağlı olup Türk kültürüne kayıtsız kalmaktadır. Toplum içinde ortak bir ilişki göremiyorum. Otobüslerde özellikle Araplar, çocukları ile

otururken kendilerinden daha yaşlı insanlara yer vermiyor. Bizim yaşlılara duyduğumuz saygıyı onlar göstermiyor. Özellikle Araplar bizi müşrik olarak görüyor.”

Kadıköy sakinlerinin büyük bir kısmı yabancıların Türk kültürüne uyum sağlamadığını hatta saygı dahi duymadıklarını düşünmektedir. Bu ifadelerde derin ayrışmanın varlığı ortaya çıkmakta bununla birlikte Kadıköy sakinleri en çok yok sayılma, ciddiye alınmama veya hassasiyetlerin yok sayılmasından rahatsız. Kültürel bir bütünleşmenin, asimilasyonun veyahut marjinalleşmenin olmadığı fakat ayrışmanın olduğu yönünde bir algı hâkimdir.

Fatih ilçesinden katılımcıların söylemlerini incelediğimizde katılımcılardan F2 marjinalleşmenin özellikle Suriyeli gençlerde nezdinde gerçekleştiğini ifade ederek bir istisnai söylem ortaya koymuştur. F2’ye göre:

“Genelleme yapmak kolay değil. Fakat yabancıların hem kendi hem de Türk kültürüne kayıtsız kaldığı söylenebilir. Fatih’teki kişilerin yaşantısına baktığımda bunu söyleyebilirim. Özellikle Suriyelilere ve Suriyelilerin gençlerine baktığımda.”

Marjinalleşmenin Suriyeli gençler üzerinde görüldüğünü ifade etmektedir. Özel ve kamusal hayatta farklı kültürel iklim yaşamak, Suriyeli gençlerin üzerinde kayıtsızlığı arttıran bir etki yaratmıştır. Bu söylemin istisnailer arasında olması, önemli bir tespit olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Katılımcılarda F10 da benzer ifadelerde bulunmaktadır. Katılımcı F10:

“Türk kültürüne kayıtsız kaldıklarını düşünmemenin sebepleri yabancıların alışkanlarını devam ettirmesi, ister istemez içinde bulundukları duruma az uyum sağlamaları, yerel halkın tepkisi gibi birçok şey var. Faslılar, Özbekler, Ruslar veya Arapların büyük bir kısmı çok rahat yaşamaktalar. Herhalde gurbette oldukları için kendi mahallelerin baskısını daha az hiss ediyorlar. Evlerine giren çıkan belli değil. Bizde bu kadar rahat yaşamak olmaz. El söz eder korkusu ailelerinden uzak oldukları için sanırım bunlarda yok.”

Katılımcı F10 Türk kültürüne kayıtsız kalmalarının yanında şablon olarak kurguladığı kendilerine ait bazı kültürel özelliklere, mahalle baskısının olmaması nedeniyle, saydığı milletlerin sahip olmadığını ifade etmiştir. Marjinalleşmenin kimi kültürel özellikler üzerinde gerçekleştiği ifade edilebilir.

Katılımcı F9 ise zamanla birlikte kayıtsızlığın azaldığı yönünde bir görüş belirtmektedir:

“Farklı kültürlerden gelen yabancıların ilk başlarda kayıtsızlık seviyesi yüksek olsa da ileriki zamanlarda daha dikkatli davranmaya başladıklarını gözlemlemekteyim.”

Katılımcı F9’un bahsettiği kayıtsızlık, Türk kültürüne karşıdır. İlerleyen zamanla birlikte Türk kültürünün dikkate alındığı şeklinde bir görüş ifade etmektedir.

Geriye kalan katılımcılar ise Türk kültürüne karşı kayıtsızlığın ve hatta saygısızlığın olduğu şeklinde bir algı dünyasına sahiptirler.

Katılımcı F7:

“İlçemizde bulunan yabancılar kendilerine mahalli mekânlar oluşturarak Türk toplumundan bağımsız sosyalleşme alanları oluşturdular, Akşemsettin Caddemize yapılacak kısa bir ziyaret konuyu somut olarak anlama imkânı sunacaktır.”

Katılımcı F6:

“Kendi kültürlerine karşı kayıtsız değiller. Yaşadıkları ülkenin kültürüne karşı kayıtsızlar.”

Katılımcı F5:

“Birkaç kere tekrarladığım gibi, kendi kültürlerine değil bizim kültürümüze kayıtsız kalıyorlar. Bizimkine uyum sağlamadan kendi ahlak, düzen ve kültürlerini buraya getirdiler. Ülkemize farklı bölgelerden sığınan bu insanların Türk kültürüne uyum sağlamadıkları gibi, ahlak ve düzenimize de uymadıklarını, yakın zamanda da bu uyumun

gerçekleşebileceğini düşünmüyorum. Özellikle birkaç yıldır hem haberlerde gördüğümüz hem de çevremizde ortaya çıkmış olan hadiseler, kavga ve kargaşalardan sonra bu kanıya varmış bulunmaktayım.”

Katılımcı F8:

“Yabancıların kendi kültürlerine kayıtsız kaldıklarını düşünmüyorum, aksine bizim kültürümüzü hiçe sayarak kendi kültürlerini bizi rahatsız etmek pahasına yaşıyorlar, kendi kültürlerini ait oldukları yerde, kendi ülkelerinde yaşamalarını istiyor, ülkemizde huzur ve refah içerisinde yaşamak istiyorum.”

Katılımcı F3:

“Bizim kültürümüze kayıtsız kaldıkları kesin. Dilimizi öğrenmiyorlar, büyüğün yanında nasıl duracaklar, kadınlara nasıl bakacaklar bilmiyorlar. Kendileri nasıl öğrendiyse anadan babadan öyle yaşamaya devam ediyorlar. Gerçi Arapların dindar olduklarını sanırdım ama bu gençler hep alkol falan da içiyorlar kendi inançlarını da yaşamıyorlar demek ki.”

Fatih ilçesinin katılımcıları, Kadıköy ile benzeri algı dünyasına sahiptirler. Yabancıların kendi kültürlerine bağlılıklarını sürdürdüklerini, Türk kültürüne saygı duymadıklarını; hatta büyüklere saygı, kadınlara bakış veya ahlak anlayışlarındaki farklara vurgu yapılmaktadır. Fatih ilçesi için marjinalleşmenin olmadığı fakat ayrışmanın olduğu söylenebilir.

3.5. Toplumsal Kabul Algısına İlişkin Bulgular

12. soru ile birlikte Türk insanının tahammül sınırlarını anlamaya ve geleceğe dair isteklerinin ne olduğunu öğrenmeye çalıştık. Toplumsal kabul düzeyinin pek yüksek olmadığı, hatta sosyal ret diyebileceğimiz bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir.

Uzun vadede birlikte yaşama razı olanlar şu anki kontrolsüz göçün etkisinin tesiri altında olacak ki birçok sınırlar çizerek birlikte yaşama fikrine razı olduklarını gösterdi. Geri kalan büyük çoğunluk sosyal ret diyebileceğimiz bir tavır benimsedi.

Katılımcı K1:

“...Dünya üzerinde herkesin her yerde yaşama hakkı olduğunu düşünüyorum. Az gelişmiş, suç eğilimi olan göçmenlerin hayat kalitemi düşüreceğine eminim, belki bana veya aileme zarar da verebilirler ancak nasıl ki idam cezası ile dünyadan yok etmiyorsak, yaşanacak yer bırakmama, kabul etmeme hakkımızın da olmadığını düşünüyorum. Burada sorumluluk devletindir. Suçluları hapishanelerde, hastaları hastanelerde, yaşanabilir olanları toplum içerisinde olacak şekilde yerleştirmeli.”

Katılımcı K1 her ne kadar geniş bir özgürlük alanı çizmiş olsa da devletin ayıklama sorumluluğu ile yabancılar arasında makul olanlarını topluma kazandırması gerektiğini ifade etmektedir.

Katılımcı K9:

“Benzer sosyo-ekonomik seviyede, kültürel gelişimimize fayda sağlayabilecek eğitilmiş ve saygılı göçmenlerle uzun vadede ortak bir yaşamı tercih ederim. Ancak ülkemde eğitimsiz, bulunduğu ortama uyum sağlamak yerine problem çıkartan göçmen veya sığınmacı istemiyorum. Herhangi bir gruba, ırk, din, kültür vb. ayrımı yapmadan yalnızca eğitim ve gelişime açık olma verileri üzerinden yapıyorum bu değerlendirmeyi. Geçmişte göçmen olmuş biri olarak asla ırkçılık sorunu yok. Ancak eğitimin ne kadar maliyetli ve zor bir süreç olduğunu kendi eğitim sürecimde Türkiye’de herkes gibi deneyimledim. Ülke olarak zaten eğitimde kendi insanımızı eğitmede bile başarısızken, daha da sert kültürlerden gelen, eğitimsiz, yeni kültürlerle kapalı ailelerde yetişen bir göçmen topluluğunun Türkiye’ye fayda yerine zarar vereceğine inanıyorum.”

Katılımcı K9 eğitilmiş, ortama uyum sağlayabilen ve Türkiye ile benzer sosyo-ekonomik düzeyde yerlerden gelen yabancılar ile ortak bir yaşama rıza göstermektedir. Gelenlerin eğitimi ve kültürel gelişimi için maliyetin yüksek olmasından bahsedip ülkeye zarar vereceğini düşünerek bir ayrıma gidiyor.

Katılımcı K10 ise:

“Kayıtlı ailesi ile gelmiş olanlar eğer ki adi bir suça bulaşmamış ise ülkede kalabilir. Kaçak gelen, ailesini memlekette bırakıp gelen Afgan ve Pakistanlılar bunların sınır dışı edilmesi lazım. Aile hayatı yaşayanlar kalabilir. Rus veya Ukraynalı fark etmez (farklı dinden geldiği iması ile) sonuçta medeni insanlar. Okumuş kültürlü insanlar bunlar.”

Katılımcı K10 aile hayatını ölçüt koyup buna göre bir ayrıma gitmiş Afgan ve Pakistanlıları ailelerini bırakıp geldiği algısıyla birlikte yaşamak istediği yabancıların dışında tutarken, farklı dinden olsa dahi okumuş, kültürlü insanlara ile yaşayabileceğini belirtmiştir.

Kadıköy için geriye kalan 7 katılımcı uzun vadede ortak bir yaşamı tercih etmediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı K2:

“Kesinlikle hayır. Göçmen kanununda değişiklik yapılmadıkça, seçici olunmadıkça sığınmacıların bizi ileriye değil de geriye götüreceğini düşünüyorum.”

Katılımcı K5:

“Ortak bir yaşamı istemiyorum. Sığınmacılar için ülkelerindeki soruların bitmesi halinde dönmesini istemekteyim. Özellikle ülkemizde yoğunluğu çok fazla hissedilen Orta Doğulu sığınmacı ve göçmenlerin dine, bireye, ülkenin kanunlarına, örf ve adetlere bakış açıları bizden çok farklı olup başka kültürleri, yaşam biçimlerine misafir olmaları olmalarına rağmen daha az saygılıdır. Bu durum Türk halkının endişelendirdiği gibi bu insanlara karşı öfkeyi arttırmaktadır. Gazete ve haberde haberlerden gördüğümüz kadarıyla kendi kanunlarını uygulamaya çalışan ve kendi grupları içinde örgütlenen yapılar oluşmuştur. Yoğunluklarının fazla olduğu yerlerde suç oranlarında artış görülmekte.”

Burada dikkati çeken husus, Orta Doğu kökenli yabancıların bakış açılarının bizden farklı olması ve baskın bir kültürel yaşam tarzının yarattığı rahatsızlıktır. Suç oranlarında artışa dair algının olması da ayrıştırıcı bir diğer unsurdur.

Katılımcı K3:

“Eğer gerçekten kendi ülkesinde savaş vs gibi bir durum var ise belli sınırlarda, burada onlara tanınan fırsatlar çerçevesinde belli bir süre yaşama şekli olabilir. Ama bu durumun süreklilik haline gelmesi ve her kesimden yabancının ülkemde bu şekilde yaşamasını ve sürekli gelmesini tercih etmiyorum. Her ülkenin kendine ait bir yaşam şekli ve kültürü var. Bu durumu herkesin kendi sınırları içerisinde yaşayabileceğini ve yaşatabileceğini düşünüyorum.”

Katılımcı K3 savaş gibi olağan üstü durumlar için belirli bir süre için kalmasına rıza gösterirken, uzun vadede farklılıkların kendi sınırları içinde yaşayabileceğini ifade ederek uzun vadeli birlikte yaşama fikrine kapalı olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı K6:

“...Kamplarda ve geçici süre ile sadece kadın ve çocukların kalmasına izin verilmeli. Kontrolsüz bu kitlenin bizim kültürümüze uyum sağlamadığı ve sağlamayacağı düşünüldüğünde bu insanların on sene sonra daha da kontrolsüz bir güce dönüşeceği, ülkemizdeki kıt kaynakların kendi öz vatandaşımıza yetmezken diğer unsurlarla beraber kaynakların daha da yetersiz kalacağından bir arada yaşanılmamalı...”

Katılımcı K6 sığınmacıların sosyal hayata karışmaması gerektiğini ifade etmiştir. Kontrolsüz bir akım olduğunu ve gelecekte daha da artacağından endişeli olup, katılımcı K7 gibi yabancılara ekonomik olarak yük getireceğine vurgu yapmıştır.

Katılımcı K8:

“Ülkemizde olan durum göç değil, yoğunluğundan dolayı işgal olarak kabul edilebilir. Entegrasyon iki taraflı olması gerekmekte, Göçün bu kadar yoğun ve hızlı olması yabancılara topluma entegrasyonunu engelliyor. Türk insanının da bu göç adındaki istilaya karşı olmasına neden oluyor. Kalabalık gelip kendi yaşam tarzlarında yaşamaya çalışan yabancılara topluma uyumunu büyük ölçüde engelliyor. Aynı bölgede farklı gruplaşmış ve farklı yaşayan gruplar toplum içinde çatışmaya neden olabileceğini düşünüyorum. Uzun dönemde bu durumun sürdürülebilir olduğunu düşünmüyorum.”

Göçün hızına ters bir orantı ile karşılıklı bir ayrışmaya neden olduğunu ifade eden katılımcımız, kalabalık olmalarının uyumu engellediği tespitini yapıp, bu durumun sürdürülebilir olmadığını ifade ediyor.

Fatih ilçesindeki katılımcılardan sadece 2 tanesi sınırlar çizerek birlikte yaşamaya kapı açarken, geri kalan katılımcılar kararlı bir şekilde kısa veya uzun vadeli birlikte yaşama fikrine karşı çıkmıştır. Katılımcı F1 düzenli ve düzensiz göç ayrımına vurgu yapmaktadır ve eklemektedir:

“...Düzensiz göç ile gelen yabancıların hem nicel olarak yoğunluğu hem de nitelik yönünden noksanlığı bu kitlenin ülkeye uyumunu zorlaştırmaktadır. O sebeple düzensiz göç konusunda devletin dengeli ve sağlıklı bir yaklaşım oluşturması gerekmektedir... Kendi ülkesinde zulme uğrama ihtimali olan kişilerin ülkede kendi ülkesindeki istikrar oluşana kadar kalması makul bir durumdur. Fakat bu noktada devletin aktif bir rol alarak bunları toplumsal dengeyi bozmadan ülkede tutması gerekmektedir. Düzenli göç açısından eğitim, çalışma, yatırım gibi daha makul sebeplerle ülkeye gelen nitelikli kişilerin ülkenin toplumsal ya da ekonomik yapısına katkı verecek şekilde ülkeye uyumu sağlanabilir. Tabi burada da toplumsal denge sağlanmalıdır.”

Katılımcı F1 daha çok devlete rol vermeyi tercih etmektedir. Ülkesinde zulme uğrama ihtimali olanları belirli bir süre koruma altına alması gerektiğini, bunları yaparken ise dengenin gözetilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Nitelikli yabancıların ise düzenli göç kapsamında uyumlu hale getirilmesinin katkı vereceğini düşünmektedir.

Katılımcı F2 benzer görüşleri ifade etmektedir:

“Evet edebilirim. Fakat özellikle Türkiye’ye düzensiz göç olarak gelen kişilerin belli bir şekilde sınırlama kaydıyla olabilir. Hatta düzenli ya da düzensiz olsun fark etmez göçün ülkedeki toplumsal düzeni bozmayacak ölçüde tutulması gerekmektedir. Bu oran göçmenin uzun vadeli olarak ülkede kalmasında sakınca yoktur.”

Toplumsal denge vurgusu burada önemlidir. Katılımcı F2'nin genel mülakatı göz önünde bulundurarak dengenin olmadığı ve ayrışmanın yaşandığı algısına sahip olduğu söylenebilir.

Birlikte yaşamaya razı olan katılımcıların Kadıköy'deki katılımcılara benzer bir ölçü ve sınır çekme ihtiyacı hissettikleri ortadadır. Burada dengeye yapılan vurgu algılarında yer alan kaygı ile alakalıdır. Kadıköylü katılımcıların aksine toplumsal düzenin öneminin altının çizilmesi Fatihli katılımcılar için önemli ayrımlarındandır.

Birlikte yaşama fikrine karşı çıkanların görüşleri Kadıköy ile paralel bir şekildedir fakat daha sert ve katı bir karşı çıkış mevcuttur. Katılımcı F3 bu karşı çıkışı şöyle dillendirmektedir:

“Yabancılar ile uzun yaşamayı tercih etmiyorum. Örfümüz başka dilimiz başka. Yarın bugün pkk gibi devlet istemeyecekleri ne belli? Hatay bizimdir diyeni var yeterince Müslüman olmadığımızı söyleyeni var. Bizim ortak bir yanımız yok, ortak bir yarınımız da olmasın. Savaştan kaçan, savaşı bitince dönsün, diğeri turist olsun gezsin gitsin. Yabancıya ev kiralaya kiralaya fiyatlar uçtu. Her türlü bize zararı dokunur bu işin. Demem o ki, evli evine, köylü köyüne.”

Katılımcı F4

“Ülkemizde farklı statülerle de olsa bulunan yabancıların çok büyük bir çoğunluğu savaş bölgelerinden yani savaş travması yaşayan gölgelerden gelmektedirler. Ve bu insanların kadına, çocuğa, hayata bakışları benim yaşadığım toplumdan farklı. Ülkemizde yabancı sayısının artması ile paralel istatistiki bilgiyi bilmesem de suç oranlarının arttığını ve türlerinin değiştiğini gözlemleyebilmekteyim. Ortak dil, kültür hatta yaşayış bakımından düşünürsek birlikteliğimiz olmayan bu insanlarla yaşamayı kabul etmem mümkün değil.”

Katılımcı F5:

“Bizlerle uyum sağlamadıkları, eşkıya gibi kendi düzenimizin içerisine kendi düzenlerini yerleştirdiklerinden ve tüm bunlara sabrımın, sabrımızın kalmadığı için

tercih etmem. Savaş bitti mi devam ediyor mu emin değilim ancak eğer bir kişi sığınmacıysa başka bir ülkeye sığınıp orada kalması gereken süre bellidir. Birkaç sene kalır gittiği ülke ve bölgenin düzenini değiştirmez oraya uyum sağlar. Herhangi bir olay ve kavga çıkarmadan sakince sığındığı ülkeye şükürde bulunarak huzuru devam ettirir. Ardından savaş bittiğinde veya verilen süre dolduğunda kendi vatanlarına dönmeleri gerekir...”

Katılımcı F6:

“Ne sebeple olursa olsun, hiçbir yabancının Türkiye Cumhuriyeti’nde geçici ya da temelli yaşamasını istemiyorum/istemiyoruz. Türkiye’deki yabancılardan toprak sahibi olmaları ve nüfus çoğunluğunun önüne geçilemeyeceğinden bizleri zorunlu göçe itmekle beraber asimile olmamızı sağlayacak. İş bulamama, devlet hastanelerinin dolması, sosyal hizmetlerin yetersizliğini arttıracak. Yabancılardan suç işlemesi durumunda adaletin tam olarak sağlanamaması bizler açısından tehlike arz edecek.”

Katılımcı F10:

“Herhangi bir sebeple ülkemize gelen ve artık buradan ayrılamayacak durumda olup hayatını burada idame ettirebilecekler olabilenlerden uyum faaliyetleri açısından başarılı olmaları halinde, kısaca buralı gibi olarak (aynı zamanda kendi benliklerini koruyarak asimile olmadan) görülebilenler/görülecek olanlar ile daha rahat ve kolay yaşanabileceğini düşünmekteyim. Ama bu zorunluluğu kâle almazsak birlikte yaşamak istemiyorum. Biz yeniliklere çok açık insanlar değiliz. Hala insanları Alevi-Sünni, Türk-Kürt, yok Laz yok Zaza diye ayırıyoruz. Üstüne hiç dilini, izini bilmediğimiz adamlar ile uğraşmak istemem.”

Katılımcı F10, zorunlu hallerde ve kendi uyum tanımını gerçekleştirmiş insanlar ile rahat yaşanabileceğini düşünmüş fakat yine de birlikte yaşamak istemediğini ifade etmiş ve toplumda var olan ayrışmanın dahi çözülememişken, yenilerinin eklenmemesi gereğini ifade etmiştir.

Kadıköylü katılımcılar ile aynı olan kültürel farklılığa dair kaygıların yanında Fatihli katılımcılar rahatsızlık duydukları alanları daha geniş bir ve somut bir biçimde ortaya koymuştur. Ekonomik kaygıdan, ülkenin bütünlüğüne dair kaygıya, güvenlik kaygılarından, demografik kaygılara ve hatta yeterli hizmet alamamaya kadar uzanan geniş bir rahatsızlık alanı olduğu görülmüştür. Fatihli katılımcılar hayatlarının bir noktasında hissettikleri olumsuzlukları aktarmış ve bunlardan yola çıkarak yarın olabileceklere dair kaygılarını tahmin edilebilir biçimde ifade etmiştir.

4. BULGULARIN YORUMLANMASI

Katılımcıların sorulara karşı verdikleri tek tek cevaplar ile cevapların bütünü düşünüldüğünde görüşlerin kendi içinde tutarlı olmadığı gibi bir izlenim oluşmaktadır. Bunun sebeplerinden bir tanesi mülakata başlarken sorduğumuz “uyum kavramı size neyi ifade etmektedir” sorusunun cevaplarının teknik seviyede kalması ve görüşmecilerin bir kısmının terimsel cevap vermesidir. Konunun ne olduğu? Katılımcıların hangi konuda görüşlerini istediğimiz gibi meselelerin anlaşılması ise sonraki sorularda katılımcılar tarafından daha iyi anlaşılmıştır. Yine de aşağıdaki tabloda birinci soruya verdikleri cevaplar diğer görüşlerden bağımsız kategorize edilmeye çalışılmış, sadece anlaşılamayan kısımlar için diğer soruların cevaplarından yola çıkılmıştır. Burada üstünde durmamız gereken nokta bu soruya verilen cevabın tek başına katılımcının bize bütün algısını vermediği, gerçek algının diğer cevaplar ile birlikte ancak anlaşıldığıdır.

Tablo.4 Kadıköylü Katılımcıların “Uyum” Algıları

Algılar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Kanunlara uymak suretiyle kültürel hoşgörü	X									X
Türk kültürü ile çatışmamak suretiyle hoşgörü					X	X			X	
Türk kültürüne mutlak itaat		X		X						
Karşılıklı hoşgörü ve uyum			X				X	X		

Katılımcı K1 ve K10 yasal sınırlar içerisinde kalmak şartıyla yabancıların kültürlerini yaşamasının algılarındaki “uyum” kavramına uygun olduğu şeklinde bir görüş belirtmiştir. Kültürel çeşitlilik, yabancıların baskılanmaması gerektiği, asimilasyona karşıtlık, yabancılara farklı bir kültürün empoze edilmemesi gibi çok kültürlülüğe yakın görüşleri bu iki katılımcı ifade ederek diğer katılımcılardan ayrılmaktadır. Ancak kanunlar çerçevesinde çizilen sınırlar ile bu görüşlere aykırı bir ifade ortaya konulmaktadır. Çok eşlilikten eşcinsel evliliğe, evlilik yaşından çalışma şartlarına kadar birçok kültürel farklılıklar kanunlar ile belirlenmektedir ve dolayısıyla bir tür sınırlamaya tabii tutulmaktadır. Katılımcıların hoşgörüsünün sınırlarını çizdiği son nokta kanunlardır. Diğer katılımcılara göre daha geniş özgürlük alanı ile kültürel çeşitlilik kabul edilmektedir.

“Karşılıklı hoşgörü ve uyum” diye belirttiğimiz alana üç katılımcının uyum ile ilgili cevapları gereği kategorize edildi. Fakat diğer sorulara verilen cevaplar gereği bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Katılımcı K3 karşılıklı saygı ve anlayış içinde yaşamının uyum ile alakalı olduğunu ifade ederken, son soruya verdiği cevapta her kültürün “kendi sınırları içerisinde yaşayabileceğini ve yaşatabileceğini düşünüyorum” diyerek söyleminin analizini yapılmasını güçleştirmiştir. Katılımcı K7 ve K8 de sadece bu soruya verdikleri cevaplarda terimsel açıklamalar ile “Karşılıklı hoşgörü ve uyum” kategoride olsa bile geri kalan cevapları ile “Türk kültürüne mutlak itaat” kategorisinde olan söylemlere sahiptirler. Geri kalan katılımcıların görüşleri net olup Türk kültürünün üstte olduğu bir hiyerarşik düzenin varlığı şeklinde bir uyum algısına sahiptirler.

Tablo.5 Fatihli Katılımcıların “Uyum” Algıları

Algılar	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Kanunlara uymak suretiyle kültürel hoşgörü	X	X								
Türk kültürü ile çatışmamak suretiyle hoşgörü										X
Türk kültürüne mutlak itaat			X	X		X	X		X	
Karşılıklı hoşgörü ve uyum								X		

Katılımcı F1 uyum kavramını “bir canlının bulunduğu ortama ya da yeni girdiği bir çevreye alışması veya burayla girdiği iletişim” şeklinde ifade ederek uyum konusunda yeni gelenlere ödev verdiği düşünülebilir. Katılımcı F2 “insanların veya insan gruplarının birbirleriyle ilişkisi. Birbiriyle anlaşma düzeyi” şeklinde daha terimsel tanım yapmıştır. Fakat iki katılımcı da özellik son sorulara verilen cevaplarda “toplumsal düzen” ve “toplumsal istikrar” gibi konularda devlete rol biçmesi nedeniyle kanuni sınırlar çektiği düşünülebilir.

Katılımcı F8 “uygunluk içerisinde bulunan parçalar” şeklinde bir ifade ile aklındaki uyum tanımını yapmıştır. Bu tanım terimsel olup diğer sorulara verdiği cevaplardan farklıdır. Her ne kadar “karşılık hoşgörü ve uyum” diye kategorize edebileceğimiz bir uyum tarifi verse de “kendi kültürlerine ait özellikleri bizim kültür ve toplumumuza uygunluğuna dikkat etmeden yaşıyorlar” gibi ifade ile hiyerarşik bir itaat beklemektedir. Bir başka soruya verilen cevapta ise “kültürümüzü hiçe sayarak kendi kültürlerini bizi rahatsız etmek pahasına yaşıyorlar, kendi kültürlerini ait oldukları yerde, kendi ülkelerinde yaşamalarını istiyor, ülkemizde huzur ve refah içerisinde yaşamak istiyorum” diyerek” aslında “Türk kültürüne mutlak itaat” diye kategorileştirdiğimiz bir fikir dünyasına sahiptir.

Geri kalan katılımcılar çok net bir şekilde yabancıların kültürüne veya yaşayış biçimlerine özgürlük alanı tanımayıp farklılıkları istemediğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Yabancıların dilini ve dinini öğrenmesi gerektiğini, ekonomik sorunlara neden olduklarını, kaçak mal satarak haksız kazanç elde ettiklerini, devlet tarafından kayırıldıklarını, devletten alınan hizmetlerin kalitesini düşürdüklerini, kendilerini güvende hissetmediklerini, gelecekte bölücü faaliyetlerde bulunabileceklerini, savaş travmalarının olması, devlet kaynaklarının kullanımına ortak olmaları ve daha birçok sayabileceğimiz gerekçeyi ileri sürerek uyum konusunda başarısız olduklarını ve olacaklarına dair algıya sahiptirler.

John Berry’nin kültürleşme stratejilerinden hangisinin geçerli olduğuna dair sorulara verilen cevaplar için ise aşağıdaki tablo incelenebilir. 8, 9, 10 ve 11. Sorular Berry’nin kültürleşme stratejilerinden hangisinin ülkemizdeki yabancılar için geçerli

olduğunu anlamaya yöneliktir. Türk halkının algısını anlayıp bu stratejilerin hangisinin uygun olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yabancılar üzerinde yapılan mülakat ve analizlerin, misafirlerin kendilerini eleştirmekte fazla iyimser davranacağı, ev sahibi toplumun ise fazla eleştirel olacağı gerçeğini ihmal etmemekte fayda vardır.

Tablo.6 Kadıköylü Katılımcıların “Kültürleşme Stratejisine” İlişkin algıları

Kültürleşme Stratejileri	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Bütünleşme									X	
Ayrışma	X	X	X	X	X	X	X	X		X
Asimilasyon										
Marjinalleşme										

Kadıköylü katılımcıların ezici bir şekilde ayrışmayı yaşadığı anlaşılmaktadır. Sadece katılımcı K9 bütünleşme stratejisine uygun olabilecek algıya sahiptir fakat kendi arkadaşlarından yola çıkarak yaptığı bu tespitlerden anladığımıza göre Avrupalı, yüksek eğitim seviyesine sahip ve sosyo-ekonomik olarak gelişmiş düzeydeki yabancı grupları tarif etmektedir. Bu algıyı şerh konulmuş bir bütünleşme algısı olarak varsayabiliriz. Kadıköylü katılımcılar paralel toplumların oluştuğu, geleceğe dair ortak bir tahayyülün olmadığı ortak paydada buluşulmayan parçalı bir toplum yapısının ortaya çıktığı şeklinde bir algıya sahip olduğu söylenebilir.

Tablo.7 Fatihli Katılımcıların “Kültürleşme Stratejisine” İlişkin algıları

Kültürleşme Stratejileri	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Bütünleşme										
Ayrışma	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Asimilasyon										
Marjinalleşme										

Katılımcı F4 ayrışmaya vurgu yapmış olsa da gençlerin Türk kültürüne karşı kendilerine set çekmediklerini ifade ederek belki de ayrışmanın ileride azalacağına yönelik bir ipucu vermiş olabilir. Tabi bunu söylemek için erken olsa da bu ihtimalin burada dillendirilmesi bir zarurettir. Buna ek olarak katılımcı F9, yabancıların ilk zamanlarda kayıtsız olsa da zamanla Türk kültürüne karşı daha dikkatli davranmaya çalıştığı ve Türk kültürüne uyum sürecinin başladığı yönündeki tespiti yukarıdaki ihtimale destek olabilecek bir tespittir diyebiliriz. Her ne kadar bu tarz istisnai durumlara dair algılar olsa da iki katılımcı da diğerleri gibi ayrışmanın güçlü olduğunu ifade etmiştir.

Fatih ilçesindeki katılımcıların Kadıköylü katılımcılar ile aynı tespitleri ve kaygıları işaret ettiği söylenebilir. Ayrıca ayrışmanın detaylarını yaşam tecrübelerinden örnekler vererek Kadıköylü katılımcılara göre zenginleştirmektedirler. Yabancıların ticari ilişkilerini ortak dil konuştukları ülke vatandaşları ile kurduklarını, komşuluk ilişkilerinin yüzeysel olduğu, mahallelerinin etnik gruplarına göre seçtiklerini ve gettolaştıklarını ifade etmektedirler. Hatta Aksaray, Kocamustafapaşa, Balat, Sirkeci ve Yenikapı gibi semtlerin gettolaştıklarını hatta Aksaray'ın Metro ile ayrılan iki parçanın birinin Suriyeliler diğer kısmının ise Afrika kökenli yabancıların gettosuna dönüştüğünü ifade etmişlerdir.

Özetle iki ilçenin katılımcıları da ayrışma stratejisinde neredeyse tamamı olacak bir biçimde algı birlikteliğine sahiptir. Türk insanının algısında yabancılar ve Türk milleti ayrı ayrı kamplarda, iletişim kurmadan veya yüzeysel bir ilişki kurarak paralel toplumlar şeklinde var olmaktadır.

Tablo.8 Kadıköylü Katılımcıların “Uzun Vadede Ortak Yaşama” İlişkin Algıları

Ortak Yaşama Dair Algılar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Koşulsuz Rıza Gösterenler										
Şartlı Rıza Gösterenler	X								X	X
Rıza Göstermeyenler		X	X	X	X	X	X	X		

Kadıköylü katılımcılardan hiçbirisi yabancılar ile uzun vadeli ortak bir yaşama koşulsuz rıza göstermemiştir. Tekil cevaplara baktığımızda her ne kadar katılımcıların %30'u uyum kavramına dair algısının “karşılık hoşgörü ve uyum” şeklinde çok kültürlülüğü ifade edecek bir biçimde kategorize edebilmiş olsak da uzun vadeli ortak bir yaşama kapıları kapatmaları bir çelişkiyi ifade etmektedir. Söylemlerindeki çelişkinin varlığı, hayatlarında yaşadıkları tecrübelerden kaynaklanmaktadır. Zihinlerinde oluşturdukları kavramsal çerçevenin sokakta yaşadıkları karşısında temelsiz olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Uzun vadede ortak yaşamaya şartlı rıza gösterenlerin oranı %30'dur. Ayrı ayrı bakıldığında her birinin şartları farklılık arz etmektedir. Katılımcı K1 suçlu olabilecek potansiyelde olanları, devlet mekanizması marifetiyle toplumsal alandan çekilmesini talep etmekte ve yaşanılabilir olanlar ile ortak bir yaşama rıza göstermektedir. Katılımcı K9 kültürel, ekonomik ve eğitim olarak gelişmişlik üzerine kurulu bir standart belirlemektedir. Katılımcı K10 ise aile yaşamına uygun olanlar ile uzun vadede ortak bir yaşamı tercih edebileceğini ifade etmektedir. Katılımcı K9'un söylemlerinden Orta Doğu kökenli yabancılar kapısı kapalı olduğu anlaşılırken, katılımcı K10 ise ailesini bırakarak gelen Afganistan ve Pakistan uyrukluların sınır dışı edilmesi gerektiğini ifade ederek kendilerince hassas oldukları grupları belirtmektedir. Aslında iki katılımcı da yaşam tarzlarından yola çıkarak “öteki” yaratmışlardır. Eğitimsiz olduğu düşünülen Orta Doğulular ve aile hayatına uygun olmadığı düşünülen bekâr Afganistan ve Pakistan uyruklular bu ötekilerin ifadesi şeklindedir.

Geri kalan katılımcılar, yani %70'lik kısım uzun vadede ortak bir yaşamı tercih etmeyeceğini ifade etmiştir. Bu ifadenin altını dolduran söylemler çeşitlilik arz etmektedir. Mali kaynak yetersizliği (yabancıların yük olduğu algısı), işsizlik, suç oranlarının fazla olması, yaşanan olumsuz tecrübeler, Türk kültürüne saygı duymamaları, bölünme kaygısı, gettolaşma ve yayılcılık gibi söylemler ile birlikte yaşamak istememelerini temellendirmektedirler.

Tablo.9 Fatihli Katılımcıların “Uzun Vadede Ortak Yaşama” İlişkin algıları

Ortak Yaşama Dair Algılar	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10
Koşulsuz Rıza Gösterenler										
Şartlı Rıza Gösterenler	X	X								
Rıza Göstermeyenler			X	X	X	X	X	X	X	X

Fatihli katılımcılar da Kadıköylü katılımcılar gibi uzun vadede ortak yaşama koşulsuz rıza gösterecek bir algıya sahip değildirler. Fatihli katılımcılardan sadece bir kişi (%10) “karşılıklı hoşgörü ve uyum” kategorizesine uyan bir uyum algısına sahip olsa da koşulsuz rıza göstererek uzun vadede ortak bir yaşamı tercih eden hiçbir katılımcı yoktur.

Uzun vadede ortak yaşamaya şartlı rıza gösterenlerin oranı %20’dir. Katılımcılardan F1 ve F2 toplumsal düzen vurgusu yaparak, düzenli veya düzensiz göçün belirli bir seviyede tutulmasına işaret etmişlerdir. Hayatlarını etkilemeyecek bir biçimde sağlıklı ve dengeli bir seviyede tutulması şartıyla uzun vadede ortak yaşamaya onay vermektedirler. Katılımcı F1 özellikle devletin, düzensiz göç konusunda dengeli ve sağlıklı bir politika izlemesi gerektiği algısına sahiptir. Buradan devletin düzensiz göç konusunda yetersiz olduğu algısının var olduğu ifade edilebilir. Göç politikalarının yetersizliği algısı nedeniyle ancak şartlı bir rıza oluşmuştur.

Geriye kalan katılımcılar (%80) uzun vadede ortak yaşama rıza göstermemiştir. Kadıköylü katılımcılara göre yüzde 10 daha fazla bir oran olduğu görülmektedir. Fatihli katılımcılar, yabancıların enflasyona sebep olması, bölücülük endişesi, kültürel farklılık, suç oranlarının fazla olması, toplumsal düzensizlik halinin olduğu, demografik kaygının yanında ileride asimile olma kaygısı, mali kaynak yetersizliği, kültür ve sosyal hayatın karmaşası, yeniliklere açık olmamak gibi farklı algılar ile uzun vadede ortak yaşama rıza göstermemiştir.

Bu kategoriyi ölçmek için sorduğumuz soruda hali hazırda ülkemizde bulunan sığınmacı ve gönüllü göç ile gelen yabancılar detayı cevaplarda ihmal edilmiştir. Uzun

vadede ortak yaşama şartlı rıza gösterenlerin tamamı olan durum üzerinden değil olması gereken durum üzerinden konuya yaklaşmıştır. Nasıl rıza göstereceklerini anlatmayı tercih etmiştir. Buradan yola çıkarak sadece katılımcı K1 somut şartlar sunmadığı veya bugüne dair bir tablo çizmediği için onun dışındaki tüm katılımcıların yani Fatih ve Kadıköylü katılımcıların (%95) uzun vadede birlikte yaşamaya açık olmadığı söylenebilir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnsanın varlığı ile başlayan göç hareketleri, gerekçesine, gidilen yere, geçici veya daimî olmasına göre nitelendirilmiş ve bu kategoriler üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. İnsanoğlu kimi zaman basit insani dürtüler ile yiyecek bulmak, kimi zaman ihtiraslar ile fetihler yapmak, kimi zaman keşifler yapmak gibi çeşitlendirebileceğimiz birçok gerekçe için göç etmiştir. Fakat göçün bugünkü manada ihtiva ettiği anlam sömürge hareketleri neticesinde olan göçler ile şekillenmeye başlamıştır. Özellikle Avrupa'nın sömürü hareketleri neticesinde 17. yüzyıllarda başlayan bu şekillenme, Avrupa ve Amerika'nın artan üretimi ile paralel ihtiyaç duyduğu işçi göçleri ile son halini almıştır. Özellikle literatürü etkileyen anlayış için göç bu sürecin ve tecrübenin içinde anlaşılmaya çalışılmaktadır. Hâlbuki Osmanlı'dan başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin devraldığı ve kronikleşmiş Türk göçünün yarattığı anlam dünyası, literatürü etkileyen anlayıştan farklıdır.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ile başlayan çekilme ile birlikte İmparatorluğun asli unsuru olan Türklerin de kalan son parçaya doğru göç hareketi ile sonuçlanmıştır. Türklerin faili olduğu bu eylem sonucu göçmen olarak nitelendirilmiştir. 1934 yılındaki İskân Kanununda da bu anlayış kendini göstermiştir. Türk soyunda ve Türk kültürüne bağlı olanlar için göçmen kavramı kullanılmıştır. Bu kavram yabancıları kapsamamaktadır. Literatürde sıkça yapılan yanlışlardan birisi budur. Sosyolojik bir gelişmenin neticesi sonunda hukuki bir kavram yaratılmıştır.

Benzeri bir karmaşa mültecilik meselesi için de geçerlidir. Uluslararası sözleşmelere taraf olunurken koyduğumuz coğrafi çekince gerekçesiyle sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü verilirken, Avrupa dışından gelenlere şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Ayrıca şartlı mülteciler üçüncü ülkeye yerleştirenler kadar Türkiye'de kalır. Yani geçici bir süreci ifade etmektedir. Türkiye komşularının istikrarsızlığının ön görmüş ve kalıcı bir akını önlemek adına böyle bir karar almıştır. Suriyeliler için ise geçici koruma statüsünü kullanarak aslında tüm sığınma taleplerine geçicilik üstünden cevap vermiştir. Türkiye tüm tarihselliği ve tecrübesi ile birtakım hukuki tanımlamalara giderek kavramsal muğlaklıkları gidermiştir.

1980 tarihi sonrası göç hareketlerinde yeni bir döneme girildiği söylenebilir. Bu tarihten sonra sınır komşuları veya bölgesel diğer ülkelerde yaşanan krizlerle birlikte Türk etnik kökenli olanlar yerine farklı etnik kökenden ve kültürden olanların göç akınları ile karşı karşıya kalmıştır. Sovyet bloğundaki ülkeler, Afganistan, İran, Irak gibi ülkelerin yaşadıkları savaşlar veya krizler; Bangladeş ve Pakistan gibi sınır aşan ülkelere transit veya hedef ülke gözetilerek göç akınlarına maruz kalmıştır. 2010 yılında Tunus'ta başlayan olaylar Mısır, Libya ve en sonunda Suriye'ye sığınarak Türkiye, Ürdün ve Lübnan yönüne doğru çok büyük bir göç akınına neden oldu. Bu olayların neticesinde ortaya çıkan göç hareketinin aktörleri, kültürleri ve dilleri bakımından Türkiye'den tamamen farklıydı. İşte bu noktada uyum göçün en önemli meselesi haline geldi.

Uyum, ilk kez YUKK'nun 96. Maddesinde bir politika aracı olarak tanımlanmıştır. Uyum karşılıklı bir ödev olarak tanımlansa da herhangi bir yükümlülük de getirmemektedir. Kanunda 3 farklı siyasi sınır (ülkemizde, yeniden yerleştikleri ülkede, geri döndüklerin) işaret eden uyum faaliyetinden bahsedilmektedir fakat belirsizliği arttırmaktadır. Ancak uluslararası koruma türlerinin ve ülkenin güttüğü politikaların “geçicilik” üzerine inşa edildiği düşünüldüğünde belirsizliğin sebebi anlaşılıyor. Yine de tüm belirsizlik içinde yabancıya hangi yönde uyum programı verileceği veya Türk vatandaşlarına ne gibi faaliyet yapılacağı belli değildir. Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE), Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe dil kursları gibi uyum ile alakalı faaliyetler yürütülmüşse de bunların tamamının gönüllülük üzerine olması devletin uyum konusunda zorlayıcı tavrı olmadığını göstermektedir.

Eğitim ve sağlık alanında hukuki uyumun sağlandığı söylenebilir. Herhangi bir statüdeki yabancıya eğitime katılmasında hiçbir sınırlama yoktur. Sağlık hizmetlerinde ikamet izni sahibi yani gönüllü göçün aktörü olan yabancılar için acil sağlık hizmetleri dışında destek yokken, uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların tamamı sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadır.

Var olan uyum politikalarındaki gönüllülük esası ve yetersiz uyum politikaları düşünüldüğünde ortada sahipsiz bir sosyal sürecin olduğu söylenebilir. Uyumu, göç eden

ile toplumun gönüllülük esasında birbirini anlamaları ile ortaya çıkan harmonizasyondur şeklinde tanımlamasına rağmen Göç İdaresi Başkanlığı bu soyut ifade ile aslında hiçbir şey ifade etmemiş olmaktadır. Gönüllük esası üzerine kurulu bu anlayışta eğer iki taraftan biri gönüllü değil ise uyum gerçekleşmeyecek anlamı çıkmaktadır. Eğer öyle ise yapılacak faaliyet nedir? Birbirlerini anlamaları ve sözde harmoniyi yakalamaları neyi ifade etmektedir? Yabancıların kısa sürede ve yüksek bir sayı ile ülkeye göç etmesine rağmen bu ciddiyetsiz tanımlamalar aslında plansızlığın ifadesidir diyebiliriz. Harmonizasyon sürecinin bir yanında ise ev sahibi toplum olan Türkler vardır. Ev sahibi toplumların kabulü ve hoşgörüsü uyumu belirleyecek olan ana faktörlerden biridir. Bu tezin araştırdığı meselelerden birisi de Türk insanının uyum konusunda dair algısıdır. Araştırmaya başlamadan önce geliştirdiğimiz hipotezlerin (birisi hariç) sonuç ile uyumlu olduğu açıktır.

Hipotez 1’de “Türk milletinin uyumdan anladığı yabancının asimile olması ve Türk insanının yaşam biçimini benimsemesidir” şeklinde bir varsayımda bulunulmuştur. Katılımcıların en hoşgörülüsünün çizdiği sınır kanuni sınırlar içinde kalmak koşulu ile yaşamını kendi kültürel çerçevesinde sürdürmesidir fakat bu kapsamda söylemde bulunup her kültürün kendi ülkesinde yaşanması gerektiği gibi aslında dışlayıcı algıya olanlar da mevcuttur. Çelişkiler arındırılarak bakıldığında toplumun %80’i bu hipoteze uygun bir algıya sahiptir. Kalan %20’lik kısım için ise kendi içinde çelişkiler yaşamaktadır. Kimi zaman büyüklere saygılı olmaları gerektiği, toplu taşıma içinde büyüklere yer vermek, kadınlara bakış açılarının farklı olmasını negatif dille anlatmak gibi kendi kültürel penceresinden bakarak aslında bu varsayıma yakın cevaplar da mevcuttur. Hipotez 1’in geçerli olduğu söylenebilir.

“Türk milleti yabancıların uyum sağlamadığını düşünmekte ve bunu günlük yaşantısında tecrübe etmektedir” şeklinde hipotez 2’ye sadece katılımcı K9 uyumun olduğunu ifade etmektedir, katılımcı F9 ise uyumun başladığına dair algısı mevcut olup hali hazırda uyumlu olmadıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %95’inin oluşturanların algısı, uyumun olmadığına yöneliktir. Günlük yaşantılarında dil bilmemek, suça bulaşmak, ayrışan mekânlar ve ticari yaşam, Türk kültürüne saygı duymamak,

kalabalık ve gürültülü olmak gibi sayabileceğimiz kendilerince olumsuz olan birçok örnekle birlikte uyumsuzluğu tecrübe ettikleri söylenebilir.

Hipotez 3: Türk milleti ile yabancılar arasındaki sosyal ilişki sınırlı bir biçimde sürdürülmektedir. K9 dışındaki tüm katılımcılar sınırlı bir sosyal ilişki olduğunu ifade etmektedir. Katılımcı K9 ise sosyo ekonomik olarak aynı düzeyde olduğunu düşündüğü eğitilmiş yabancılar ile olumlu ve yüzeysel olmayan ilişkisinin ve olumlu algısının olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %95 oranındaki büyük kısmı ise bu hipotezi destekler nitelikte algılara sahiptir.

“Yabancıların yoğun yaşadığı Fatih ilçesindeki toplumsal kabul seviyesi, yabancıların az yaşadığı Kadıköy ilçesine göre daha düşük seviyededir” şeklindeki hipotezimiz (4) araştırma sonucu çıkan sonuç ile uyumlu değildir. İki ilçedeki toplumsal kabul seviyesi çok düşüktür. Fatih ilçesinde birlikte uzun vadede ortak yaşamaya “rıza göstermeyenlerin” oranı %80 iken, Kadıköy ilçesinde bu oran %70’tir. Sadece bir katılımcı fark vardır. İki ilçede de hiçbir katılımcı uzun vadede ortak yaşam şartsız rıza göstermediği için bu fark önemsizleşmektedir. Bu oluşan bir katılımcılık fark birlikte uzun vadede yaşam için “şartlı rıza gösteren” şeklindeki kategoride kendini göstermiştir. Kadıköy ilçesinde bu oran %30 iken, Fatih ilçesinde bu oran %20’dir. Kayda değer bir fark olmayıp bu hipotezin araştırma sonucunda yanlışlandığı söylenebilir.

5’inci hipotezimizde uzun vadede toplumsal kabulün düşük olduğuna yöneliktir. Uzun vadede toplumsal kabulün düşük olduğuna dair sonuç çok nettir. %95 oranında bir toplumsal ret vardır. Katılımcıların %25’i şartlı rıza göstermiş ve birlikte yaşamak için kabul edebilecekleri şartları ifade etmiştir. Bizim sorumuz var olan durum üzerinden değerlendirmeye yöneliktir fakat katılımcıların verdiği cevaplar razı olabileceklerini düşündükleri şartlar üzerinden olmuştur. Var olan durumun istedikleri gibi olmadığından yola çıkarak, kimler ile yaşayabileceklerini anlatmalarını da hesaba katarak, hali hazırdaki durum için uzun vadede birlikte yaşamaya razı olmadıkları çıkarımı yapılabilmektedir. Katılımcıların %75’inin çok açık bir biçimde, şartsız ve sert bir karşı çıkış ile birlikte yaşamaya razı olmadıkları görülmektedir. Karar alıcıların benzer araştırmaları yaptığı bilinmekle birlikte benzer sonuçlar için kamu politikası üretmesi

gerektiği ortadadır. Ancak açık bir kamu politikası üretilmediği gibi sorunların üzerini örtmeyi tercih eden ve bu yolda kamu gücünü sarf eden bir anlayış idareciler üzerinde hâkimdir.

Katılımcıların yaş, meslek, cinsiyet ve eğitim durumları gibi değişkenlerin, yabancıların uyumuna dair algısı ile anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Fakat bu değişkenler ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunulamamıştır.

Bu çalışmanın sonunda yabancılar ile birlikte yaşamaya dair algıları “toplumsal kabul düzeyi” şeklinde ölçmeye çalışmanın yerinde olmadığı söylenebilir. Bu ibarenin daha baştan kabule yönelik olduğu ve bunun bir dayatma olduğu söylenebilir. Ev sahibi toplumun bireylerinin yabancılar ile birlikte yaşamayı kabul etmesi zorunludur ve biz bu kabulün düzeyini ölçmekteyiz gibi bir varsayımın çıkarım olarak yapılabileceği ancak toplumsal ret diyebileceğimiz bir tavrın da olduğu göz ardı edildiği söylenebilir.

Kültürlenme stratejilerine dair sorulan soruların cevaplarından yola çıkılarak ayrışmanın net bir şekilde hissedildiği görülmektedir. Türk toplumunun yabancılar ile olan ilişkisinin az, olan ilişkilerin ise yüzeysel olduğu anlaşılmaktadır. Hatta ev hizmetleri sektöründe çalışan yabancıların dahi Türk toplumu ile olan ilişkilerinde yüzeyselliği aşamamış olması son derece düşündürücüdür.

Türk milletinin saydığımız birçok endişesi vardır. Uzun vadede birlikte olmayı tercih etmemektedir. Şimdilik tahammül seviyesinin sonuna gelindiği söylenebilir. Karar alıcıların tahammül seviyesinin sonlanması ile olabilecekleri hesaplaması gerekmektedir. Sınır komşularımızın tamamında etnik ve mezhepsel nedenler ile iç savaş yaşanmış ve yaşamaya devam ediyor. Tüm bu örnekler gözler önündeysen ders alınmalı, sokaktaki olumsuz algılar ciddiye alınmalıdır. Ankara Altındağ ve İzmir Torbalı’daki toplumsal çatışma halleri bize göstermektedir ki devletin güvenlik aygıtları herhangi bir toplumsal çatışma halini engelleyememektedir. Tahammül seviyesini aşan sayıdaki yabancı sayısını, Türk vatandaşlığı vermek suretiyle istatistiki olarak azaltma çabasının sokaktaki yansıma aynı paralellikte olmayacaktır. Türk milletinin olumsuz algıya sahip yığınlarına rağmen kamu politikası üretmenin maliyeti yine bu insanlara kesilmek suretiyle öfkeli bir kalabalık üretilmektedir.

Siyasi sorunların yerinde çözümüne destek olmak, göçü menş e ülkesindeki şartları düzeltmek ile başlamak ve bunu uluslararası teamül haline getirmiş devletlerin sayısının arttırılması en etkili çözüm yoludur. Türkiye Cumhuriyeti'nin tek başına iyi niyetli açık kapı politikası üretmesi sorunu çözmediği gibi yeni sorunların ve göçlerin kaynağını oluşturabilir.

Tahammül sınırlarının çoktan aşıldığından yola çıkarak denilebilir ki göç ve uyum meselesinde yeni kamu politikalarının üretilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, Erişim 16/05/2021.

ABADAN-UNAT, N. (2017), **Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, 3.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ADIGÜZEL, Y. (2020), **Göç Sosyolojisi**, 4. bs., Ankara, Nobel Yayınları.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, “Çevrimiçi”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2021-45500>, Erişim 07/08/2022.

AKINCI, B.; NERGİZ, A., GEDİK, E. (2015), “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, ss. 58-83.

AKKAYAN, T. (2002), “Türkiye’de İç Göçler ve Sorunlar”, **Antropoloji Dergisi**, Sayı 15, ss. 29-62.

AKKOYUNLU ERTAN, K.; ERTAN, B. (2017), “Türkiye’nin Göç Politikası”, **İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, ss. 7-39.

AKYILDIZ, İ., E. (2016), “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, **Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 35, Sayı 2, ss. 127-176.

ARK YILDIRIM, C., ÖZER YÜRÜR, Y., Y. (2019), “Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’ye Uyumu Yasal Düzenlemeler Ne Derece Uyumu/Entegrasyonu Hedefliyor”, **Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, ss. 19-41.

ATASÜ-TOPÇUOĞLU, R. (2016),” Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, **İnsan Hakları Yıllığı**, Cilt 34, 2016, s 1-20.

ATASÜ-TOPÇUOĞLU, R. (2018), “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, Der.: S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları.

AYÇİÇEK, E.; TECER, Ö. Ç. (2018), “Uluslararası Göç Rejimi İtibarıyla Türkiye’nin Değişen Konumu: Kurumsal Yaklaşımlar ve Kuramsal Açılımlar” **VivaVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar**, Sayı 8, ss. 44-66.

AYDIN, G. (2016), “Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Düzensiz Göç ile Mücadelede Devletlerin Yetki ve Uygulamaları”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, ss. 120-211.

BAHÇECİ, H.; I., UZUN, Ş. (2017), “Türkiye’de Uluslararası Göç ve Yerel Politika”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 1, Özel Sayı 4.

BARAN ÇELİK, N. (2015), “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı, Cilt:1, ss. 67-148.

BARUT, I. (2018), “Osmanlı Dönemi’nde Gerçekleşen Göçlerin Kurumsallaşma ve Göç Politikaları Üzerindeki Etkileri”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı 40, ss.161-190.

BAYIR, K., D.; AKSU, F. (2020), “Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, ss.324-356.

BAYKAL, S., YILMAZ, L. (2020), “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Bağlamında Türkiye’nin Yeni Göç Siyaseti”, **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, ss. 633-652.

BERRY, J., W. ve Diğerleri (2006),” Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation”, **Applied Psychology: an International Review**, Cilt 55, Sayı 3, ss. 303-332.

BERRY, J., W. ve Diğerleri (2021), **Kültürlerarası Psikoloji Araştırmalar ve Uygulamalar**, Çev. Leman Pınar Tosun, 3. Bs, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

BOSTAN, H. (2018), “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, ss. 38-89.

CASTLES, S.; MILLER, M. J. (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CEYLAN, A.; USLU, İ. (2019), “Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitleli Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1911 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı 36, ss. 199-222.

CİZRELİ, B. (2015), “Dünya Sistemleri Kuramı Bağlamında Batı’nın Göç Haritası”, **Sosyoloji Divanı**, Sayı 6, ss. 31-39.

CÖRTEOĞLU KOCA, S. (2016), "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler", **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı. 2, ss. 41-88.

ÇAĞLAR, A.; ONAY, A. (2015), “Entegrasyon/uyum: kavramsal ve yapısal bir analiz”, **Göç ve Uyum**, Der.: Betül Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci ve M. Murat Yücesahin, Londra, Transnational Press.

ÇAĞLAR, T. (2018), “Göç Kavramları İçin Kavramsal Bir Çerçeve”, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 8, ss. 26-49.

ÇAĞLAYAN, S. (2006), “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Güz, Sayı 17, ss. 67-91.

ÇALIŞKAN SARI, A. ve Diğerleri (2021), “Türkiye’ye Göç Eden Yabancılarla Uygulanan Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programının Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, ss. 186-216.

ÇELİK, G. (1999), “Osmanlı Devleti’nin Nüfus ve İskân Politikası”, **Divan: Disiplinlerarası Çalışma Dergisi**, Sayı 6, ss. 49-110.

ÇETİN, C.; ŞENOĞLU, R., G. (2021), “Entegrasyon Kavramı ve Almanya’daki Türk Diasporasının Klasik Asimilasyon Teorisi Çerçevesinde Analizi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, ss. 76-117.

ÇOBAN KAYNAK, R. (2020), “Göçmen ve Mültecilerin İş Gücü Piyasasına Katılımı ve Entegrasyon Süreci”, **Göç ve Entegrasyon Uygulama Alanları, Politikalar, Paydaşlar**, Der.: Sema Buz ve Hacı Çevik, Ankara, Nika Yayınevi.

DEMİRAĞ, H.; KAKIŞIM, C. (2018), “Almanya’ daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 75, ss. 123-152.

DEVELİ, E., S. (2017), “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”, **Süleyman Demirel İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 22, Göç Özel Sayısı, ss. 1343-1353.

EFE, H. (2018), “Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Yaşayan Göçler ve Etkileri”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, Sayı 1, ss. 16-27.

EKŞİ, N. (2018), “Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt 38, Sayı 2, ss.243-288.

ENGİN, C.; KONUK T. (2020), “Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Göçün İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 1, ss. 103-123.

ERBAŞ, H.; ALIOĞLU-TÜRKER, Ö. (2019), “Göç Araştırmaları Alanında Kavramsal Sorunlar ve Etik/Politik Sorumluluk”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt 59, Sayı 2, ss. 883-911.

ERDİL, B. (2020), “Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, ss. 71-86.

ERDOĞAN, M., M. (2018), **Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum**, 2. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ERDOĞAN, M., M. (2020), **Suriyeliler Barometresi 2019**, Ankara, Orion Kitabevi.

ERDOĞAN, M.; VATANDAŞ, C. (2020), “Aynılık-Farklılık Geriliminde Bir Siyasal Teori Olarak Çokkültürlülük ve Asimilasyon”, **Türkiye Çalışmaları Dergisi**, Cilt 15, Sayı 5, ss. 2787-2800.

ERTEN, R. (2015), “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 1, ss. 3-52.

Geçici Koruma Yönetmeliği, “Çevrimiçi”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160426-1.htm>, Erişim 01/06/2021.

Geçici Koruma, “Çevrimiçi”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim 08/01/2022.

GEYİK, S. (2018). “Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, ss. 128-159.

GÜLLÜPINAR, F. (2012), “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 4, ss. 53-85.

Güncel Türkçe Sözlük, “Çevrimiçi”, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim 26/04/2021.

GÜNDOĞMUŞ, B. (2018), **Göç, Din ve Siyaset: Avrupa’da Millî Görüş**, İstanbul, Bilsam Yayınları.

HAGEN-ZANKER, J. (2008), “Why do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature”, **MPRA Working Paper**.

Haziran 2021 İnternet Bülteni, http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_07/09200139_Haziran_2021_inter_net_bulteni_.pdf, Erişim 01/02/2022.

İBRAHİM, E. A. (2016), “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi1”, **B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 35, Sayı 2, ss. 127-176.

İÇDUYGU, A., ERDER, S., GENÇKAYA, Ö., F. (2014), “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, **Mirekoç Proje Raporları**, İstanbul.

İkamet İzinleri, “Çevrimiçi”, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, Erişim 08/01/2022.

İNCE, C. (2019),” Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt 11, Sayı 8, ss. 2579-2615.

İNELİ CİĞER, M. (2018), “Silahlı Çatışma Durumlarında Ayrım Gözetmeyen Şiddet Hareketlerinden Kaçan Kişilerin Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İkincil Korunması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, ss. 199-237.

İstatistikle Yaşlılar 2021, “Çevrimiçi”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2021>, Erişim 07/08/2022.

KARAKAYA, H. (2020), “Türkiye’de Göç Süreci ve Suriye Göçünün Etkileri”, **Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, ss. 93-130.

KAYA, A. (2014), “Giriş: Ötekini Anlamak Mümkün mü?”, **Farklılıkların Birlikteliği Türkiye’de ve Avrupa’da Bir Arada Yaşam Tartışmaları**, Der.: Ayhan Kaya, 1. bs., İstanbul, Hiperlink Yayınları.

KAYA, A.; IŞIK, İ., E. (2014), “Türkiye’de Zorunlu Göç: Paranın Götürdüğü Yere Git”, **Farklılıkların Birlikteliği Türkiye’de ve Avrupa’da Bir arada Yaşam Tartışmaları**, Der.: Ayhan Kaya, 1. bs., İstanbul, Hiperlink Yayınları.

KAYA, İ.; YILMAZ EREN, E. (2015), “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri”, **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Raporu**, İstanbul.

KOÇ, M. (2018), “Diasporik Yaşamın Psiko-Anatomisi – V: Müslüman-Türk Göçmenlerin Yalnızlık-Asimilasyon-Entegrasyon Biçimlenmeleri Üzerine Nitel Bir Çalışma”, **Bahkesir İlahiyat Dergisi**, Cilt 4, Sayı, ss. 51-96.

KOÇAK, O., GÜNDÜZ, R., D. (2016), “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 12, ss. 66-91.

KOÇAK, Y.; TERZİ, E. (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 3, ss. 163-184.

KYMLICKA, W. (2020), **Çok Kültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi**, Çev. Abdullah Yılmaz, 3. Bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

LEE, E. S. (1966), A Theory of Migration. **Demography**, Volume 1, No 1, pp. 47-57.

LORDOĞLU, K. ve Diğerleri (2004) “Türkiye’de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak İşgücü”, **Ugınar Proje Raporu**, İstanbul.

MAMUR IŞIKCI, Y. (2017), “Türkiye’de Kamu Politikası Olarak 2000 Yılı Sonrası Uluslararası Göç Yönetiminin Analizi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 8, Sayı 13, ss. 24-47.

MASSEY D., S. ve Diğerleri (2014), “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirilmesi”, **Göç Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, ss. 11-46.

MCNEİLL, W. H. (2008), **Dünya Tarihi**, Çev. Alâeddin Şenel, 13. bs., İstanbul, İmge Kitabevi.

MENEKŞE, T. (2018), “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, ss. 190-231.

MURAT, S.; TAŞKESENLIOĞLU, Z. (2008), **Avrupa Birliği Düzeyinde Göç, Entegrasyon ve Yerel Yönetimler**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, Erişim 23/05/2021.

ORTAYLI, İ. (2017), “Her Mübadele Bir Yaradır, İzi Kalır”, **Hürriyet**, 03.09.2017, “Çevrimiçi”, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/her-mubadele-bir-yaradir-izi-kalir-40568075>, Erişim 02/01/2022.

ÖNDER, N. (2019), “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, ss. 110-165.

ÖRSELLİ, E.; BAHANOĞLU, V. (2016), “Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 9, Sayı 43, ss. 2063-2072.

ÖZCAN ELA, D. (2016). “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş Ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk Ve Sosyal Politika**, Cilt 2, Sayı 4, ss. 183-215.

ÖZGÜLER CANBEY, V. (2018). “Göç ve Uyum Politikaları”, **GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics**, Cilt 1, Sayı 1, s.1-18.

ÖZTAN, E. (2018), “Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültür Drama”ya- Hollanda ve Göçmenleri”, **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, Der.: S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları.

ÖZTÜRK, N. (2013), “Yabancıların Yerel Seçimlerde Oy Kullanma Hakkı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt 33, Sayı 1, ss. 125-168.

PARK, R., E.; BURGESS, E., W. (2017), **Asimilasyon ve Sosyal Kontrol Sosyoloji Bilimine Giriş II**, Çev Pınar Sayar Kızılcı, İstanbul, Pinhan Yayıncılık.

PERRUCHOUD, P.; REDPATH, J. (2013) **Göç terimleri sözlüğü**, 2. Baskı, IOM.

PETERSEN, W. (1958), “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, Cilt: 23, Sayı. 3, ss. 255-266.

POLAT, S., S. (2020), “Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Kamu Kurumları ile Uyum”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı, ss. 57-72.

SAĞLAM, E. (2017), “Avusturya’daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, ss. 140-169.

SAYGIN, S.; HASTA, D. (2018), “Göç, Kültürleşme ve Uyum”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt 10, Sayı 3, ss. 312-333.

SERT, D., Ş. (2018), “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, Der.: S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları.

SİRKECİ, İ.; GÖKTUNA YAYLACI, F. (2019) “Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar”, **Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler**, Der., Filiz Göktuna Yaylacı, Londra, Transnational Press London.

SÜVERDEM, F., B.; ERTEK, B. (2020), “İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet”, **The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, ss. 183-207.

ŞAHİN, N. (2006), “XIX. Yüzyıl Sonrasında Anadolu’ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, ss. 63-82.

ŞAN, M., K.; HAŞLAK, İ. (2012), “Asimilasyon ile Çok Kültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, ss. 29-54.

ŞAN, M., K.; ÖĞÜR, B., (2016), “Çok Kültürlülük Söylemleri ve Milliyetçiliğin Dönüşümü”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1, ss. 131-142.

ŞAN, M., K.; TZAMPAZ, S. (2021), “Asimilasyonculuk Sonrası Dönemde Asimilasyon”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 16, Sayı, ss. 64-81.

ŞEKER, B., D. (2006), “Kente Göç Etmiş Bir Örnekte Kültüre Uyum (Kültürleşme) Süreçleri”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, ss. 1-31.

ŞEN, H. (2020), **Türkiye’deki Suriyeliler: Entegrasyon Mümkün mü?**, İstanbul, Hiper Yayınları.

ŞEN, Y. F.; ÖZKORUL, G. (2016), “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, ss. 86-119.

ŞENTÜRK, C. (2020), “Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler”, **Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı**, Essen.

ŞİMŞEK, D. (2017), “Göç politikaları ve insan güvenliği: Türkiye’deki Suriyeliler örneği”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı 140, ss. 11-26.

ŞİMŞEK, H.; KULA, S., S. (2018), “Türkiye’nin Göçmen Politikasında İhmal Edilen Boyut: Eğitsel Uyum Programı”, **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, ss. 5-21.

TAŞCI, Ö.; KARA, A. (2019), “Türkiye’de Oluşturulan Yeni Uyum Politikası”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, ss. 260-313.

TAŞTAN, C. ve Diğerleri (2018), **Politika ve Uygulama Boyutlarıyla Göç ve Uyum**, Ankara, Polis Akademisi Yayınları.

TAYLOR, J., E. (2006), “International Migration and Economic Development”, **International Symposium On International Migration And Development**, 28-30 Haziran, Torino-İtalya, ss. 1-28.

TODARO, M. P.; MARUSZKO, L. (1987). “Illegal Migration and US Immigration Reform: A Conceptual Framework”, **Population and Development Review**, Cilt 13, Sayı 1, ss. 101-114.

TOKSÖZ, G. (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

TOKSÖZ, G.; ERDOĞDU, S.; KAŞKA, S. (2012), **Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları**, IOM International Organization for Migration, İsveç.

TÜRKDOĞAN, O. (2015), **Gecekondu ve İnsan-İstanbul Varoş Kültürü**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.

TÜRKER, D.; YILDIZ, A. (2015) “Göçmenlerde Sosyo-psikolojik Entegrasyon Analizi”, **Göç ve Uyum**, Der.: Betül Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci ve M. Murat Yücesahin, Londra, Transnational Press.

Uluslararası Göç Örgütü, **Dünya Göç Raporu 2020**, Cenevre, 2020.

UNHCR Türkiye İstatistikleri, “Çevrimiçi”, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Erişim 08/01/2022.

WALLERSTEİN, İ. (2011), **Dünya sistemleri analizi**, Çev Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy, 2 bs., İstanbul, BGST Yayınları.

YARAR, Ö.; KARPAT, Ç. (2015), “Türkiye’deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile Belirlenmesi”, **Alphanumeric Journal Dergisi**, Cilt: 3, Sayı 1, ss. 99-117.

YENER KESKİN, C. (2019), “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, ss. 388-433.

YILDIRIMALP, S.; İSLAMOĞLU, E.; İYEM, C. (2017), “Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma”, **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, ss. 107-126.

YILDIZ, İ. (2018), **Türkiye’ye Uluslararası Göçler ve Türkiye’nin Göç Politikası**, Ankara, Kırmızı Çatı Yayınevi.

YILMAZ, E., A. (2019), “Türkiye’deki Suriyelilerin Sorunları ve Toplumsal Uyum Süreçleri Aydın İli Örneği”, Ankara, Ekin Basım Yayım Dağıtım.

YONTAR, İ., G.; SAVUT, E. (2016), “Seçilmiş Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de Göçmenlerin Siyasal Katılımı”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 14, Sayı 28, ss. 251-288.

ZENGİNKUZUCU, D., M. (2018), “Türkiye’de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi”, **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergi**, Sayı 1, ss. 37-62.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

1. Adınız?
2. Yaşınız?
3. Mesleğiniz?
4. Cinsiyetiniz?
5. Eğitim durumu?
6. Yaşadığınız semt? ( ) Kadıköy- ( ) Fatih
7. Uyum kavramı size neyi ifade etmektedir?
8. Kadıköy/Fatih İlçeleri sınırları içerisinde yaşayan yabancılar ve Türklerin ilişkileri nasıldır? Birbirlerine bakış açıları nasıldır? Aralarında olan ilişki birbirlerinin kültürlerinde değişim yaratmış mıdır?
9. İlçenizde bulunan yabancıların diğer kültürel gruplar (diğer yabancı gruplar) ile ilişki kurduğunu düşünüyor musunuz? Size bunu düşündüren faktörler nelerdir?
10. İlçenizde bulunan yabancıların kendi kültürel çevreleri içinde yaşadığını düşünüyor musunuz? Size bunu düşündüren faktörler nelerdir?
11. İlçenizde bulunan yabancıların hem kendi kültürlerine hem de Türk kültürüne kayıtsız kaldığını düşünüyor musunuz? Size bunu düşündüren faktörler nelerdir?
12. Hali hazırda ülkemizde bulunan sığınmacı veya gönüllü göç ile gelen yabancılar ile uzun vadede ortak bir yaşamı tercih eder misiniz? Nedenleri ile birlikte açıklayınız?